

KOULUSOSIONOMI OPPILAAN ÄÄNEN KUULIJANA

Kuraattorin kumppaniksi koulun sosi- aalityöhön

Saara Nieminen

Johanna Turunen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2015
Sosiaalialan koulutusohjel-
ma, ylempi AMK

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi koulutusohjelma

NIEMINEN, SAARA & TURUNEN, JOHANNA:
Koulusosionomi oppilaan äänen kuulijana
Kuraattorin kumppaniksi koulun sosiaalityöhön

Opinnäytetyö 92 sivua, joista liitteitä 5 sivua
Toukokuu 2015

Keskeisenä tavoitteena opinnäytetyössä oli selkeyttää koulusosionomien ja muiden vastaavalla nimikkeellä toimivien työntekijöiden perustehtävää ja työnkuvaa. Tarkoituksena oli tuoda koulusosionomin työn merkittävyys yleiseen tietoisuuteen ja lisätä sen tunnettavuutta sekä koulumaailmassa että yleisesti. Viime syksynä voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki toi muutoksia muun muassa oppilashuoltotyöhön ja saattaa osaltaan selkeyttää koulusosionomin roolia. Myös koulusosionomien omaa näkemystä roolistaan ja sen kehittämistarpeista tutkittiin. Opinnäytetyön teorian muodostavat Suomen koulujärjestelmä ja sen alaiset toimijat sekä sosiaalipalvelujärjestelmä lasten ja perheiden palveluihin painottuen. Opinnäytetyössä käytettiin nimikettä koulusosionomi kaikista tutkimukseen osallistuneista.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa kohderyhmänä olivat koulusosionomin työtä tekevät sosionomit (AMK) tai sosiaalikasvattajat ympäri Suomea. Kyselylomake lähetettiin 13:lle koulusosionomille. Kyselyyn vastanneille järjestettiin kaksi erillistä ryhmähaastattelua heidän eri maantieteellisistä sijainneistaan johtuen. Ryhmähaastatteluihin osallistui yhdeksän kutsutuista. Tavoitteena ryhmähaastatteluissa oli syventää ja selkeyttää kyselylomakkeen avulla saatua aineistoa. Opinnäytetyössä on käytetty aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

Koulusosionomin perustehtävää ei ole virallisesti määritelty ja opinnäytetyöhön osallistuneet ovat saaneet rakentaa sitä melko itsenäisesti. Tärkeinä osa-alueina perustehtävässä nousivat esille varhainen puuttuminen sekä oppilaan kokonaisvaltainen ohjaus ja tuki yksilöllisestä ja yhteisöllisestä näkökulmasta. Työnkuvassa tätä tukee erityisesti erilainen ryhmätoiminta ja oppilaiden turvallisen aikuisena toimiminen. Koulusosionomit kokivat tärkeänä oman roolinsa selkeyttämisen ja kehittämisen niin omasta kuin koulun ja sosiaalipalvelujen näkökulmasta.

Koulusosionomin työn nykyistä laajempi tietoisuus olisi työn kannalta tärkeää. Eri toimijoiden avoimella suhtautumisella voidaan vaikuttaa koulusosionomin ammattitaidon hyödynnettävyyteen. Tämä on tärkeää erityisesti uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain määriteltyä yhteisöllisen oppilashuollon käsitteen. Koulusosionomin ja kuraattorin toimiminen tiiviinä työparina mahdollistaa oppilaiden haasteiden havaitsemisen ja niihin puuttumisen riittävän varhain. Tulevaisuuden tutkimusaiheita voisivat olla koulusosionomin merkitys oppilaan ja työn vaikuttavuuden näkökulmasta.

Asiasanat: koulusosionomi, opiskeluhuolto, koulun sosiaalityö, varhainen puuttuminen

ABSTRACT

Tampereen Ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services

NIEMINEN, SAARA & TURUNEN, JOHANNA:
A School Counsellor Is There to Listen
Cooperating with a School Social Worker in School Social Work
Master's thesis 92 pages, appendices 5 pages
May 2015

The main purpose of the thesis was to clarify the basic task and job description of a school counsellor and other working in similar title. The purpose was to bring the significance of the school counsellor's job to public knowledge and to add its recognizability both in schools and in general. Student care law that came into effect last autumn produced changes for example in student care. It might also clarify school counsellor's role. Also a school counsellor's role and the needs of development from their own perspective were studied. Finnish school system and the actors on it and social service system underlined children and families' services create the theory of the thesis. Every participant of a study was referred to as school counsellor.

The thesis is a qualitative study, the target of which was bachelors of social services, who work as school counsellor across Finland. A questionnaire was sent to 13 school counsellors. Two separate group interviews were arranged to those who answered the questionnaire because of their geographical location. Nine respondents participated to in the group interviews. Purpose on the group interviews was to deepen and clarify the data collected. The data were content-analysed.

The basic task of a school counsellor has not been officially defined and the respondents have had a chance to build it relatively independently. Early intervention and support, individual and communal guidance regarded as important components of job description. Especially different kind of group activity and acting as a safe adult for the pupils supports these components. School counsellors felt that it is important to clarify their role as well as develop it from their own viewpoint and from the perspectives of school and social services.

It would be important to have a school counsellor's job as generally known. As open-minded attitude of different actors the recoverability of school counsellor's expertise could be affected. That is significant, because the new student care law highlights the importance of the communality. A school counsellor and school social worker's working in close cooperation enables to observe and intervene in a pupil's challenges early enough. Themes for further studies could be a school counsellor's significance from a pupil's perspective and effectivity of the school counsellor's work.

Key words: school counsellor, student care, school social work, early intervention

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	7
2.1	Lähtökohtia opinnäytetyölle	7
2.2	Koulusosionomin työn tausta.....	8
2.3	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset.....	11
3	KOULU- JA SOSIAALIPALVELUJÄRJESTELMÄ.....	13
3.1	Suomen sosiaalipalvelujärjestelmä ja lapsiperheiden palvelut.....	13
3.2	Suomen koulujärjestelmä.....	18
3.2.1	Koulun opiskeluhoolto	22
3.2.2	Opiskeluhoolto lasten ja perheiden tukena	25
3.2.3	Sosiaalityön toteuttajat koulussa	27
3.3	Koulusosionomi hyvinvoinnin edistäjänä osana koulujärjestelmää ja lasten ja perheiden sosiaalipalveluita.....	30
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTON ANALYYSI.....	33
4.1	Laadullinen tutkimus	33
4.2	Tutkimuksen kohderyhmä, toteuttaminen ja analysointi	34
5	TUTKIMUSTULOKSET	39
5.1	Koulusosionomin perustehtävä.....	39
5.1.1	Koulusosionomin työnkuva	44
5.1.2	Perustehtävän ja työnkuvan toteutuminen arjessa.....	49
5.2	Koulu- ja sosiaalipalvelujärjestelmä.....	52
5.2.1	Oppilaan yleisimmät haasteet kouluympäristössä	52
5.2.2	Sosionomin ammatilliset valmiudet koulun sosiaalityössä.....	57
5.2.3	Koulusosionomin keskeisimmät yhteistyökumppanit ja -muodot.....	58
5.2.4	Koulusosionomin rooli osana koulujärjestelmää ja lasten ja perheiden sosiaalipalveluja.....	60
5.3	Työn kehittäminen	64
5.3.1	Perustehtävän ja työnkuvan kehittäminen.....	64
5.3.2	Roolin kehittäminen koulujärjestelmässä ja osana lasten ja perheiden sosiaalipalveluja.....	64
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	69
7	POHDINTA.....	79
	LÄHTEET.....	85
	LIITTEET	88
	Liite 1. Kyselylomake	88
	Liite 2. Keskustelun pohja ryhmähaastatteluun	92

1 JOHDANTO

”Periaatteena on tehdä työtä omana itsenään, olla ihminen toiselle ihmiselle. Koulusosionomi on läsnä oleva, aito kuuntelija.”

Tähän opinnäytetyöhön osallistuneen koulusosionomin lausahdukseen kiteytyy paljon niitä tärkeitä asioita, joiden parissa koulusosionomit päivittäin koulun arjessa työskentelevät. Koulusosionomi työnimikkeenä aiheuttaa usein hämmästyksiä ja se on usealle sosiaalialalla työskentelevällekin vielä vieras. Opinnäytetyöllämme halusimme tuoda tätä tärkeäksi koettua, matalan kynnyksen työtä esiin ja perustella sen arvoa koulun sosiaalityössä.

Suomalainen koulujärjestelmä on tutkimuksien mukaan maailmallakin korkeatasoisena tunnettu ja sen erityispiirteinä pidetään opetuksen laadun lisäksi juuri oppilaiden yhdenvertaisuutta ja erityisen tuen tarjoamista oppilaiden tarpeiden mukaan. Myös lapsille ja perheille suunnattuja sosiaalipalveluja on pyritty lisäämään ja tehostamaan painottaen varhaisen puuttumisen ja ennalta ehkäisyn merkitystä. Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tuli voimaan 1.8.2014 tuoden mukanaan tarkennuksia koulun oppilashuoltotyöhön. Se velvoittaa kouluja entistä vahvempaan yhteisölliseen työhön ja ongelmiin puuttumiseen ja reagointiin tiettyjen aikarajojen puitteissa.

Koulun sosiaalityössä kuraattoritoiminnalla on Suomessa pitkät perinteet. Perhemuotojen monimuotoistuesssa sekä oppilaiden keskuudessa esiintyvien normaalia kasvua ja kehitystä haittaavien ilmiöiden lisääntyessä, koulun sosiaalityölle kohdistuu erilaisia tarpeita joiden vastaamiseen ei aina ole riittävästi resursseja. Joissakin kunnissa on toteutettu erilaisia hankkeita, joissa koulusosionomi on työskennellyt lähellä oppilaita havaiten ja kuunnellen, tukien ja ohjaten sekä koulutyössä että erilaisissa elämänhallintaan liittyvissä asioissa.

Koulusosionomin työ on ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä. Koulusosionomilla on työssään erinomainen mahdollisuus puuttua varhaisessa vaiheessa esimerkiksi syrjäytymisen uhkaan, koulukiusaamiseen tai koulunkäynnin ongelmiin. Kuraattoreilla on usein paljon työtä yksittäisten oppilaiden kanssa ja tuntuma suurimpaan osaan koulun oppilaista jää etäiseksi. Sen lisäksi lapsiperheiden sosiaalipalvelut ovat usein ruuhkau-

tuneita. Koulusosionomilla on omassa roolissaan mahdollisuus tukea oppilaita ja helpottaa sekä kuraattorin että opettajan työtä.

Selvitämme opinnäytetyössämme koulusosionomin perustehtävää ja työnkuvaa sekä heidän rooliaan. Lisäksi kartoitamme heidän sijoittumistaan koulujärjestelmässä ja osana lasten ja perheiden sosiaalipalveluja. Menetelminä tässä olemme käyttäneet avointa kyselylomaketta ja ryhmähaastatteluita vastaajille. Tavoitteena on myös selvittää, mitä koulusosionomit kehittäisivät perustehtävässään ja roolissaan. Teoriataustana avaamme suomalaista koulujärjestelmää opiskeluhuollon ja koulun sosiaalityön merkeissä sekä sosiaalipalvelujärjestelmää keskittyen lasten ja perheiden tukemiseen ja palveluihin.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA TUTKIMUSTEHTÄVÄ

2.1 Lähtökohtia opinnäytetyölle

Opinnäytetyön aihetta pohtiessamme tärkein kriteeri oli se, että aihe valitaan siltä sosiaalityön kentältä, jossa toivoisimme työskentelevämme valmistumisen jälkeen. Selvää oli meidän molempien kiinnostus työ lasten, nuorten ja perheiden parissa. Saatuaamme tilaisuuden osallistua koulun opintomatkalle Chicagoon ja East Lansingiin syksyllä 2013, saimme opinnäytetyömme idean opintokäynniltä kouluun, jossa sosiaalityöntekijänä toimi Mark Nester. Hänen innostava työtöteensa, ideansa ja käyttämänsä menetelmät oppilaiden kanssa herättivät ajatuksen peruskouluikäisten lasten ja nuorten kanssa toimimisesta tulevaisuudessa.

Olimme kaksi vuotta sitten tavanneet eräässä lähikunnassa työskentelevän koulusosionomin ja kiinnostuksemme työtä kohtaan heräsi jo tuolloin. Yhdysvaltoihin suuntautuneen opintomatkan jälkeen ajatus koulusosionomin perustehtävän tutkimisesta nousi esiin uudelleen. Näiden ajatusten saattelemina lähdimme hahmottelemaan ideaa koulusosionomin perustehtävästä, roolista osana koulu- ja sosiaalipalvelujärjestelmää ja siitä, miten näitä kaikkia osa-alueita voisi vahvistaa ja kehittää. Lähtökohtana opinnäytetyölle oli myös koulusosionomin perustehtävän tuominen yleisempään tietoisuuteen, jotta useissa hankkeissa ja kunnissa hyväksi havaittu toimintamalli voitaisiin mahdollisesti tulevaisuudessa ottaa käyttöön laajemminkin.

Aloittaessamme opinnäytetyöprosessin, ei meillä ollut vielä tietoa uudesta, 1.8.2014 voimaan tulleesta oppilas- ja opiskelijahuoltolaista ja sen tuomista muutoksista opiskeluhuoltoon. Laki toi mukanaan muutoksia muun muassa opiskeluhuollon rakenteeseen sekä koulukuraattorin pätevyysvaatimuksiin. Opinnäytetyömme aineisto kerättiin huhtikuun alussa 2014 eikä meillä ollut vielä tietoa uuden lain sisällöstä. Lähtökohtaisena ajatuksena oli, että koulusosionomi työskentelee koulussa koulukuraattorin lisäksi ehkäisevään työhön painottuen. Lakia ja sen sisältöjä ja keskeisimpiä merkityksiä käsitellään teoriaosuudessa ja pohdimme sen merkitystä ja muutoksia myös tuloksissa ja johdopäätöksissä. Uusi oppilas- ja opiskeluhuoltolaki uudisti myös käsitteistöä. Siinä käytetään käsitettä opiskeluhuolto aiemman oppilashuollon tilalla. Opinnäytetyössämme ollut

lähdekirjallisuus puhui vielä hyvin pitkälle oppilashuollosta, mutta olemme muuttaneet sen käsitteen ajanmukaisesti opiskeluhuolloksi.

Keskittimme opinnäytetyömme koskemaan koulusosionomeja ja heidän työtään ja rooliin heidän omasta näkökulmastaan käsin. Oletuksemme oli, että koulusosionomi toimii lähellä oppilaita ja tuntee niitä ilmiöitä, jotka ympäröivät peruskouluikäisiä lapsia ja nuoria. Oppilasta ympäröivät kontekstit ja normaalia kasvua ja kehitystä tukevat asiat kuten sosiaaliset suhteet ja harrastukset saattavat vaarantuessaan aiheuttaa pysyviäkin haittoja normaalille kasvulle ja kehitykselle. Oletimme, että tarve koulusosionomin toteuttamalle matalan kynnyksen työlle on suuri. Opinnäytetyön yhtenä tavoitteena olikin yhdistää ympäri Suomea työskenteleviä koulusosionomeja ja löytää yhdessä niitä keinoja, joilla oppilaiden yleistä elämänhallintaa ja koulunkäyntiä voitaisiin tukea.

2.2 Koulusosionomin työn tausta

Helsingissä toteutettiin kaksiosainen Koulua ja elämää varten –hanke vuosina 2003-2005 ja 2005-2006. Ensimmäisessä osassa mukana oli Myllypuron ala- ja yläasteet ja toisessa vaiheessa mukaan tuli myös Keinutien ala-aste. Hankkeen keskeisinä tavoitteina olivat hankeraportin mukaan elämänhallintaa tukevien, syrjäytymistä ehkäisevien ja suvaitsevaisuutta lisäävien sosiaalipedagogisten toimintamallien luominen sekä koulujen yhteisöllisyyden ja alueellisen työnjaon kehittäminen yhteistyössä sosiaalialan toimijoiden kanssa. Tavoitteena oli myös lisätä vanhempien valmiuksia lastensa koulutyön tukemiseen ja helpottaa opettajien työssä jaksamista vähentämällä heille kasaantuvaa sosiaalisen tuen työtä. Hankkeessa työskenteli kaksi sosionomia koulusosionomi -nimikkeellä sekä hankkeen koordinoija. Koulusosionomien työtä ohjasivat koordinoijan lisäksi koulujen rehtorit ja opiskeluhuoltoryhmät. (Bernelius 2008, 41-42.)

Kehittämistarpeina Myllypuron ala- ja yläasteella koettiin muun muassa oppilaiden luvattomat poissaolot, tekemättömät läksyt, oppituntien levottomuus, kulttuurien väliset yhteentörmäykset ja suvaitsemattomuus, puutteellinen suomen kielen taito osalla oppilaita sekä joidenkin vaikeissa oloissa elävien oppilaiden tuen tarve. Vuonna 2005–2006 toteutetun hankkeen toisen vaiheen kehittämistarpeina olivat oppilaiden koulunkäynnin loppuun saattaminen ja jatko-opintoihin tai työelämään siirtymisen tukeminen. (Bernelius 2008, 41-42.) Hankkeen myötä toteutettiin myös runsaasti tutkimustyötä kuten suvaitsevaisuuskartoitus, sosiaalialan opinnäytetöitä ja hankkeen puitteissa julkaistiin

myös Asta Rautiaisen toimittama (2005) oppikirja Koulu yhteisöllisenä toimijana. (Bernelius 2008, 44.)

Hankkeen I vaiheen avulla kehitettiin ja jalkautettiin koulujen käyttöön seitsemän uutta palvelumallia: *kiusaamis- ja konfliktitilanteiden selvittäminen, ryhmätystuntien toimintamalli, välituntitoiminnot, yksilötuki, Purkki eli sosiaalipedagoginen päivystystoiminta, suvaitsevaisuuskasvatuksen toiminnallinen työskentelymalli ja koulun yhteisöllisyyden kehittäminen*. Nämä palvelumallit on kuvattu alla olevassa taulukossa. (Bernelius 2008, 45-48.)

TAULUKKO 1. Koulua ja elämää varten – hankkeen kehittämät uudet palvelumallit tiivistettynä (Bernelius 2008, 45–48).

<p>Kiusaamis- ja konfliktitilanteiden selvittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kansainväliseen tutkimustietoon perustuva malli • Koulusosionomi puuttuu konfliktitilanteeseen välittömästi • Yksilö- ja ryhmäkeskustelut • Tilanteiden seuranta • Oppilaiden kuunteleminen ja vastuuttaminen yhteisestä hyvinvoinnista • Yhteisymmärryksen hakeminen 	<p>Ryhmätystuntien toimintamalli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhteisölähtöinen sosiaalipedagoginen toimintamalli • Tavoitteena luokan yhteishengen parantaminen • Valmiudet vertaistukeen • Toteutus toiminnallisilla harjoituksilla (rooli- ja mielikuvaharjoittelu) • Ennalta päätetyt teemat 	<p>Välituntitoiminnot</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena kulttuurirajat ylittävä yhteisöllinen tukeminen • Virikkeiden tarjoaminen • Sosionomiopiskelijoiden suunnittelemaa ja toteuttamaa • Toimintaan kuului alasteella muun muassa erilaiset leikit, kerhot ja liikunta • Yläasteella kädentaitoharjoituksia, musiikkipiirejä ja rentoutumisharjoituksia. 	<p>Yksilötuki</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena turvallisen aikuisen huomion tarjoaminen • Tarvelähtöinen ja kokonaisvaltainen tuki oppilaalle • Läksytuki • Sosiaalinen tuki
<p>Suvaitsevaisuuskasvatus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena syrjinnän vastaisten keinojen tuominen arkeen • Tärkeää yläasteella • Oman identiteetin rakentaminen ja maailmankatsomuksen pohdinta • Etninen ja kulttuurinen moninaisuus • Sukupuolten välinen tasa-arvo • Menetelmänä sosiodraamaan perustuva toiminnallinen ryhmäohjaus 	<p>Koulun yhteisöllisyyden kehittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena yhteenkuuluvuuden tunteen ja koulun yhteisöllisen roolin vahvistaminen • Sosiaalipedagogiset lähtökohdat kehittämisen tukena • Toiminnan piirissä sekä oppilaat, vanhemmat, koulun henkilökunta ja alueelliset toimijat • Tapahtumat • Vertaisryhmät • Vanhempainryhmät 	<p>Purkki - sosiaalipedagoginen päivystystoiminta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena oppimisrauhan ja opettajan työrauhan parantaminen luokassa • Koulusosionomi päivystää • Sosiaalipedagoginen ajattelu lähtökohtana • Keskusteluapua oppilaalle • Luotettava ja turvallinen aikuisuus • Tukee oppilaan koulunkäyntiä, elämänhallintaa ja sosiaalista toimintakykyä • Ennalta ehkäisevä työote • Monimuotoinen, kaikille oppilaille avoin toiminta 	

Koulua ja elämää varten I –hankkeen tuloksissa ilmeni, että se tuki sekä opettajien että opiskeluhuoltoryhmän työtä ja rauhoitti koulun arkea. Sosionomien työstä tuli muun muassa vanhemmilta hyvää palautetta ja koulun ilmapiiri oli hankkeen aikana parantunut. Edellä mainituista työskentelymalleista erityisesti ryhmäytystunnit ja konfliktitilanteiden selvittäminen koettiin toimiviksi. Konfliktitilanteiden selvittelyn merkitys korostui erityisesti maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestöön kuuluvien oppilaiden välisten suhteiden näkökulmasta. Opettajilta kootun kyselyn mukaan oppilaiden väliset konfliktit vähenivät ja opiskelumuotoisuus lisääntyi hankkeen myötä. Myös vertaistuki- ja vanhempainryhmät koettiin erittäin myönteisiksi ja tuloksekkaiksi kokemuksiksi. Yhteistyö vanhempien kanssa tiivistyi ja parani. Hankkeen arvioiden mukaan myös oppilaiden osallisuus kouluyhteisössä parani ja yhteisten tapahtumien ja tempausten ansiosta yhteistyö muihin toimijoihin tiivistyi aiempaan nähden. Myös hankkeen sosiaalipedagoginen viitekehys koettiin yhteneväksi ja sopivaksi koulun aiempiin toimintamalleihin nähden ja se tuki myös koulun muuta kehittämistyötä. Toiminnan joustavuus ja nopea reagointi tilanteisiin koettiin koulusosionomin työssä erityisen tärkeäksi ja toimivaksi kouluympäristössä. (Bernelius 2008, 50.)

Kangasalla käynnistettiin puolestaan vuonna 2011 Koulusosionomi koulussa –hanke. Hankkeessa koulusosionomi toimii koulussa koulukuraattorin ja opettajan roolien välissä niin sanotun matalan kynnyksen tukena oppilaille, joka työskentelee yhdessä opettajien kanssa pyrkien edistämään oppilaiden kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kangasalan kunnan mukaan koulusosionomin työn tavoitteena on löytää ajoissa ne oppilaat, joilla on pieniäkin ongelmia sosiaalisissa taidoissa ja koulun arjessa, vahvistaa yhteisöllisyyttä luokkakohteisesti ja koko kouluyhteisössä, sekä edesauttaa yksilön itsetunnon ja identiteetin kehitystä ja vahvistamista. (Hankkeet, 2015.)

Kangasalan kunnan määritelmän mukaan koulusosionomin käytännön työtehtäviin kuuluvat ryhmäytystuntien, ohjatun välituntitoiminnan, lapsi-vanhempi -kerhon ja vanhempainpiirin pitäminen sekä erilaisten kiusaamistilanteiden selvittäminen. Monitahoinen yhteistyö kuuluu koulusosionomin työtehtäviin. Opettajat ja koulukuraattori ovat hänen tärkeimpiä yhteistyökumppaneitaan koululaisen itsensä ja hänen perheensä lisäksi. Koulusosionomi toimii tiedon välittäjänä. (Hankkeet, 2015.)

Koulusosionomin työote on ennaltaehkäisevä ja hänen työnsä keskittyykin oppilaiden erilaisten haasteiden varhaiseen puuttumiseen. Tukevan läheisverkoston puuttuminen

oppilaalta on haastava havaita, mikäli oppilas ei itse tuo sitä esille. Kyseisessä tilanteessa koulusosionomin rooli nousee hyvin merkittäväksi ja hänen panostuksellaan voidaan vaikuttaa oppilaan turvallisuuden tunteeseen ja lopulta itsetunnon vahvistumiseen. Tällaisella oppilaan kuulemisella vaikutetaan myös opiskelun turvaamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Arjen läsnäololla voidaan näin ollen vaikuttaa oppilaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. (Hankkeet. 2015; Virta, Asanti, Junttila, Koivusilta, Koski & Virta 2012, 126.)

Koulusosionomin työstä on tehty myös muutamia opinnäytetöitä. Muun muassa Kudel (2011) esittelee opinnäytetyössään koulusosionomin työtä ja muun koulun henkilökunnan tietoisuutta tämän roolista kouluyhteisössä. Kudelin opinnäytetyön tuloksista heijastuu selkeä tarve koulusosionomin työlle sekä toisaalta opettajien tietämättömyys sosionomin (AMK) koulutuksesta ja ammatillisesta osaamisesta kouluyhteisössä. (Kudel 2011, 7-8;36-44.) Aho, Heinonen, Korhonen & Rönkkö (2014) toteuttivat oman toiminnallisen opinnäytetyönsä toteuttaakseen koulusosionomin työtä alakoululla, lähinnä ensimmäistä luokkaa aloittavien oppilaiden parissa. Opinnäytetyön toiminnalliseen toteuttamiseen sisältyi kaksi toimintapäivää, vanhempi-lapsi-kerho, ohjattu välituntitoiminta, ryhmäytystunnit, pienryhmät ja Parkki. Tuloksien mukaan koulusosionomin työlle on olemassa selkeä tarve, mutta haasteena todettiin koulusosionomin työn tarkan työkentän määrittely. (Aho ym. 2014, 7;34-36.)

2.3 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuoda koulusosionomin työtä laajemmin yleiseen tietoisuuteen. Koulusosionomeja työskentelee Suomessa vasta harvoissa kunnissa eikä sen ammatin merkitys ole vielä saavuttanut koko maata. Erityisesti yhdessä koulukuraattorin kanssa koulusosionomin läsnäololla on edistävää ja ylläpitävää vaikutus oppilaiden hyvinvointiin.

Koulusosionomin työlle on suuri tarve erilaisten sosiaalisten haasteiden, muun muassa syrjäytymisen ja koulukiusaamisen sekä ennaltaehkäisevänä että korjaavana muotona. Työlle on tarvetta myös opettajien perustehtävän toteutumisen näkökulmasta. Sosiaalisten haasteiden lisäksi kouluikäisillä lapsilla ja nuorilla on erilaisia elämänhallintaan liittyviä ongelmia, minkä vuoksi koulusosionomin työ on tärkeää ja merkittävää sekä yksilöllisestä että yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Tavoitteenamme on selvittää ja selkeyttää koulusosionomin perustehtävää. Mahdollisuuksien mukaan tavoitteena on myös yhtenäistää perustehtävää. Lisäksi tavoitteena on kehittää perustehtävää työntekijälähtöisesti yhteistyössä koulusosionomien kanssa. Hahmotamme työssämme koulusosionomien sijoittumista sekä koulujärjestelmässä että sosiaalipalvelujärjestelmässä osana lasten ja perheiden palveluita.

Tutkimme opinnäytetyössämme koulusosionomien perustehtävän määritelmää ja kehitämme sitä keräämämme aineiston perusteella. Pidämme tärkeänä opinnäytetyömme hyödynnettävyyttä työmaailmaan ja sen kehittämisenäkökulmaa. Koemme, että tästä tutkimuksesta olisi hyötyä sekä koulusosionomien työn näkyvyydelle että sen yhtenäisen perustehtävän kehittämiselle.

Opinnäytetyömme kiteytyy seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

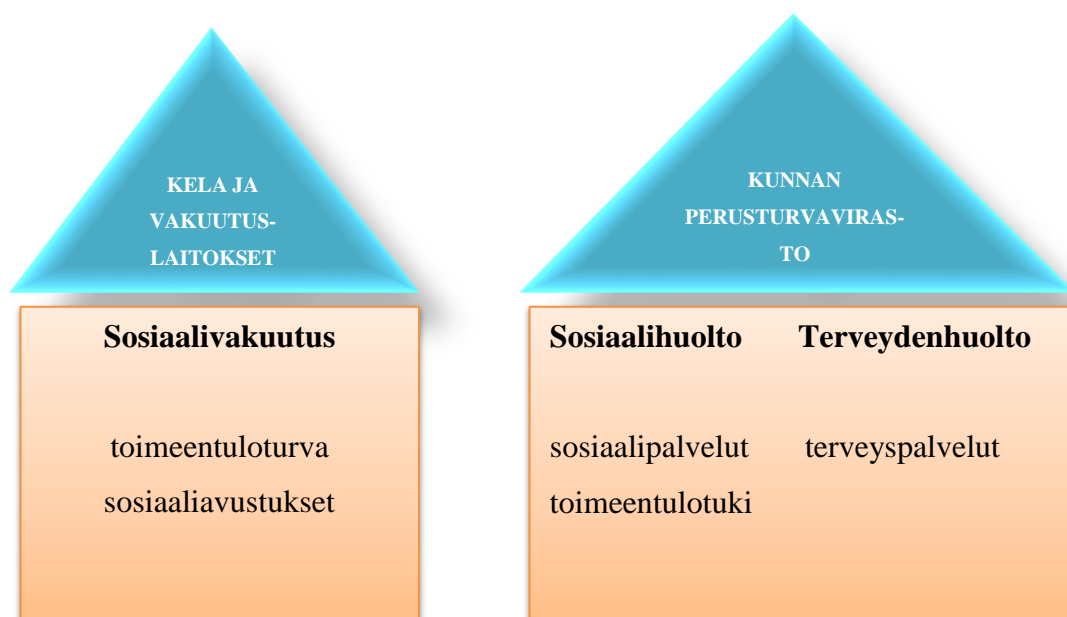
- Millainen on koulusosionomin perustehtävä ja työnkuva?
- Millainen rooli koulusosionomilla on koulu- ja sosiaalipalvelujärjestelmässä?
- Miten perustehtävää, työnkuvaa ja roolia voisi kehittää?

Opinnäytetyömme taustalla on ajatus koulusosionomin työstä ennalta ehkäisevänä lastensuojelutyönä, sijoitettuna toimimaan kouluympäristössä yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Työmme teoriaosuudessa selvitämme Suomen sosiaalipalvelujärjestelmää yleisellä tasolla ja painottuen lasten ja perheiden palveluihin. Lisäksi käsittelemme koulujärjestelmää ja oppilas- ja opiskelijahuoltolakia, joka suurelta osin ohjaa ja määrittää myös koulun sosiaalityön suuntaa ja menetelmiä. Näiden käsitteiden avaamisen sekä aineistosta esiin nousevien tärkeiden tulosten pohjalta tarkoituksena on perustella koulusosionomin ammattitaidon ja roolin tärkeyttä nykypäivän kouluympäristössä ja kehittää työelämää niin, että nimike vakiinnutettaisiin kouluympäristöön tulevaisuudessa.

3 KOULU- JA SOSIAALIPALVELUJÄRJESTELMÄ

3.1 Suomen sosiaalipalvelujärjestelmä ja lapsiperheiden palvelut

Sosiaaliturva Suomessa käsittää sosiaalivakuutuksen ja avustukset sekä sosiaali- ja terveydenhuollon. Sosiaalivakuutuksesta ja avustuksista vastaavat vakuutuslaitokset ja Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveydenhuolto kuuluvat kunnan perusturvaviraston alaisiksi. Alla oleva kuvio selkeyttää edellä mainittua sosiaaliturvaa ja sen elementtien jakoa. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 14.)

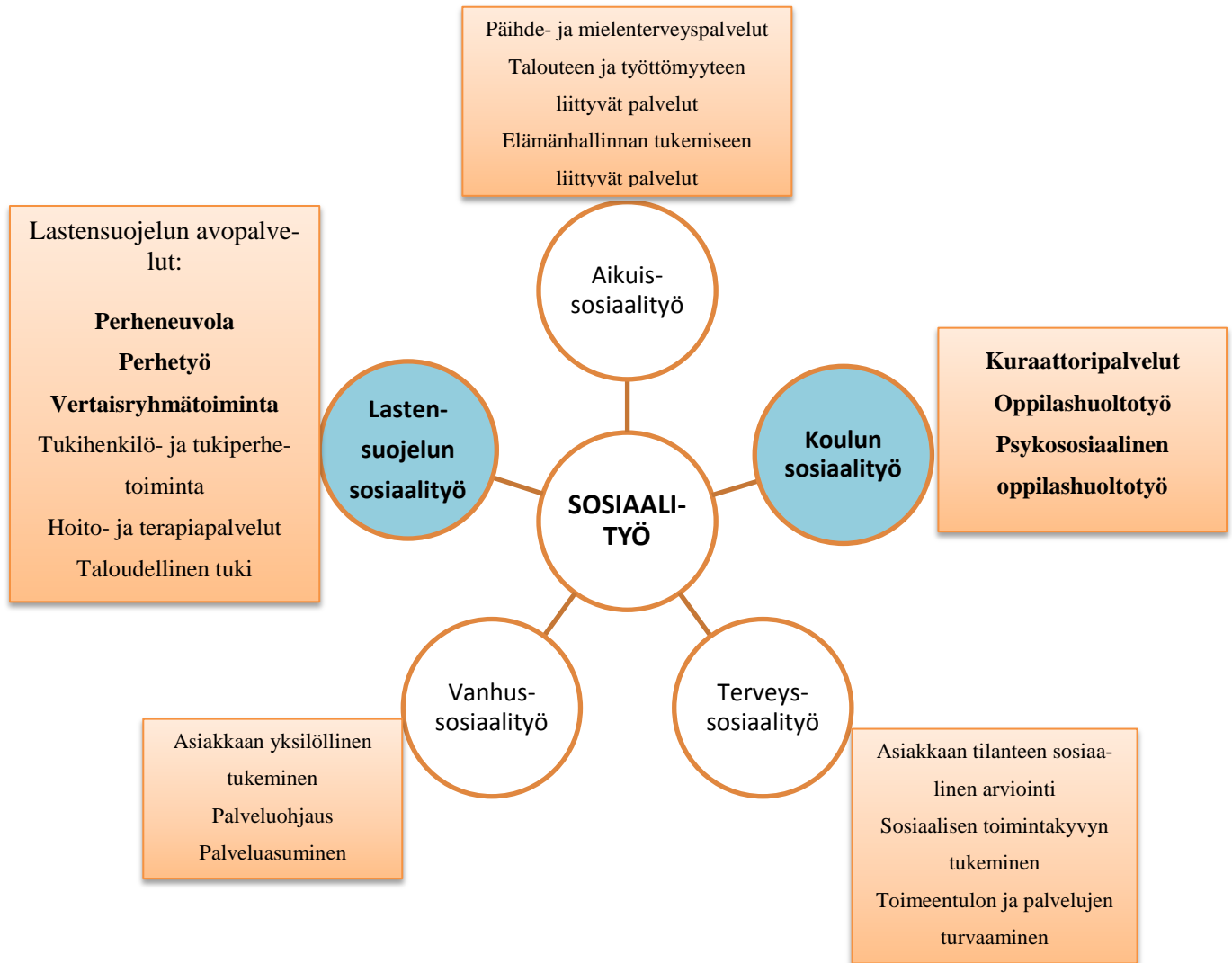

KUVIO 1. Suomen sosiaaliturva (Forss & Vatula-Pimiä, 2014,14).

Sosiaalihuoltolaki määrittelee kunnille linjaukset, joiden mukaan niiden tulee järjestää sosiaalihuolto kunnissa. ”Sosiaalihuollon tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta.” (Sosiaalihuoltolaki 1 §, 30.12.2014/1301.) Sosiaalihuollolla pyritään edistämään ja ylläpitämään yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalista turvallisuutta ja toimintakykyä arkielämässä. Valtio tukee kuntia maksamalla niille valtionosuuksia, joiden käyttötarkoituksista kunnalla on oma päätäntävalta. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Sainio 2009, 73-74.) Muuan muassa kunnan väestön ikärakenne, alaikäisten lasten lukumäärä, vanhusten lukumäärä ja työttömyysaste vaikuttavat kunnan saaman valtionosuuden suuruuteen. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 29.)

Lakisääteisten palveluiden tuottamisessa on useita tapoja: ne voidaan tuottaa itse tai toisen kunnan kanssa, olemalla jäsenenä kuntayhtymässä, muodostamalla kuntaliitoksia tai ostamalla palveluita toiselta palvelun tuottajalta. Ostettaessa palveluita toiselta tuottajalta, palvelun tilaajana toimiva kunta maksaa palvelun tuottajalle ja asiakas maksaa palvelusta tilaajakunnalle. Tätä tilaaja-tuottaja-mallia käytetään vaihtelevasti eri kunnissa palveluiden tuottamisessa. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 31.) Sen väitetään tulevan edullisemmaksi vaihtoehdoksi tilaajalle. (Mäkinen ym. 2009, 75.)

Uudistetun sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä tueksi jokapäiväisestä elämästä selviytymiseen. Laissa on määritelty sosiaalipalvelut, joita tulee järjestää kunnallisesti lakisääteisessä muodossa. Nämä palvelut ovat *sosiaalityö, sosiaaliohjaus, sosiaalinen kuntoutus, perhetyö, kotipalvelu, kotihoito, asumispalvelut, laitospalvelut, liikkumista tukevat palvelut, päihdetyö, mielenterveystyö, kasvatus- ja perheneuvonta sekä lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonta*. (Sosiaalihuoltolaki 11 §, 14 § 30.12.2014/1301.) Alla olevassa kuviossa 2 avataan edellä mainituista palveluista tarkemmin sosiaalityö ja sen seuraavat sisällöt: *aikuissosiaalityö, koulun sosiaalityö, terveysosiaalityö, vanhussosiaalityö ja lastensuojelun sosiaalityö* (Sosiaalityö, 2014). Kuviossa näkyvät sosiaalityön eri osa-alueet ja niihin liittyvät palvelut pääpiirteittäin. Koulusosionomin perustehtävän ja roolin kannalta tärkeimmät osa-alueet ovat *koulun sosiaalityö ja lastensuojelun sosiaalityö*. Lastensuojelun sosiaalityön osa-alueista perheneuvola ja perhetyö sekä vertaisryhmätoiminta ovat niitä, joissa koulusosionomi on omalla työllään ollut mukana ja tehnyt yhteistyötä.

KUVIO 2. Sosiaalityön eri sisällöt ja koulusosionomin näkökulma (Sosiaalityö, 2014)

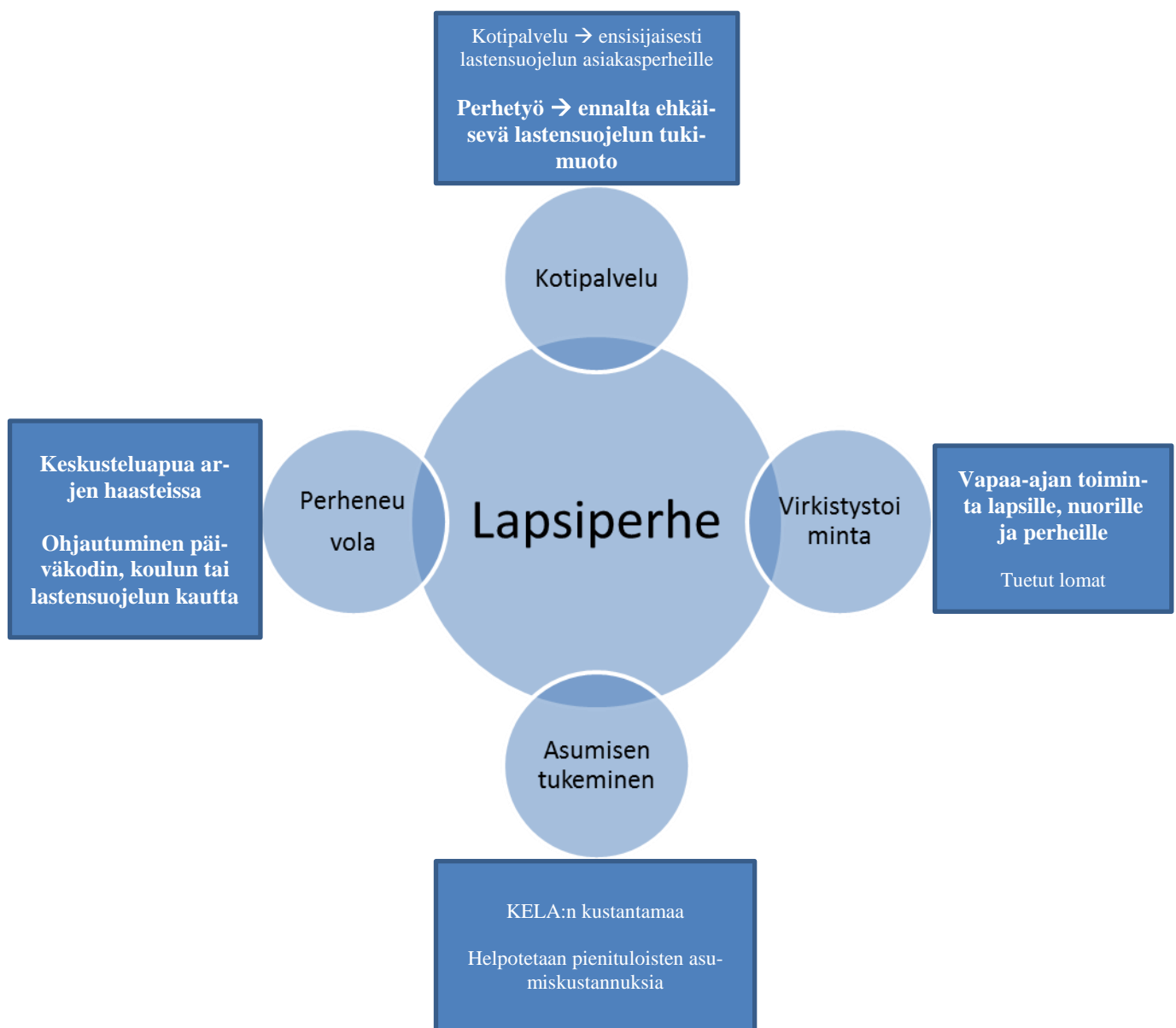
Lapsiperheiden palvelut

Sosiaalihuoltolain mukaan lapsen ja hänen perheensä tulee saada lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut välittömästi tarvittavassa laajuudessa. ”Palvelujen on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa.” (Sosiaalihuoltolaki 13 §, 30.12.2014/1301.)

Sosiaalihuoltolain lisäksi lapsen asemaa turvaa myös muun muassa lastensuojelulaki. Kiteytettynä lain tarkoitus on varmistaa lapsen oikeus turvalliseen ja virikkeelliseen kasvuympäristöön ja erityiseen suojeluun lapsen kasvun ja kehityksen ollessa vaarassa. Lastensuojelulla pyritään lapsen ja perheen ongelmien ehkäisemiseen sekä havaittujen

ongelmien puuttumiseen riittävän varhain. Kaikissa lastensuojelun tarpeen arvioinneissa ja toteutuksissa on aina keskiössä lapsen etu. (Lastensuojelulaki (4§, 13.4.207/417.) Lastensuojelulaki (11 §, 13.4.207/417) korostaa, että ”ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.” (Lastensuojelulaki 11 §, 13.4.207/417.)

Forssin ja Vatula-Pimiän (2014, 85) mukaan ”lapsiperheiden yleisimmät sosiaalipalvelut ovat *perheneuvola, kotipalvelu, virkistystoiminta ja asumisen tukeminen*”. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 85.)

KUVIO 3. Lapsiperheiden yleisimmät sosiaalipalvelut (Forss & Vatula-Pimiä 2014)

Perheneuvolan tarkoituksena on auttaa perheitä arjen haasteissa. Palvelu on perheelle ilmaista ja toimii matalan kynnyksen periaatteella. Perheneuvolan asiakkaiksi voidaan ohjautua päivähoidon, lastensuojelun tai koulun kautta, minkä lisäksi perhe itse voi olla yhteydessä perheneuvolaan. Syitä yhteydenottoon voivat olla muun muassa huoli lapsen käyttäytymisestä, pulmat päivähoidossa tai kaverisuhteissa, halu keskustella omasta vanhemmuudesta ja erilaiset elämänmuutokset lapsen tai perheen elämässä. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 85.)

Matalan kynnyksen auttamiskeinona lapsiperheille toimii myös *kotipalvelu*. Käytännössä sillä suunnataan apua asumiseen, henkilökohtaiseen hoivaan ja huolenpitoon sekä lasten hoitoon ja kasvatukseen. Kotipalvelua pyritään ensisijaisesti antamaan lastensuojelun asiakasperheille kunnissa. Kotipalvelua täydennetään kuntakohtaisesti *perhetyöllä*, jolla on mahdollista ennaltaehkäistä lastensuojelun asiakkuutta. Perhetyön tavoitteena on perheen tukeminen äkillisissä tilanteissa. Sillä vahvistetaan vanhemmuutta, annetaan henkistä tukea ja ohjausta aitoon vanhemmuuteen sekä joissain perheissä tuetaan kouluikäisen lapsen mukanaan tuomia haasteita perheeseen. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 86.)

Erilaisista taloudellisista ja vapaa-ajallisista helpotuksista lapsiperheille saa tietoa kuntien sosiaali- ja vapaa-aikatoimesta. Helpotusta perheet saavat muun muassa harrastuksiin, päivähoitopalveluista, aamu- ja iltapäiväkerhoista sekä yksityisen avun mahdollisuudesta ja kotitalousvähennyksestä. Myös erilainen *virkestäytyminen* on tärkeää. Eri järjestöt ja seurakunnat järjestävät vapaa-ajan toimintaa lapsille, nuorille ja perheille. Tuetut lomamatkat ovat sosiaalitoimen taloudellisesti tukemia lomiammatteja perheille. Lomatukea voi saada myös ammattiyhdistysten ja -liittojen tai kolmannen sektorin järjestöjen kautta esimerkiksi vammaisen lapsen perheelle. Kotipalvelu voi mahdollistaa loman perheelle, jolla ei ole tukiverkostoa tarjoamalla hoitoapua. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 86-87.)

Asumisen tukeminen on Forssin ja Vatula-Pimiän (2014, 88) mukaan viimeisin esille tuotu tukimuoto. Sillä tarkoitetaan yleistä asumistukea. Sen tarkoituksena on ylläpitää turvallisen asumisen mahdollisuutta ja tukea perheiden yhteisöllistä lähestymistä ympäristöönsä leikkipaikoilla jaettavan vertaistuen, lapsiystävällisen ympäristön ja hyvän asuinympäristön mahdollistamisella. Kansaneläkelaitos kustantaa yleisen asumistuen, joka on kohdistettu pienituloisille ruokakunnille. Tukea voi saada vuokra-, asumisoikeus- ja omistusasuntoon. Tuen laskennassa huomioidaan vuosittain muun muassa per-

heen koko ja asumispaikka. Valtion tuesta asiakas maksaa itse omavastuuosuuden, joka määrittyy tulojen mukaisesti. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 88.)

3.2 Suomen koulujärjestelmä

Kaikilla Suomessa asuvilla on tasavertainen oikeus koulutukseen. Koulutuspolitiikka perustuu siihen, että koulutus myös peruskoulun jälkeen on pääosin maksutonta. (Koulutuspolitiikka, 2014.) Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuilla hallituksen koulutuspoliittisista linjauksista ja toimeenpanosuunnitelmista todetaan, että koulutuspolitiikan tavoitteena on taata kaikille, syntyperän, taustan ja varallisuuden rajoittamatta yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeudet sivistykseen, laadukkaaseen maksuttomaan koulutukseen sekä täysivaltaisen kansalaisuuden edellytykset (Hallitusohjelman koulutuspoliittiset linjaukset...(2011-2016).

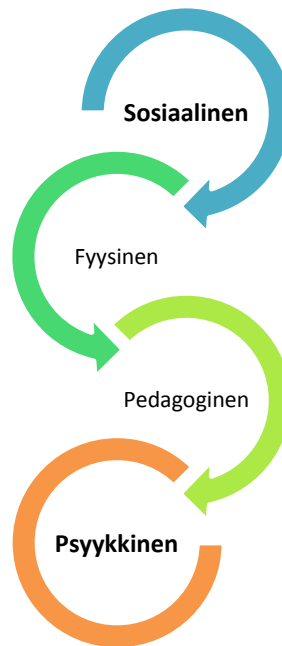
Perusopetukselle laaditut laatukriteerit valmistuivat vuonna 2009 ja niitä täydennettiin vuonna 2012 aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä kerhotoiminnan laatukriteereillä. Laatukriteerien tarkoituksena on muun muassa taata korkealaatuinen opetus ja turvata monipuolinen opetustarjonta. (Perusopetuksen laatukriteerit, 2013.) Perusopetuksen laatukriteerit -julkaisussa todetaan, että perusopetuksen tulee mukautua kansainvälistyvän maailman tarpeisiin ja otettava huomioon merkittävät ja ajankohtaiset yhteiskunnalliset kysymykset. Yhteisöllisyyden vahvistaminen puolestaan tukee lasten ja nuorten sosioemotionaalista kehitystä. Henkilöstön ja oppilaiden välisen me-hengen vahvistuminen, yhdessä laaditut toimintamallit sekä yhteistoiminnallinen oppiminen edistävät positiivista vuorovaikutusta ja näin ollen vähentävät koulukiusaamista. Oppilaille tarjottavat erityispalvelut ovat myös tärkeä osa laadukasta opetusta. (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012, 9-10.)

Perusopetuslain mukaan kunta on velvollinen järjestämään perusopetusta alueen oppivelvollisuusikäisille 6-16-vuotiaille lapsille sekä sitä ennen vuoden esiopetusta. Kaikki Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia. Perusopetuksen laajuus on yhdeksän vuotta ja opetuskielenä on joko suomi tai ruotsi. Mikäli koetaan tarpeelliseksi, oppilaan tulee saada tehostetun tuen tai erityisen tuen palveluita opiskelussaan. Opetuspalvelut voidaan järjestää kunnan määrittelemällä tavalla, mutta se on vastuussa, että palvelut tarjotaan lain mukaisesti. (Perusopetuslaki 21.8.1998/628.)

Peruskoulun henkilöstö muodostuu perusopetuksen rehtoreista, opettajista, lastentarhanopettajista sekä opinto-ohjaajista, koulupsykologeista, koulukuraattoreista, koulunkäyntiavustajista, nuorisotyöntekijöistä ja muista opetuksen tukipalveluissa ja oppilashuollossa työskentelevistä henkilöistä (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012, 32). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisussa (2012, 33) mainitaan, että ”opetustoimen henkilöstön rakenne, määrä ja osaaminen vastaavat kunkin koulun toiminnan tarpeita ja ajantasaisen henkilöstösuunnitelman avulla on varauduttu tuleviin henkilöstötarpeisiin”. (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012, 32-33.)

Koululla on keskeinen merkitys lapsen ja nuoren elämässä vähintään peruskoulun kestävän yhdeksän vuoden ajan. Kouluvuodet ovat aikakausi lapsen ja nuoren elämässä, jolloin ollaan alttiina vaikutteille ja persoona kehittyy. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi opetuksen tulee paitsi noudattaa kaikkia säädöksiä, olla myös pedagogisesti laadukkaasti järjestetty. (Hakalehto-Wainio 2012, 17-19.)

Koulun oppimisympäristön eri ulottuvuuksina pidetään *sosiaalisia, fyysisiä, pedagogisia ja psyykkisiä* tekijöitä (kuvio 4). Huhtasen (2011, 144) mukaan ”sosiaalisia tekijöitä ovat koulun toimintakulttuuri ja vuorovaikutus ja fyysiset tekijät kuvaavat sekä rakennettua ympäristöä tiloineen ja välineineen että ympäröivää luontoa”. Pedagogiset tekijät puolestaan ovat niitä ihmis- ja oppimiskäsityksiä, jotka konkretisoituvat opetuksessa ja psyykkisiä tekijöitä kuvastaa koulussa vallitseva asenneilmasto. Huhtanen (2011, 144) toteaa, että ”koulun fyysisten puitteiden sisällä tapahtuva opetus, vallitsevat sosiaaliset suhteet, ilmapiiri ja mahdollisuudet toteuttaa itseään vaikuttavat oppimiseen”. (Huhtanen 2011, 144.)

KUVIO 4. Oppimisympäristön ulottuvuudet

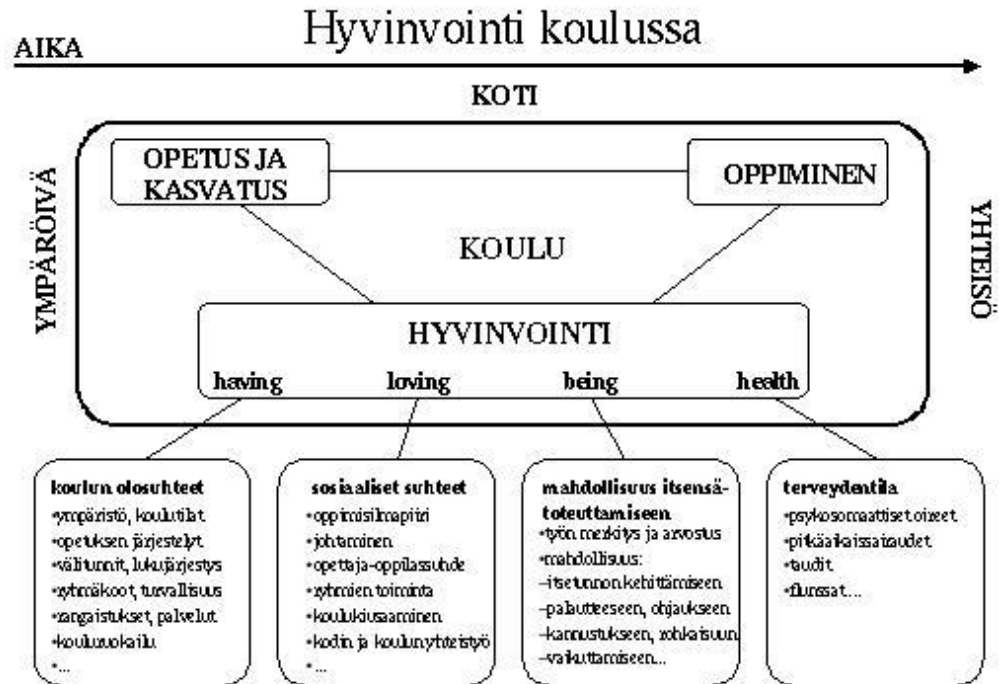
Koulun rooli ja merkitys peilautuvat yhteiskunnan muutosten mukaan. Erityisesti työelämän muutokset, yhteiskunnan taloudellinen tilanne, perhe-elämän muotojen muuttuminen sekä median merkityksen kasvu vaikuttavat koulun merkityksellisyyteen lapsen ja nuoren elämässä. Oppilailta vaadittava asiallinen käytös, laadukas opetus ja oppimisympäristön turvallisuus saattavat kokea muutoksia yhteiskunnan myötä. (Hakalehto-Wainio 2012, 20.)

Muun muassa pyrkimys oppilaan tukemiseen ja oppilaiden yhdenvertaisuus on mainittu suomalaisen koulujärjestelmän erityispiirteinä. Hakalehto-Wainio (2012) toteaa teoksessaan, että ”Suomen raportissa YK:n ihmisoikeusneuvostolle menestystekijöinä mainitaan ammattitaitoiset opettajat, korkeatasoinen erityisopetus, varhaisen puuttumisen periaate, oppilaiden yksilöllisten tarpeiden huomioon ottaminen ja koulujen itsenäisyys.” Ristiriitana kuitenkin aiempien tutkimusten perusteella vain alle kymmenes koululaisista kertoo pitävänsä paljon koulunkäynnistä. Vuonna 2010 toteutetussa yläasteikäisille suunnatussa terveystutkimuksessa vastaajista kolmanneksen mielestä koulussa on ilmapiiriongelmia. Puolet vastaajista koki, että heillä ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa koulutyöhön. Myös epäoikeudenmukainen kohtelu koettiin vahvasti läsnä olevaksi koulun arjessa, mihin saattaa osasyynä olla se, ettei opetustoimessa koeta perus- ja ihmisoikeuksien toteuttamisen kuuluvan kouluympäristöön. (Hakalehto-Wainio 2012, 18-19.)

Turun Yliopistossa vuonna 2009 tehdyn tutkimuksen mukaan kohdejoukkona olleet viidesluokkalaiset nuoret pelkäävät eniten kouluyhteisöön ja sen ihmissuhteisiin liittyviä asioita. Näillä tarkoitetaan erilaista kiusaamista ja hännäämistä, nolatuksi tulemista tai huonolta muiden silmissä näyttämistä. Toisaalta myös yksinäisyys tai kavereiden yksin jättäminen herättivät viidesluokkalaisissa pelkotiloja. Lisäksi tapahtuneet kouluampumiset ovat herkistäneet koululaisia erilaisille tapaturmille ja väkivallan uhille. (Virta ym. 2012, 124.)

Saavuttaakseen ja ylläpitääkseen turvallisuuden tunteen koululaiselle, on lähiympäristön vaikutus hänen elämässään hyvin merkittävä. Kouluikäinen lapsi tarvitsee tukijaa ja kuuntelijaa sekä pelkoihin että muihin elämänhallintaan liittyviin asioihin. Hänen tukiverkostoonsa kuuluu lähimpänä oma perhe, ystävät ja koulun aikuiset. Turun Yliopistossa tehdyn tutkimuksen mukaan helpoimmaksi viidesluokkalaiset kokivat keskustelun omien perheenjäsenten ja ystävien kanssa. Opettajalle ja kouluterveydenhoitajalle puhuminen koettiin vaikeimpana. Kaikilla kouluikäisillä lapsilla ei kuitenkaan ole läsnä arjessaan hänen elämäänsä osallistuvia ja tukevia perheenjäseniä tai läheisiä ystäviä, minkä vuoksi tulisi miettiä vaihtoehtoisia tukemisen muotoja myös koulun puolesta. (Virta ym. 2012, 126-127.)

Konu (2010) esittelee Jorosen ja Kosken teoksessa (2010, 15) vuonna 2002 kehitetyn koulun hyvinvointiprofiilin (kuvio 4) vastaamaan lähinnä koulun itsearviointin tarpeisiin, mutta se on tarkoitettu myös yleisemmän tutkimuksen välineeksi. Hyvinvointiprofiilia onkin käytetty vuosien varrella runsaasti; pelkästään lukuvuonna 2009-2010 sillä oli 22 000 käyttäjää. Malli on kehitetty koulun teoreettisen hyvinvointimallin pohjalta ja sen perusajatuksena on, että hyvinvointi, kasvatus ja opetus sekä oppiminen liittyvät kiinteästi yhteen. Kouluhyvinvointiin koetaan vaikuttavan itse kouluyhteisön lisäksi muut yhteisöt kuten koti, terveydenhoito, kerhot, seurakunta ja poliisi. Hyvinvointi on jaettu neljään eri osa-alueeseen ja ne ovat koulun olosuhteet (having), sosiaaliset suhteet (loving), itsensä toteuttamisen mahdollisuudet (being) ja terveydentila (health). (Konu 2010, 16-17.)

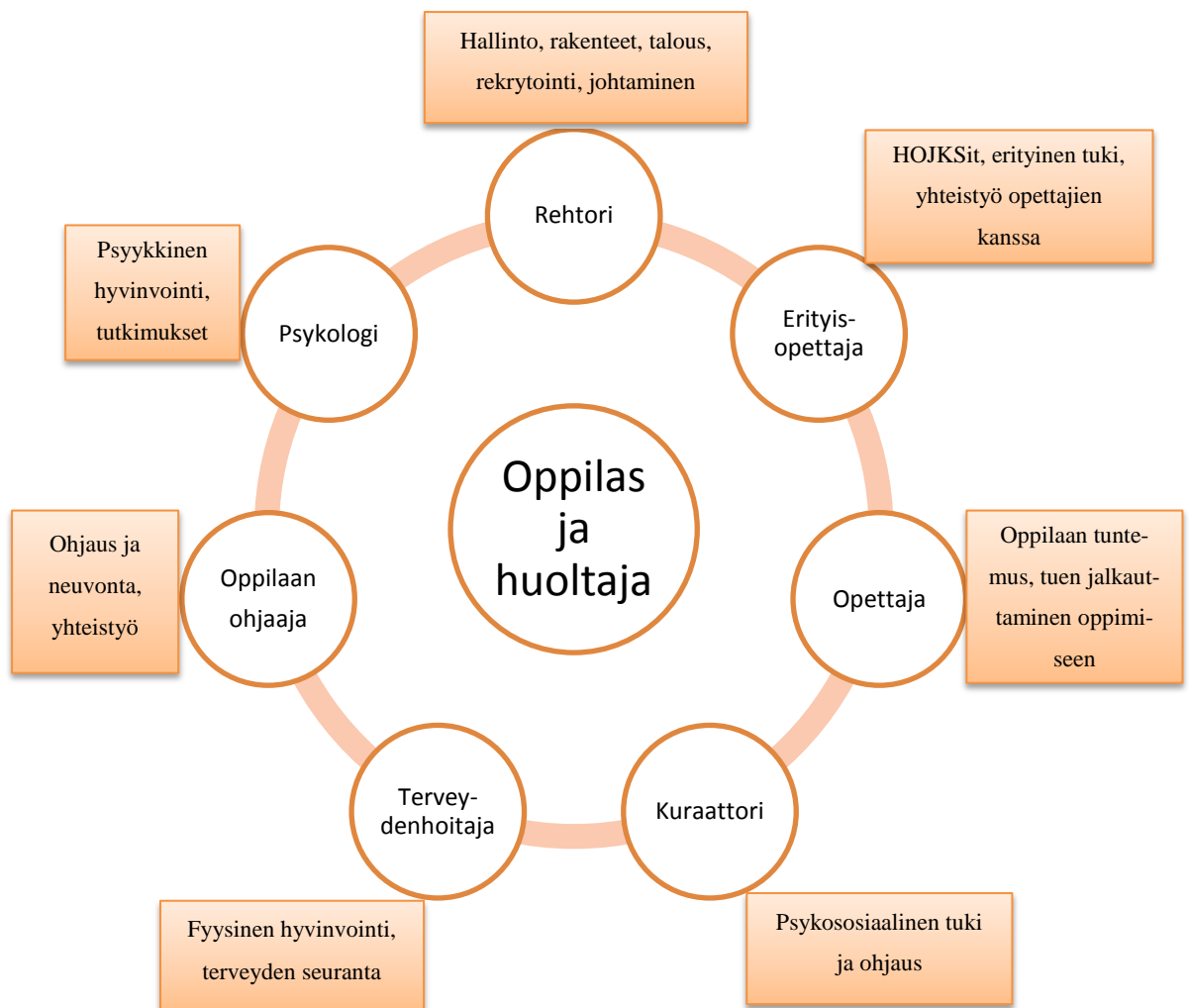
KUVIO 5. Koulun hyvinvointiprofiili. (Konu 2010, 15.)

3.2.1 Koulun opiskeluhoolto

Honkasen ja Suomalaisen (2009, 5) mukaan ”opiskeluhoollolla tarkoitetaan oppijoiden opiskeluhyvinvoinnin ylläpitoa, ennaltaehkäisevää toimintaa sekä oppijoiden ja vanhempien tukena olemista oppimiseen ja opiskeluun liittyvissä kysymyksissä”. Vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä sekä koulun henkilökunnan ja yhteistyöverkoston toimijoiden osallistaminen aktiiviseen yhteistyöhön ovat koulun opiskeluhoollon keskeiset tehtävät. (Honkanen & Suomala 2009, 5.)

Opiskeluhoollolla pyritään luomaan terve ja turvallinen oppimis- ja kouluympäristö, suojaamaan mielenterveyttä ja ehkäisemään syrjäytymistä sekä edistämään koulu yhteistyön hyvinvointia sekä yhteisöllisen että yksilöllisen työn avulla. Myönteisen vuorovaikutuksen, välittämisen ja huolenpidon toimintakulttuurin edistämistä koulu yhteistyössä pidetään myös yhtenä opiskeluhoollon tavoitteena. Olennaista on myös oppimisen esteiden ja muiden ongelmien ehkäiseminen ja varhainen tunnistaminen. (Kananoja, Lähtinen & Marjamäki 2011,301.)

Eri alojen asiantuntijat ovat osa opiskeluhoiltoa. Kouluuyhteisössä oppilaan ja perheen tukena ovat rehtori, opettajat, erityisopettaja, oppilaanohjaaja, terveydenhoitaja, koulu-kuraattori ja koulupsykologi. Honkasen ja Suomalan (2009, 49) mukaan ”tyypillisimmät haasteet ovat oppijoiden psykosomaattiset, psykososiaaliset ja terveyteen liittyvät ongelmat sekä oppimisvaikeudet”. Muita esiin nousevia haasteita ovat mm. sosiaaliset vaikeudet perheessä ja käytösongelmat. (Honkanen & Suomala 2009, 5, 49.) Haasteisiin vastataan tapauskohtaisella opiskeluhoilun kokoonpanolla. (Mahkonen 2014, 85.)

KUVIO 6. Esimerkki peruskoulun oppilashuoltoryhmän kokoonpanosta (Honkanen & Suomala 2009, 102)

Moniammatillisen yhteistyön lisäksi tulee olla halu toimia oppilaiden ja heidän vanhempiensa tukena. Vanhempien rooli lapsen elämässä on tärkeä ja toimittaessa yhdessä koulun näkemyksen kanssa, saavutetaan lapsen etu. Tarvitaan myös aikaa ja asiantun-

temusta, jotta voidaan reagoida haastaviin tilanteisiin ja toimia oppilaan parhaaksi. (Honkanen & Suomala 2009, 5.)

Elokuun 1. päivä 2014 astui voimaan uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki. Uuden lain tarkoituksena on edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä sekä turvata varhainen tuki sitä tarvitseville. Sillä pyritään edistämään oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Tarkoituksena on lisäksi turvata opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu sekä vahvistaa opiskeluhoitotoimeksiantamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2 §, 1287/2013)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (3 §, 1287/2013) korostaa, että ”opiskeluhoitolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä.” Uuden lain mukaan opiskeluhoito toteutuu pääasiassa yhteisöllisenä opiskeluhoitona sekä yksilökohtaisena opiskeluhoitona. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §, 1287/2013.)

Yhteisöllisyydestä oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa (4 §, 1287/2013) todetaan seuraavaa: ”Yhteisöllisellä opiskeluhoitolla tarkoitetaan tässä laissa toimintakulttuuria ja toimia, joilla koko oppilaitosyhteisössä edistetään opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä opiskelu- ympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä.” Kaikkien oppilaitoksen työntekijöiden velvollisuus on edistää opiskelijoiden ja oppilaitosyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §, 1287/2013.)

Yksilökohtaisella opiskeluhoitolla puolestaan tarkoitetaan yksittäiselle opiskelijalle annettavia koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja, opiskeluhoitotoimeksiantamista ja kuraattoripalveluja, monialaista yksilökohtaista opiskeluhoitotoimeksiantamista sekä laissa tarkemmin säädettyjä koulutuksen järjestäjän järjestämiä sosiaali- ja terveystoimeksiantamispalveluja. Koko opiskeluhoitotoimeksiantamisen tavoitteena on tunnistaa opiskelijoiden varhaisen tuen tarpeet ja

tukea opiskelijoita sekä heidän oppimistaan. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 5-8 §, 1287/2013.)

Monialaisessa asiantuntijaryhmässä yksilökohtainen opiskeluhoito toteutuu, kun opiskelijan tai opiskelijaryhmän tuen tarpeita ja opiskeluhoillon palvelujen järjestämiseen liittyviä asioita selvitetään. Asiantuntijaryhmän jäsenet nimetään ryhmään opiskelijan tai, mikäli hänellä ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa suostumuksella. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 §, 1287/2013.) Ryhmässä nimetty vastuhenkilö kirjaa opiskelijaa koskevat tiedot opiskeluhoitokertomukseen. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 20 §, 1287/2013.)

Opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhoitosuunnitelman toteutuminen on koulutuksen järjestäjän vastuulla. Heidän tulee pitää huolta siitä, että opiskeluhoillosta muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 9 §, 1287/2013.) ”Oppilaitoksen opiskeluhoillon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista vastaa monialainen oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä.” (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 14 §, 1287/2013.) Opiskeluhoillon toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan koulutuksen järjestäjän toimesta yhteistyössä kunnan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 25 §, 1287/2013.)

3.2.2 Opiskeluhoito lasten ja perheiden tukena

Käsitys perheestä ja vanhemmuudesta on muuttunut viime vuosina. Biologisten vanhempien lisäksi huoltajana voi olla esimerkiksi sukulainen, viranomainen, adoptiovanhempi tai sijaisvanhempi. Perhemuodot ovat monimuotoistuneet. Sateenkaariperheiden, joissa parisuhteen muodostavat samaa sukupuolta olevat henkilöt, määrä on lisääntynyt. Osa oppilaista elää osana yksinhuoltajaperhettä tai lastensuojelulaitosta. On myös ero-perheitä, joissa oppilas asuu vuoroviikoin molemmilla vanhemmillaan. (Honkanen & Suomala 2009, 32.)

Suomalaiset perheet voivat pääsääntöisesti hyvin. Ongelmia kasautuu helposti samaan perheeseen ja niillä on taipumus periytyä sukupolvelta toiselle. Yleisimpiä ongelmia ovat päihteiden käyttö, työttömyys ja tuloköyhyys. Myös sairaudet, mielenterveysongelmat ja muut hyvinvointiin vaikuttavat tekijät aiheuttavat ongelmia. Sekä Honkanen

ja Suomala (2009, 33) että Wallin (2011, 103) toteavat, että lapsuuden perheellä ja siinä vallitsevassa ilmapiirissä on vaikutusta lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Honkanen & Suomala 2009, 32-33; Wallin 2011, 103.)

Perheiden ja koulun opiskeluhuollon välinen yhteistyö on oppilaan hyvinvoinnin kannalta ehdottoman tärkeää. Vanhemmat tai huoltajat ovat vastuussa lapsensa kasvatuksesta ja näin ollen tuntevat lapsensa parhaiten. Koulu puolestaan määrittelee lapsen taitoja ja osaamista omasta kontekstistaan käsin. (Honkanen & Suomala 2009, 33.) Wallin (2011, 105) korostaa yhteistyön tärkeyttä toteamalla, että ”koulun ja kodin yhteistyön yksi ydinajatus on kasvatuksen näkeminen yhteisvastuullisena tehtävänä, jossa on eri rooleja”. Se mahdollistaa myös lapsille ja nuorille tarjottavien palveluiden suunnittelun, kehittämisen ja jopa tuottamisen yhdessä (Wallin 2011, 105). Wallin (2011, 61) käyttää teoksessaan koulukuraattorista nimikettä koulusosiaalityöntekijä.

Varhaiskasvatuksessa oleelliseksi kasvun ja kehityksen tukemisen elementiksi muodostunutta kasvatuskumppanuutta pyritään aktivoimaan myös koulumaailmassa. Koulun ja perheen välisellä yhteistyöllä pyritään ennaltaehkäisemään ongelmien muodostumisen ja mikäli niitä syntyy, jo alkanut yhteistyö edistää niiden ratkaisemista varhaisessa vaiheessa, myönteisellä tavalla. Onnistuneen yhteistyön tuloksena vanhempien voimavarat lisääntyvät ja kokemus yhdessä kasvamisesta voimistuu. Olennaista yhteistyössä on asiakkaan kunnioittaminen ja arvostaminen. (Wallin 2011, 104-105.) Käytännössä yhteistyö alkaa neutraalilla yhteydenotolla ennen kuin koulussa on tapahtunut mitään huolestuttavaa. Yhteydenotto ei ole ongelmien esiintuomista vaan pikemminkin molemminpuolista tilanteen tarkastelua ja huomioimista neutraalissa ja positiivisessa hengessä. Toimintatapa on helpottanut kodin yhteydenottoa koulun suuntaan. (Honkanen & Suomala 2009, 34.)

Lapsi on aina osa perhettä ja näin ollen opiskeluhuollon olennaisena tehtävänä on tukea vanhemmuutta ja perhettä oppilaan kasvuun ja kehitykseen liittyvissä haasteissa. Vanhemmat saattavat kaivata vinkkejä ja neuvoja opiskeluhuollon ammattilaisilta arjessa selviytymiseen ja kasvatustietoisuuden lisääntymiseen. Käytännön ongelmat ja haasteet liittyen esimerkiksi oppimisvaikeuksiin ja haastavaan käyttäytymiseen ovat niitä käytännön asioita, joihin vanhemmat usein kaipaavat tukea ja tietoa. Myös vanhempien oma jaksaminen huomioidaan ja tarvittaessa mahdollisuuksien mukaan järjestetään le-

po- ja virkistystoimintaa tai emotionaalista tukea esimerkiksi terapian muodossa. (Honkanen & Suomala 2009, 34).

Honkanen ja Suomala (2009, 35) korostavat, että ”koulun ammatillisuus on tarkoitettu myös vanhempien tueksi”. Perhe arvioi omat voimavaransa ja sen, millaisiin tukitoimiin, rajoituksiin, ohjaukseen ja neuvontaan se on valmis. Olennaista on luoda kasvatuksellinen yhteistyö oppilaan parhaaksi niin, että tavoitteet ja toiminta ovat tarkoituksenmukaista ja yhdensuuntaista perheen kanssa. (Honkanen & Suomala 2009, 35.) Uudessa oppilas- ja opiskeluhuoltolaissa todetaan, että opiskeluhuoltoa toteutetaan yhdessä oppilaan ja hänen huoltajiensa kanssa (Mahkonen 2014, 357). Uusi laki tuo kuitenkin yhteistyöhön uudenlaisen näkökulman seuraavanlaisesti: ”Alaikäinen ja muu vajaavaltainen voi, ottaen huomioon hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muut henkilökohtaiset ominaisuutensa sekä asian laatu, painavasta syystä kieltää huoltajaansa tai muuta laillista edustajaansa osallistumasta itseään koskevan opiskelijahuoltoasian käsittelyyn sekä antamasta itseään koskevia salassa pidettäviä opiskeluhuollon tietoja huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen, jollei se ole selvästi hänen etunsa vastaista.” (Mahkonen 2014, 357).

3.2.3 Sosiaalityön toteuttajat koulussa

Uusi oppilas- ja opiskeluhuoltolaki toi mukanaan muun muassa muutoksia sekä koulukuraattorin pätevyysvaatimuksiin että lain sisältöön. Laissa on tarkoin määritelty kelpoisuus niin, että vain sosiaalityön pätevyys yliopistosta tai sosionomin ammattikorkeakoulututkinto pätevöittävät kuraattorin tehtäviin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että on olemassa kahdenlaisia päteviä koulukuraattoreita. (Mahkonen 2014, 78.) Aiemmassa laissa kuraattorin pätevyyteen vaadittiin yliopistossa suoritettu ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyi tai jonka lisäksi oli suoritettu sosiaalityön pääaineopinnot (Ammattinetti, 2015). Uuden lain mukaan koulun sosiaalityö koostuu kuraattoreista ja vastaavista kuraattoreista (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 7 §, 1287/ 2013).

Koulukuraattorin osaaminen painottuu Honkasen ja Suomalaisen (2009, 89) mukaan sosiaaliseen hyvinvointiin. Kuraattori on ehkäisevään lastensuojelutyöhön erikoistunut koulun sosiaalityöntekijä, jonka tehtävänä on auttaa oppilaita, joilla on vaikeuksia koulukäynnissä sekä ongelmia tai pulmatilanteita liittyen omaan kasvuunsa ja kehitykseensä

(Ammattinetti, 2015). Wallinin (2011, 86) mukaan ”koulusosiaalityö perustuu ammatilliseen ytimeen, sosiaalityön arvoihin ja tavoitteisiin”.

Kärki (2009, 61-62) käy teoksessaan läpi koulukuraattorin perustehtävää, jonka mukaan ”kuraattoria tarvitaan muun muassa luokan työilmapiirin ja työrauhan ylläpitämiseen sekä kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämiseen”. Kuraattori järjestää oppilaille riittävää tukea, ohjausta ja muita tarvittavia toimia koulunkäyntiin liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten ongelmien ennaltaehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Näissä kuvauksissa on mielenkiintoista, että painotus kuraattorin perustehtävällä on ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä, kun käytännössä kuraattorit kokevat työnsä painottuvan yksilöihin kohdistuvaan korjaavaan työhön. (Kärki 2009, 62-63.) Kuraattorin työ koetaankin alkavan usein niin sanotulla palokuntavaiheella, jolloin häneltä odotetaan nopeita toimia ja ratkaisuja yksittäisen oppilaan auttamiseksi (Kärki 2009, 68).

Kärki (2009, 70) esittelee teoksessaan vuonna 2004 toteutettua tutkimusta, jossa ”kuraattorit ilmoittavat käyttävänsä työaikansa pääsääntöisesti oppilaskeskeiseen työhön (37 %) kun taas koulu- ja luokkakohtaiseen työhön ainoastaan 10 % työajastaan”. Parhaimpina koulutus pohjana kuraattorin työlle vuonna 2004 toteutetun tutkimuksen mukaan pidettiin sosiaalityöntekijän koulutusta, mutta tutkimukseen osallistujat kokivat, ettei tutkinto sisältänyt riittävästi pedagogista ja psykologista tietoa. Myös ryhmätyötaitojen osaamista pidettiin tutkinnossa riittämättömänä. (Kärki 2009, 71.)

Sosionomi (AMK) –koulutuksen arvoperustaisena lähtökohtana ovat kaikki ihmisoikeuksia koskevat periaatteet. Niistä korostuvat toisen ihmisen ja hänen ihmisarvonsa kunnioittaminen sekä yhteisöllinen näkemys. Sosionomi (AMK) –koulutuksessa pyritään turvaamaan kaikille arvokas elämä. Ihmisten itsemääräämisoikeus, osallisuuden edistäminen ja ihmisen kokonaisvaltainen huomioonottaminen sekä voimavaralähtöinen työote edistävät tätä päämäärää. Myös lapsen tarpeet ja edun huomioiminen ovat yhtenä lähtökohtana sosionomi (AMK) –koulutukseen. (Sosionomikoulutus, 2015.)

Sosiaalialan työ on asiakastyötä, jossa painotus on varhaisessa tuessa kaikille asiakasryhmille. Kyky työskennellä yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa ja tehdä verkostotyötä on edellytys sosionomilta (AMK) sosiaalialan työn muuttuessa yhä useammin hanke pohjaiseksi tai verkostoyhteistyötä vaativaksi palveluksi. Työn ollessa asiakas keskeistä, sosiaalialan työntekijältä vaaditaan reflektiivistä, luovaa ja tutkivaa otetta

omaan työhön. Myös kulttuurisensitiivinen työote on tärkeää monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Ammattikorkeakoulut painottavat eri suuntauksia koulutusohjelmissaan, mutta suuntaviivat sosionomi (AMK) –koulutuksessa ovat samat. (Sosionomikoulutus, 2015.)

Sosionomi (AMK) –koulutus on sosiaalialan perustutkinto ammattikorkeakoulussa ja se sijoittuu yliopiston maisteritutkinnon ja toisen asteen lähihoitaja-tutkinnon väliin. Sosionomi (AMK) –koulutus koostuu 210 opintopisteestä ja kestää 3,5 vuotta. Koulutus on jaoteltu perus- ja ammattiopintoihin ja opinnäytetyöhön sekä käytännön harjoitteluihin ja vapaasti valittaviin opintoihin. (Mäkinen ym. 2009, 14-15.) Koulutuslaitoksesta riippuen koulutuksessa on erilaisia suuntautumisvaihtoehtoja. Sosionomin (AMK) koulutus antaa valmiudet ja pätevyyden myös lastentarhanopettajan työtehtävään, mikäli opintoihin sisältyy 60 opintopistettä varhaiskasvatusta tai sosiaalipedagogiikkaa. (Sosionomikoulutus, 2015.) Ammattikorkeakoulu tarjoaa sosionomille (AMK) mahdollisuuden jatko-opintoihin sosionomi (ylempi AMK) –opintojen parissa. Niissä opintojen painotus on työelämän ja tutkimuksellisessa kehittämisessä, innovatiivisessa toiminnassa, kansainvälisyydessä ja johtamisosaamisessa. (Sosionomi (YAMK) –koulutus, 2015.)

Sosionomin (AMK) tutkinto tarjoaa mahdollisuuden toimia sosiaalialan asiantuntijatehtävissä antaen laajat käytännön perustiedot ja –taidot sekä niille perusteet. Sosiaalialan ammattikorkeakoulujen kansallinen verkosto on määritellyt sosiaalialan koulutusohjelman tuottamat kompetenssit. Kompetenssilla tarkoitetaan työntekijän valmiuksia, kykyjä, taitoja ja ominaisuuksia suoritua tietyistä tehtävistä. Sitä pidetään osaamisen lähikäsitteenä. Kaiken koulutuksen myötä saadaan tietty osaaminen ja kompetenssit. Sosionomin (AMK) kompetenssit on jaoteltu kuuteen osaan: sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Edellä mainitut kohdat luetaan sosionomin (AMK) vahvuuksiksi. Jokainen tekee työtä omalla persoonallaan, mikä antaa työlle vielä yksilöllisemmän näkökulman. (Mäkinen ym. 2009, 17-19.)

TAULUKKO 2. Sosionomin (AMK) kompetenssit. (Sosionomi (amk) –tutkinto. 2015.)

<p>Sosiaalialan eettinen osaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arvoihin ja periaatteisiin sitoutuminen • Eettinen reflektio • Yksilöllisyyden huomioiminen ja toimiminen konfliktitilanteissa • Tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistäminen, huono-osaisuuden ehkäiseminen yksilön ja yhteisön näkökulmasta 	<p>Asiakastyön osaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Oman ihmiskäsityksen ja arvomaailman heijastuminen asiakastyöhön • Asiakkaan osallisuutta tukevan vuorovaikutussuhteen luominen • Asiakkaan tarpeiden ja voimavarojen ymmärtäminen suhteutettuna elämäntilanteeseen • Työorientaatioiden ja -menetelmien soveltaminen • Tavoitteellinen tukeminen ja ohjaaminen • Asiakasprosessin kuvaaminen 	<p>Palvelujärjestelmäosaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvien palvelujärjestelmien ja lainsäädännön tunteminen • Palveluiden muutosten hahmottaminen ja niiden kehittäminen • Palvelutarpeen arviointi, palveluohjaus ja ennalta ehkäisevä työ • Asiantuntijuus moniammatillisissa työryhmissä ja verkostotyössä
<p>Kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yksilön ja yhteiskunnan välisen suhteen ymmärtäminen • Yhteisösosiaaliryöön, yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja viestinnän keinojen käyttäminen • Osallisuuden tukeminen ja vaikuttaminen yhteistyössä asiakkaiden ja muiden toimijoiden kanssa 	<p>Tutkimuksellinen kehittämisosaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reflektiivisen, tutkivan ja kehittävän työotteen sisäistäminen • Tutkimuksellisen osaamisen hallinta ja uuden tiedon tuottaminen • Kehittämishankkeiden prosessissa mukana kulkeminen 	<p>Johtamisosaaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talous- ja henkilöstöhallinnon periaatteiden tunteminen • Kyky toimia työyhteisön lähiesimiehenä • Osaamisen, työyhteisöjen ja palveluprosessien kehittäminen • Kyky tehdä päätöksiä myös ennakoimattomasti • Perusedellytykset toimia itsenäisenä yrittäjänä

3.3 Koulusosionomi hyvinvoinnin edistäjänä osana koulujärjestelmää ja lasten ja perheiden sosiaalipalveluita

Koulusosionomi pystyy omalla työpanoksellaan ylläpitämään ja edistämään sekä yksilöiden että yhteisöjen hyvinvointia. Ennalta ehkäisevällä työotteellaan ja tilanteisiin nopeasti reagoivana turvallisena aikuisena koulusosionomilla on mahdollisuus vaikuttaa sekä oppilaiden erilaisiin haasteisiin että helpottaa opettajien työtä parantamalla luokan oppimisrauhaa. Matalan kynnyksen työntekijänä koulusosionomi on tiiviissä yhteydessä sekä oppilaisiin että opettajiin ja kuraattoriin.

Koulu on jokaiselle 6-16-vuotiaalle lapselle ja nuorelle tärkeä konteksti, jonka piirissä mahdollisten ongelmien ilmeneminen tulee selkeästi esille. Oppilaiden ja opettajien kannalta on tärkeää, että koulussa on riittävät mahdollisuudet vastata näihin ongelmiin ja haasteisiin mahdollisimman nopeasti ja ennalta ehkäisevästi. Nyky-yhteiskunnassa on

paljon eri elämäntilanteista ja lähtökohdista tulevia yksilöitä ja perheitä, jolloin tarve tukeen ja ohjaukseen on suurempi.

Muun muassa koulukiusaaminen ja syrjäytyminen ovat ilmiöinä olleet paljon esillä ja 1.8.2014 voimaan tulleessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa painotetaan yhteisöllistä opiskeluhuoltotyötä ennalta ehkäisemään ja poistamaan edellä mainittuja ilmiöitä ja parantamaan koulun ilmapiiriä. Myös perusopetuksessa korostetaan koko koulun yhteisöllisyyttä ja me-hengen vahvistumista positiivisen vuorovaikutuksen edistäjänä. Vaikka suomalaisen koulujärjestelmän erityispiirteinä pidetäänkin oppilaiden yhdenvertaisuutta ja pyrkimystä erityisen tuen tarjontaan, on surullista, että silti tutkimusten mukaan harva oppilas kokee viihtyvänsä koulussa. Koulukuraattorin työ on merkittävässä osassa sekä ehkäisemään haitallisten ilmiöiden esiintymistä kouluympäristössä että parantamaan oppilaiden hyvinvointia yksilö- ja yhteisötasolla. Kunnissa, joissa kuraattorin lisäksi on työskennellyt koulusosionomi, on saatu aikaan hyviä työmalleja ja käytäntöjä. Hankeraporttien mukaan myös koulujen ilmapiiri on parantunut ja konfliktitilanteet vähentyneet.

Luvussa 3.2 käsitelimme muun muassa perusopetuslakia ja perusopetuksen laatukriteerejä, joissa mainitaan jokaisen lapsen ja nuoren oikeus laadukkaaseen opetukseen ja tasavertaiseen koulutukseen. Perusopetuslain mukaan koulun henkilöstön rakenteen, määrän ja osaamisen tulee olla suhteutettuna kunkin koulun tarpeisiin sopiviksi. Laadukkaan opetuksen järjestämisen ja opettajan pedagogisen vastuun toteutumisen kannalta on tärkeää, että koulussa on tarjolla monipuolisia tukimuotoja myös sosiaalipalvelujen puolella. Osana opiskeluhuoltoa koulusosionomi toimii niin sanottuna oppilaan äänenä ja turvallisenä lähitukena. Hankeraporttien ja aiempien opinnäytetöiden perusteella voi todeta koulusosionomin olevan luotettava ja helposti lähestyttävä aikuinen turvaa hakevalle oppilaalle. Koulusosionomin mukana ololla oppilaan asioiden hoidossa on merkitystä myös oppilaan osallisuuteen omaan tilanteeseensa ja oman yhteisönsä asioihin vaikuttavana toimijana. Uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskeluhuoltoryhmä rakennetaan aina yksilökohtaisesti ja tarvelähtöisesti koostuvasta asiantuntijaryhmästä, johon oppilas saa hänen kykynsä, ikänsä ja kehityksensä huomioon ottaen vaikuttaa.

Teoriaosassa esittelimme Konun (2002) kehittämän koulun hyvinvointiprofiilin, jossa opetus ja kasvatus, oppiminen ja hyvinvointi liittyvät kiinteästi yhteen. Kouluhyvin-

vointiin liittyy itsestään selvänä osana koulu yhteisö, mutta myös muut oppilasta ympäröivät yhteisöt, tärkeimpänä koti. Koulusosionomin matalan kynnyksen työ ja tuki kohdentuu tasaisesti kaikkiin hyvinvointiprofilissa mainittuihin hyvinvoinnin osa-alueisiin. Oppilashuollollisissa asioissa koulusosionomilla on tärkeä rooli myös yhteistyölinkkinä eri toimijoiden välillä. Uudessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa painotetaan ongelmien ennalta ehkäisyä yhteisöllisin menetelmin. Myös vanhemmuuden tukeminen ja yhteistyö vanhempien kanssa mahdollisuuksien mukaan perheen kyvyt ja voimavarat huomioiden ovat olennaisia osia opiskeluhoitoa, johon koulusosionomilla on työssään mahdollista vaikuttaa edistävasti.

Teoriaosassa käsitelimme lyhyesti sosiaalipalvelujärjestelmää painottaen lasten ja perheiden sosiaalipalveluita. Koemme koulusosionomin työn sijoittuvan ennalta ehkäisevän lastensuojelutyön kenttään, jossa pyritään eri tavoin löytämään sekä oppilaan että koko perheen omat voimavarat parantamaan omaa elämänlaatuaan. Lastensuojelulaissa mainitaan myös lasten ja perheiden tukeminen ja ongelmiin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja koulusosionomi työskentelee juuri tällä rajapinnalla sijoitettuna konkreettisesti kouluympäristöön. Kuviossa 3 esitellyissä lapsiperheiden yleisimmissä sosiaalipalveluissa perheneuvola ja virkistystoiminta ovat hankeraporttien mukaan juuri niitä sosiaalipalvelujen osa-alueita, joissa koulusosionomi vaikuttaa omalla työllään.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA AINEISTON ANALYYSI

4.1 Laadullinen tutkimus

Tuomi ja Sarajärvi (2013, 19) pohtivat teoksessaan laadullisen tutkimuksen määrittelyvyyden haastavuutta. Kyseisessä teoksessa Töttöä lainaten on se määritelty hieman kärjistäen seuraavalla tavalla: ”Nimitä laadulliseksi (tutkimukseksi, analyysiksi) kaikkea, mikä jää jäljelle, kun numeroaineistot ja tilastolliset menetelmät jätetään laskuista.” (Tuomi & Sarajärvi 2013, 19.)

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 161) teoksessa kerrotaan ”lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa olevan todellisen elämän kuvaamisen”. Todellisuus täytyy kuitenkin pitää hallinnassa eikä sitä saa päästä leviämään, sillä tapahtumat vaikuttavat toinen toisiinsa. Laadullisella tutkimuksella pyritään mahdollisimman kokonaisvaltaiseen tutkimiseen. Tutkija ei voi myöskään sanoutua irti arvolähtökohdista, sillä arvot muovaavat sitä, miten pyrimme ymmärtämään tutkimiamme ilmiöitä. Laadullisen tutkimuksen tavoitteina on usein löytää tai paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Laadullista tutkimusta tehdessä merkittävää on tiedostaa ja määrittää, mitä on tekemässä. Tuomen ja Sarajärven (2013, 67) teoksessa Eskola ja Suoranta kehottavat, että ”laadullista tutkimusta tekevän tutkijan on tiedettävä, mitä tekee”. Tällä kehotuksella viitataan tutkijan eettiseen vireyteen, sillä jokaisessa tutkimuksessa on omat eettiset ongelmansa. Myös omien tehtyjen valintojen perusteleva on tieteellisestä näkökulmasta tärkeää, mutta sitäkin ei pidä jatkaa loputtomiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 67.)

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto kerätään luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Kaikkiaan tutkimuksen luonne on kokonaisvaltaista tiedon hankkimista. Tiedonkeruutilanteissa tutkijan oma-aloitteisuus ja itseensä luottaminen esimerkiksi muistiinpanojen tekemisen merkeissä on tutkimusaineiston keruun kannalta merkityksellistä. Laadullisina menetelminä tutkimuksessa tulee käyttää niitä, joissa tutkittavien eri näkökulmat pääsevät parhaiten esille. Näitä ovat muun muassa ryhmähaastattelu, teemahaastattelu ja osallistuva havainnointi. Kohdejoukkoa ei tule valita satunnaisesti. On hyvä varautua siihen, että tutkimus muuttaa muotoaan sen edetessä. Aineistossa otetaan huomioon

tutkimustapausten yksilöllisyys ja tulkitaan aineistoa sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 164.)

Meidän opinnäytetyömme on laadullinen. Se täyttää yllä kuvatut ominaisuudet laadulliselle tutkimukselle. Olemme toteuttaneet tutkimuksemme kohderyhmälle, joka on tarkkuudella valittu. Määrittämiämme piirteitä ei kovin monelta työntekijältä löytynyt. Käytimme tutkimusmenetelmänä avointa kyselylomaketta ja ryhmähaastattelua, joka edellä mainitun mukaisesti korostaa kohderyhmän näkökulmia. Ryhmähaastattelussa noudattimme tiettyä runkoa, mutta annoimme keskustelun soljuja joustavasti johdatellen vastaajia takaisin aiheen piiriin. Pidimme tärkeänä myös haastattelutilanteen luontevuutta.

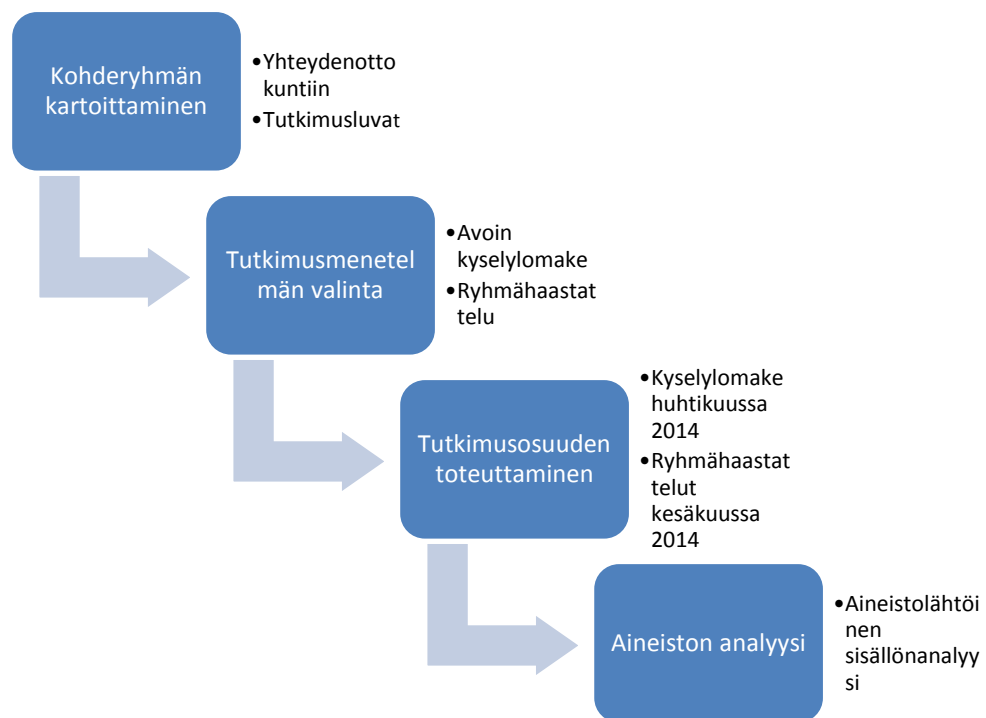
Tutkimustyyppi voi olla joko empiirinen tai teoreettinen. Tutkimustyyliiltään laadullinen tutkimus on empiiristä tutkimusta. Tuomi ja Sarajärvi (2013, 22) toteavat teoksessaan, että ”laadullisessa tutkimuksessa on kyse empiirisen analyysin tavasta tarkastella havaintoaineistoa ja argumentoida”. Sekä empiirisellä että teoreettisella tutkimustyyppillä voidaan tutkia samaa ilmiötä, mutta ero on ilmiön tarkastelun näkökulmassa. Tämä ero voidaan pelkistää havaintoaineiston ja argumentaation väliseksi eroiksi. Eri tutkimustyyppihin sisältyy erilaisia analyysimuotoja, joista voidaan puhua tässä yhteydessä. Nämä analyysimuodot ovat teoreettinen ja empiirinen analyysi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 20-22.)

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä, toteuttaminen ja analysointi

Valitsimme opinnäytetyömme kohderyhmäksi työssä olevat pohjakoulutukseltaan sosionomeja (AMK) tai sosiaalikasvattajia olevia koulusosionomeja, jotka tekevät kyseistä työtä joko koulusosionomi- tai jollain vastaavalla työnimikkeellä. Olemme kiinnostuneita sosiaalityöstä ja annettavasta tuesta koulussa. Meitä kiinnosti myös, kuinka sosionomi (AMK) sopii valmiuksiltaan koulumaailmaan.

Opinnäytetyömme kohderyhmä koostui 13 eri koulusosionomista, jotka toimivat maanlaajuisesti eri kunnissa. Aineiston mukaan valtaosa vastaajista työskenteli alakouluikäisten kanssa. Useat näistä työntekijöistä tekivät työtä myös yläkouluikäisten kanssa. Viisi vastaajista työskenteli kyselyyn vastattaessa hankkeen alaisena, muut olivat kunnan toimessa. Yleisin työnimike koulusosionomin työlle oli sosiaaliohjaaja. Muita vastanneiden nimikkeitä olivat kasvatusohjaaja ja koulusosionomi.

Lähtökohtaisesti tiesimme, ettei koulusosionomeja ole monissa kunnissa. Siksi kartoitimme koulusosionomien läsnäoloa kunnissa ottamalla yhteyttä sähköpostitse kuntien sivistystoimen- tai koulutoimenjohtajiin Pirkanmaalla. Tämän jälkeen laajensimme alueemme koko maahan ja kuntien internet-sivuilta etsimme koulusosionomeja ja vastaavia työntekijöitä. Lähetimme sähköpostia tai soitimme kuntiin saadaksemme selville, onko heillä päteviä työntekijöitä osallistumaan opinnäytetyöhömmme. Lisäksi teimme tutkimuslupahakemukset opinnäytetyöhön osallistuviin kuntiin.

KUVIO 7. Tutkimusprosessin eteneminen

Koska koulusosionomien kohderyhmämme oli niin laajalti Suomessa hajaantunut, koimme, että paras tapa haastatella heitä on sähköpostikysely (liite 1). Kyselyä pidetään nopeana ja vaivattomana tapana saada aineistoa. Kyselylomakkeen laatiminen on siitä huolimatta tarkkaa ja kysymykset tulee muotoilla oikein. Tähän puolestaan tulee varata aikaa. Kyselyn ongelmana tutkimusmenetelmänä pidetään sen katoa. Sen suuruutta on hankala etukäteen arvioida. Lähetettäessä kyselylomake jollekin tietylle ryhmälle, kadon on todettu olevan pienempi. Myös kyselyn karhuaminen on yleistä ja sitä usein toistetaan kaksi kertaa. (Hirsjärvi ym. 2009, 195-198.)

Hirsjärvi ym. (2009, 202-203) ovat nostaneet kyselylomakkeen laadintaan muutaman tärkeän ja muistettavan asian esille teoksessaan. Tärkeintä kyselylomakkeessa on sen

selvyys. Kysymykset tulee muotoilla niin, että kaikki tulkitsevat ne samalla tavalla eikä kaksoismerkityksiä pääse syntymään. On tärkeää kysyä vain yhtä asiaa kerrallaan. Spesifisyys kysymyksissä on suotavaa. Yleisellä tasolla olevat kysymykset saattavat antaa vastaajille eri käsityksen kysymyksestä. Kysymyslauseessa on hyvä käyttää yleisesti tunnettuja sanoja eikä johdatteluvaa lauserakennetta tule käyttää. Myös kysymyksen pituutta täytyy miettiä. Lyhyitä ja selkeitä kysymyksiä on helpompi ymmärtää ja vastata. (Hirsjärvi ym. 2009, 202-203.) Omassa kyselylomakkeessamme esiintyy muutama sana, joita ei jokapäiväisesti kuule. Oletuksemme oli, että koulusosionomina työskentelevät henkilöt kuitenkin tietävät, mikä on esimerkiksi koulujärjestelmä.

Kysymykset lomakkeessa olivat avoimia, selkeitä ja käytännönläheisiä. Hirsjärvi ym. (2009, 198) määrittelevät avoimen kysymyksen niin, että ”esitetään vain kysymys ja jätetään tyhjä tila vastausta varten”. Avoimissa kysymyksissä pidetään tärkeänä vastaajan mahdollisuutta kertoa vastauksensa omin sanoin. Vastauksista voidaan myös aistia vastaajan oma tietämys aiheesta sekä hänen tunneperäinen sitoumus aiheeseen. Avointen kysymysten kritisoijat kokevat avoimet kysymykset jopa luotettavuuden kyseenalaistajina vastausten monimuotoisuuden ja hankalasti käsiteltävyyden vuoksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 201.) Me suositimme avoimia kysymyksiä kyselylomakkeessamme kokiesamme koulusosionomin työn vielä niin uutena tutkittavana asiana, että on hyvä antaa vastaajien puhua ja kertoa vapaasti koulusosionomin työstä.

Lähetimme kyselyn 13:lle koulusosionomille ja saimme 12 vastausta. Tämä tukee Hirsjärven ym. (2009) teoksessa esiin tullutta näkökulmaa, jonka mukaan ”kyselyn vastausprosentti on korkeampi sen lähetettäessä jollekin tietylle ryhmälle”, tässä tapauksessa koulusosionomeille. Sähköpostikyselyssä selkeytimme ensin koulusosionomin työnkuvaan ja sen kehittämiseen liittyviä seikkoja sekä selvitimme jo hyvin toimivia osa-alueita. Kävimme läpi myös koulusosionomien näkemystä heidän roolistaan koulujärjestelmässä sekä koko sosiaalipalvelujärjestelmässä.

Sähköpostikyselyjen jälkeen kutsuimme kaikki haastatellut koulusosionomit koolle hyödyntäen osallistavaa menetelmää. Järjestimme kaksi eri ryhmähaastattelutapaamista koulusosionomien maantieteellisestä sijoittumisesta johtuen kunnissa, joihin olisi vastanneiden helpointa saapua välimatkan puolesta.

Ryhmähaastattelussa useampi ihminen jakaa tietoaan samaan aikaan, minkä vuoksi sitä pidetään tehokkaana tiedonkeruumenetelmänä. Ryhmän vaikutus on kaksijakoinen: toisaalta se auttaa muistamaan aiheeseen liittyviä asioita ja estämään väärinymmärryksiä, toisaalta taas se saattaa estää kielteisiä asioita nousemasta esille. Ryhmän osallistujien keskinäinen yhteensopivuus on myös merkittävä tekijä. Esimerkiksi keskustelua hallitseva persoona saattaa johdatella keskustelua turhan paljon mikä tuleekin ottaa huomioon aineistoa analysoitaessa. Ryhmässä on aina myös puheliaita ja vähäsanaisia yksilöitä. Ryhmähaastattelun keston arviointi riippuu pitkälti osallistujien määrästä. Suositeltava määrä on kahdesta kolmeen osallistujaa, jolloin tulee varautua reilun tunnin haastatteluun. (Hirsjärvi ym. 2009, 210-211.) Ensimmäisessä ryhmähaastattelussamme oli kolme osallistujaa ja toisessa kuusi osallistujaa. Haastatteluiden kestot olivat noin 2,5-4 tuntia sisältäen lyhyen esittäytymisen ja kahvitaun.

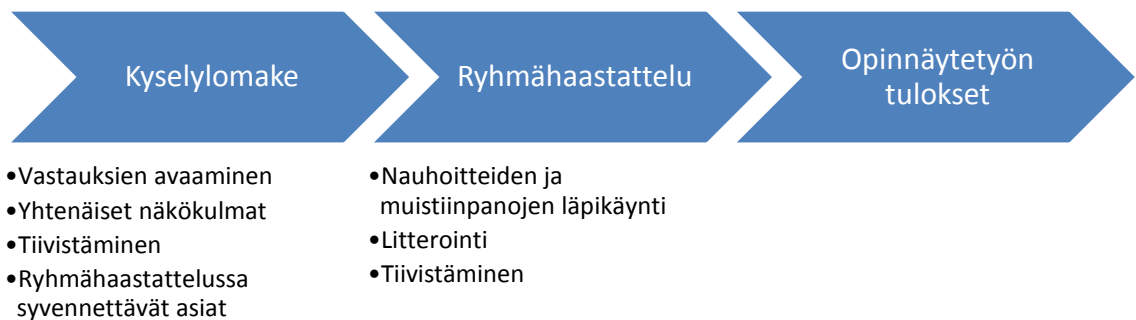
Tavoitteenamme ryhmähaastatteluissa oli kerätä tällä tavalla aineistoa tutkimukseemme ja näin syventää kyselyistä jo saatua tietoa. Yhteisten tilaisuuksien avulla halusimme kartoittaa yhtenäisiä piirteitä koulusosionomin perustehtävässä ja kehittää sitä yhdessä. Odotimme tilaisuuksien olevan antoisia paitsi aineistoamme myös koulusosionomeja ajatellen. Ne tarjosivat heille mahdollisuuden myös kollegiaaliselle ajatusten vaihdolle. Liitteessä 2 on ennen ryhmähaastatteluja hahmoteltu karkeasti pohja tapaamisille ja sen keskustelun aiheille. Perustimme kyseisen pohjan kyselylomakkeista esiin nousseille asioille, joihin halusimme vielä kysyä tarkennusta tai syventää kyseisiä ajatuksia.

Ryhmähaastatteluihin kutsuimme kaikki 12 kyselyyn vastannutta koulusosionomia, joista yhdeksän osallistui jompaankumpaan haastattelutilaisuuteen. Olimme sekä kyselylomakkeiden että ryhmähaastatteluiden osallistumis- ja vastausaktiivisuuteen todella tyytyväisiä. Saimme niistä paljon hyvää materiaalia ja ryhmähaastattelusta syvennystä kyselylomakkeiden vastauksille.

Tuomen ja Sarajärven (2013, 108) mukaan ”tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä”. Olemme käyttäneet aineiston analyysimenetelmänä opinnäytetyössämme aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Aineisto pyritään saamaan tiiviiseen muotoon sisällönanalyysin avulla kuitenkin kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Analysointiprosessi on jaettu kolmeen eri vaiheeseen: aineiston pelkistämiseen eli redusointiin, aineiston ryh-

mittelyyn eli klusterointiin ja teoreettisten käsitteiden luomiseen eli abstrahointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108.)

Aineiston pelkistämässä karsitaan siitä kaikki epäolennainen pois. Pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä ja sitä tukemaan laaditut tutkimuskysymykset. Ryhmittelyvaiheessa etsitään aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Ne ryhmitellään ja nimetään sisältöä kuvaaviksi luokiksi. Luokittelun perusteena voi toimia esimerkiksi tutkittavan ilmiön ominaisuus, piirre tai käsitys. Tämän vaiheen myötä yksittäiset tekijät siirretään yleisempiin käsitteisiin ja aineisto tiivistyy. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi päättyy käsitteellistämiseen. Siinä edetään luokituksia yhdistelemällä sisällön näkökulmasta mahdollisimman pitkään. Tavoitteena käsitteellistämässä on saada aikaan alkuperäisen aineiston pohjalta teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 109-111.)

KUVIO 8. Aineiston analysointiprosessi

Havainnollistamme analyysivaihetta yllä olevassa kuviossa 7. Aloitimme aineiston analysoinnin kirjoittamalla kaikki kyselylomakkeiden vastaukset itsellemme suunnitelmallisesti ylös. Tämän jälkeen kävimme kyselyn jokaisen kysymyksen läpi ja etsimme vastauksista yhteisiä puolia ja näkökulmia. Lopulta saimme kaikkiin kysymyksiin muodostettua yhteisiä vastauksia kuvaavimmat termit. Näiden perusteella tiivistimme opinnäytetyömme keskeisimmät käsitteet ja ilmiöt.

Ryhmähaastattelujen analysointi pohjautui sekä nauhoitteille tapaamisista että tapaamistilanteessa kirjoittamillamme muistiinpanoille yhdessä vastaajien kanssa. Kuuntelimme nauhoitteita ja poimimme sieltä opinnäytetyön kannalta tärkeimpiä kohtia. Ne litteroitiin ja aineistolla täydennettiin kyselylomakkeista saatuja tuloksia.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Koulusosionomin perustehtävä

Perustehtävällä viitataan yksittäisen työntekijän *toiminnan ytimeen*. Yksittäisen työntekijän näkemystä oman työnsä tarkoituksesta pidetään työntekijän perustehtävänä. (Korhonen 2008, 33, 45.) Korhonen (2008, 48) toteaa tutkimuksessaan, että ”ammattillisuuden ja perustehtävän määrittämiselle yhteistä on työn *keskeisten tekijöiden tunnistaminen* sekä ne *valinnat ja poisrajaukset*, jotka liittyvät *työn tarkoitukseen, työlle asetettuihin tavoitteisiin sekä työn käytännössä hoitamiseen*”. Työntekijöiden osaamisen ja ammattitaidon tärkeyttä työtehtävien määrittelyssä korostuu (Jaakonsaari 2011, 9).

Joissakin kunnissa koulusosionomin perustehtävää oli virallisesti vasta hahmoteltu tai sitä ei ollut määritelty ollenkaan. Tutkimukseen osallistuneet kokivat saaneensa vaikuttaa ja rakentaa itse omaa perustehtäväänsä vastaamaan parhaiten koulun ja oppilaiden tarpeita. Koulusosionomin perustehtävää tutkittaessa esiin nousi selkeimmin *viisi* tärkeintä osa-aluetta, jotka ovat *varhainen puuttuminen, oppilaan kokonaisvaltainen ohjaus, kasvatuskumppanuus, yhteisöllinen työ sekä verkostoyhteistyö*.

Kaikki vastaajat kokivat, että koulusosionomin perustehtävä kohdistuu juuri niihin arjen tilanteisiin, joissa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa pyritään puuttumaan havaittaviin ongelmiin, kuten esimerkiksi oppimisvaikeuksiin, syrjäytymiseen, sosiaalisten suhteiden haasteisiin ja kiusaamistilanteisiin. Koulusosionomi toteuttaa työtään myös ennakoiden niin, ettei edellä mainittuja tilanteita ja ongelmia pääse ilmenemään. *Varhainen puuttuminen* ja tuki ovatkin lähtökohdat koulusosionomin perustehtävälle ja työnkuvalle.

Varhainen puuttuminen on sekä varhaisvuosina tapahtuvaa tukemista että mahdollisimman varhain käynnistyviä tukitoimia ikä- ja kehitysvaiheesta riippumatta. Koulun näkökulmasta varhainen puuttuminen sisältää ennaltaehkäisevää toimintaa sekä oppilaan kasvun ja kehityksen riskitekijöiden tunnistamista. Heinämäki (2007, 17) toteaa, että ”varhainen puuttuminen työtapana ohjaa ammattilaisia tunnistamaan huolensa niin sanotun huolen vyöhykkeistön avulla ja ottamaan asia puheeksi vanhempien mahdollisimman varhaisessa vaiheessa”. Puheeksi ottaminen perustuu dialogiseen lähestymistä-

paan: oman huolen kuvaamiseen ja vanhempien kuulemiseen. (Heinämäki, L. 2007, 17.)
 Varhaisella puuttumisella tavoitellaan oppilaan itsenäisyyden ja elämänhallinnan vahvistumista (Gellin 2011, 105).

Olla läsnä joka päivä koulussa, apuna eri tilanteissa, joita päivän aikana eteen tulee. (vastaaja 11)

Syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen erilaisin keinoin luokka- ja yksilötasolla. (vastaaja 10)

Aineistossa esiin nousseella oppilaan *kokonaisvaltaisella ohjauksella* tarkoitetaan sekä yksilöllistä että yhteisöllistä tukea ja ohjausta. Nämä konkretisoituvat matalan kynnyksen keskusteluina yhdessä oppilaan kanssa, koulunkäynnin tukena sekä ohjauksena vapaa-ajan toimintaan ja harrastuksiin. Lisäksi tähän sisältyy erilaiset ryhmäytykset ja ryhmätunnit. Rautiainen (2005, 23) toteaa, että ”keskeistä on toisen ihmisen kohtaaminen keskustelussa, toiminnassa ja yhteisössä ja hänen subjektiivensa vahvistaminen”. Yksilötuki on keskustelun lisäksi muun muassa riitojen selvittämistä, tukea läksyjen tekemisessä ja poissaolojen kontrollointia. (Rautiainen, A. 2005, 25.)

Oppilaan kokonaisvaltaisessa ohjauksessa oppilas ja hänen elämäntilanteensa huomioidaan aina kokonaisuutena. Tähän kokonaisuuteen liittyvät kiinteästi oppilaan perhe-tilanne ja –muoto sekä fyysiset että psyykkiset kasvuolosuhteet. Sosiaalipedagogiikan näkökulmasta keskeinen tehtävä on luoda sellaisia resursseja, joilla näitä kasvu- edellytyksiä pystytään parantamaan. (Rautiainen 2005, 21.) Rautiaisen (2005, 21) mukaan tällä tarkoitetaan, että ”lasten ja nuorten sosiaalinen tausta ja koko elämäntilanne otetaan huomioon opetukseen ja oppimisprosesseihin vaikuttavana tekijänä”. Fokus on silloin oppilana kokonaistilanteessa. Sosiaalipedagogiikka koulumaailmassa lähteekin siitä ajatuksesta, että sen avulla rakennetaan yhteyttä koulupedagogiikan ja oppilaan pirstoutuneen elämis- ja kokemismaailman välille. (Rautiainen 2005, 21.) Muun muassa nämä asiat huomioiden koulusosionomi ohjaa oppilasta kokonaisvaltaisesti, mutta yksilöllisesti kohti parempia elämänhallintataitoja.

Oppilaan kokonaisvaltaisessa ohjaamisessa voidaan hyödyntää myös sosiokulttuurista innostamista, mikä on yksi osallistava ja yhteisöllinen sosiaalipedagogiikan työmuoto. Siinä yhdistyy eri tavoin kulttuurinen, pedagoginen ja sosiaalinen ulottuvuus. Esimerkiksi yläkouluikäisten oppilaiden kanssa sillä voidaan muun muassa pyrkiä luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittämiseen (kulttuurinen ulottuvuus), ryhmään ja yhteisöön

keskittyessä nuoren oma osallistuminen ja integroituminen lähiyhteisöön ja niin sanotun oman jäljen jättämiseen (sosiaalinen ulottuvuus) ja kasvatuksellisen toiminnan kautta edistetään persoonallisuuden kehittymistä, vastuuta omasta toiminnasta ja itsestä, kriittistä ajattelutapaa ja motivaation herättämistä (pedagoginen ulottuvuus). (Rautiainen 2005, 21.)

Tähän listaan (lista työkuvasta) kuului mm. oppilaan tukeminen erilaisissa tilanteissa...koulunkäynnin pulmatilanteiden ratkaisu... konfliktitilanteiden selvittäminen, oppilaan ohjaus, vapaa-ajan toimintoihin, erilaisten ryhmien vetäminen, tuen tarpeen ja resurssien suunnittelu, apuvälineiden ja materiaalien hankinta, kiusaamistilanteiden hoito, tutustumiskäyntien suunnittelu, tapahtumien järjestely ym. (vastaaja 3)

Sosiaaliohjaajan puoleen on käännytty mm. koulunkäyntiin liittyvissä asioissa, kaveri- ja ihmissuhdeongelmissa, päihteisiin ja mielenterveyteen liittyvissä kysymyksissä tai kotihuolien ja perheiden kriisitilanteiden kohdatessa. (vastaajat 6-8)

Koska lapsi on aina osa perhettä, on erittäin tärkeää, että oppilaan kaksi merkittävintä kontekstia, koti ja koulu, olisivat tiiviissä kumppanuudessa keskenään. Kaikki tutkimukseen osallistuneen koulusosionomit totesivat yksimielisesti sekä ryhmähaastattelussa, että kyselylomakkeissa, että perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeässä osassa koulusosionomin perustehtävää. Vastaajat toivoivat jopa nykyistä enemmän yhteistyötä kodin kanssa. *Kasvatuskumppanuuden* tavoitteena on edistää vanhempien osallisuutta palveluihin sijoittuvissa lapsen kehitysympäristöissä. Kasvatuskumppanuus on kodin ja koulun yhteisvastuullista huolenpitoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. (Kasvatuskumppanuus, 2015.)

Kasvatuskumppanuuden erityisenä tehtävänä on tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen erityisen tuen ja avun tarve. (Kasvatuskumppanuus, 2015.) Kodin ja koulun välinen kasvatuskumppanuus vaikuttaa lapsen käsitykseen siitä, millaista yhteisten asioiden hoitamisen tulisi olla ja miten ristiriitatilanteita ratkaistaan. Kodin ja koulun välisen yhteistyösuhteen hoitaminen on myös osa yhteistyötaitojen opettamista lapsille. (Joronen, K. & Koski, A. 2010, 212.)

Sosiaaliohjaajan työ kohdentuu koulutyön tukemista tarvitsevien oppilaiden ja perheiden tarpeisiin matalalla kynnyksellä. (vastaaja 2)

Sosiaaliohjaajat työskentelevät lasten kasvuympäristössä tukien vanhempia lasten kasvuun, kehitykseen ja koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Ta-

voitteena on vahvistaa perheen omia voimavaroja ja tukea arkielämän hallintaa sekä koulunkäynnin sujuvuutta. (vastaaja 11)

Ryhmähaastatteluisissa keskustelua herätti paljon 1.8.2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, joka velvoittaa ja edellyttää entistä yhteisöllisempään opiskelu- huoltotyöhön. Vastaajat kokivat sosionomin tutkinnon tuovan kokonaisuudessaan laajan ja vahvan yhteisöllisen työn osaamisen, jota käytännön työssä koulusosionomina on saanut hyödyntää päivittäisessä kouluarjessa. *Yhteisöllisellä työllä*, kuten esimerkiksi ryhmien järjestämisellä ja teematunneilla pyritään vaikuttamaan luokkahengen vahvistumiseen ja me-hengen luomiseen koululuokassa. Yhteisöllinen työ on myös omiaan vaikuttamaan erilaisuuden hyväksymiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Yhteisöllisyyttä toteutettiin sekä luokkatasolla, että koko koulun välisenä toimintana. Luokkatasolla työ on käytännössä erilaisia tutustumista tai yhteishenkeä vahvistavia leikkejä ja positiivista vuorovaikutusta tukevia menetelmiä. Muutamassa kunnassa koulusosionomilla oli oma tuntinsa merkittynä lukujärjestykseen. Vain yhdessä kunnassa yhteisöllinen työ ei koulusosionomin arjessa näkynyt vielä merkittävästi, mutta lähitulevaisuuden tavoitteena oli jo uuden lain myötäkin yhteisöllisyyden lisääminen.

Yhteisöllisyys muodostuu vuorovaikutuksesta, konkreettisesta toiminnasta ja turvallisuuden tunteesta. Kuulumisella erilaisiin yhteisöihin on suora yhteys oppilaan identiteetin muodostumiselle ja persoonan kehittymiselle. (Rautiainen, A., 2005, 96.) Salovaara ja Honkonen (2011, 41) toteavat yhteisöllisyyden olevan ”yksittäisen oppilaan ja ryhmän kokemus, tunne siitä, että koulussa on hyvä olla ja kaikilla on mahdollisuus osallisuuden koulun toiminnassa”. Yhteisöllisen työn muotoja ovat muun muassa erilaiset tapahtumat ja toimintapäivät. Myös uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki korostaa yhteisöllisyyden merkitystä osana ennaltaehkäisevää opiskeluhuoltoa (Mahkonen, S. 2014, 34).

Kouluajan ulkopuolella on järjestetty mm. läksypiiri, tyttöryhmä ja futis-kerho ja lisäksi olen mukana alueen nuorisotilalla. (vastaaja 9)

Lomakkeista ilmeni yhtenä tärkeänä perustehtävän osana *verkostoyhteistyö*. Uudessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa ei enää käytetä termiä verkostoyhteistyö vaan siinä viitataan toistuvasti monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisella yhteistyöllä halutaan laajentaa yhteistyö koskemaan eri sektoreita ja toimialoja, eikä ainoastaan eri ammattiryhmien mutta saman sektorin, eli opetus- ja koulutoimen, sisällä tapahtuvaa

yhteistyötä. (Mahkonen 2014, 312.) Opinnäytetyömme aineiston keruu toteutettiin muutama kuukausi ennen lakimuutoksen voimaantulemistä ja vastauksista kävi ilmi, että koulusosionomeista yksi ei kuulunut koulun opiskeluhoitoryhmään. Uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan opiskeluhoitoryhmä ei ole enää niin sanotusti kiinteä vaan se koostuu tapauskohtaisesti koottavasta monialaisesta asiantuntijaryhmästä. (Mahkonen 2014, 85.)

Koulussa työskentelevien ammattiryhmien lisäksi yleisimpiä yhteistyökumppaneita ovat *lastensuojelu, nuorisopalvelut, seurakunta, poliisi, perheneuvola ja urheiluseurat*. Pääsääntöisesti koulusosionomin läheisemmät yhteistyökumppanit ovat koulun henkilöstö, mutta muutamassa kunnassa tehdään myös kiinteää yhteistyötä sosiaalitoimen ja lastensuojelun kanssa ja vastaajat kokivat sen toimivaksi ja työtä helpottavaksi tekijäksi. Verkostoitunut toimintaympäristö on työn toteutumisen kannalta merkittävä, sillä se edistää uuden tiedon luomista soveltaen eri yhteistyökumppaneiden tietoa ja ammattitaitoa. Yhdessä muodostettu uusi tieto luo pohjan yhteistoiminnan kehittämiseksi. (Leppämäki 2012, 16.)

Sosiaalihojaaja on osa moniammatillista perusopetuksen oppilashuoltoa, työ on sekä yhteisöllistä että yksilötason työskentelyä tarvittaessa tiiviissä yhteistyössä verkostojen kanssa. (vastaaja 2)

Teen tiivistä yhteistyötä koulujen ja kuraattorien ja psykologien sekä koulujen muun henkilöstön kanssa. (vastaaja 2)

Kysyttäessä, *mihin asioihin työn painopiste pitäisi keskittää*, vastauksista tuli selkeästi esiin kaksi perustehtävän osaa; *varhainen puuttuminen ja yhteisöllinen työ*. Näiden kahden osa-alueen koetaan olevan merkittävässä asemassa oppilaan hyvinvoinnin turvaamisessa ja kouluviihtyvyydessä. Monet oppilailla esiin tulevat haasteet kouluympäristössä liittyvät aineiston mukaan sosioemotionaalisiin ongelmiin, perhelämän haasteisiin ja itsetunto-ongelmiin, joihin esimerkiksi yhteisöllisellä työllä pystytään hyvin vaikuttamaan ennaltaehkäisevästi niin, ettei asioista ehdi muodostumaan isompia ongelmia.

Ainahan pohdinnassa on, miten työtä pystyisi tekemään entistä ennaltaehkäisevämmiin. Miten saisi vielä aikaisemmassa vaiheessa kontaktin oppilaisiin ja heidän vanhempiinsa, jos he kokevat tarvetta apuun. (vastaaja 8)

Löytää ja tukea niitä lapsia/nuoria, joiden kohdalla vanhempien/perheen resurssit eivät riitä syytä tai toisesta tukemaan koulunkäyntiä. Mutta

myös enenemässä määrin kohti yhteisöllisempää työskentelyotetta koulupäivän sisällä, jotta koulussa on kiva olla (läsnäolo luokkatilanteissa, erilaiset ryhmätoiminnot, teematunnit, vapaampi yhdessäolo välitunnilla, vaikuttamiseen tukeminen ja mahdollistaminen eli yhdessä tekeminen oppilaiden kanssa (vastaaaja 2)

5.1.1 Koulusosionomin työnkuva

Opinnäytetyössämme käytämme määritelmää työnkuva ilmentämään perustehtävän konkreettisia työtehtäviä. Jaakonsaari (2011) käyttää tutkimuksessaan työnkuvaa vastaavaa määritelmää toimenkuva. Jaakonsaaren (2011, 10) mukaan ”toimenkuvan tarkoitus on määrittää ne *tehtävät*, jotka ovat kyseisessä työssä oleellisia”. Toimenkuvalla selvitetään millaisia tehtäviä työntekijän odotetaan työssään suorittavan. Hyvin laadittu toimenkuva on tarkka ja selkeä ja se on keskittynyt koko tehtäväkenttään. Se ilmentää mitä kyseisessä toimessa työskentelevä henkilö oikeasti tekee, eikä niinkään edellytyksiin, joita työn suorittaminen vaatii.” (Jaakonsaari 2011, 10.)

Työnkuvaa tutkittaessa esiin nousi selkeästi kuusi eri osa-alueita, jotka ovat *ryhmätoiminta, koulunkäynnin tukeminen, yksilöohjaus, elämänhallinnan ohjaus ja tukeminen, vanhempainryhmät ja muu yhteistyö sekä matalan kynnyksen lähitukena toimiminen*. Kaikki nämä työnkuvan osa-alueet edistävät perustehtävän merkittävänä tavoitteena koetun varhaisen puuttumisen toteutumista. Näissä osa-alueissa korostuu myös oppilaan kokonaisvaltainen ohjaus, joka on aiemmin määritelty tutkimuksessa osaksi koulusosionomin perustehtävää. Alla olevassa taulukossa kuvataan ylärivillä perustehtävän osa-alueet (kasvatuskumppanuus, verkostoyhteistyö, oppilaan kokonaisvaltainen ohjaus, yhteisöllinen työ ja varhainen puuttuminen) ja vasemmalla sarakkeessa puolestaan työnkuvan osa-alueet (ryhmätoiminta, koulunkäynnin tukeminen, yksilöohjaus, elämänhallinnan ohjaus ja tukeminen, vanhempainryhmät ja muu yhteistyö ja matalan kynnyksen lähitukena toimiminen). Työnkuva tukee perustehtävän tavoitteita ja toteutumista.

TAULUKKO 2. Työnkuva suhteutettuna perustehtävän toteutumiseen.

	Kasvatus- kump- panuus	Verkos- to- yhteis- työ	Oppilaan kokonaisval- tainen ohjaus	Yhteisölli- nen työ	Varhainen puuttumi- nen
Ryhmätoiminta			X	X	X
Koulunkäynnin tukeminen			X		X
Yksilöohjaus			X		X
Elämänhallin- nan ohjaus ja tukeminen			X		X
Vanhempain- ryhmät ja muu yhteistyö	X	X		X	X
Matalan kyn- nyksen lähituki oppilaille			X		X

Aineiston perusteella ryhmätoiminnalla tarkoitetaan muun muassa ryhmäytyksiä, joiden tavoitteena on hyvän luokkahengen luominen ja vahvistaminen sekä positiivisen vuorovaikutuksen ylläpitäminen. Erilaisilla ryhmätunneilla tutkimukseen osallistuneet koulusosionomit pyrkivät esimerkiksi erilaisten menetelmien ja itsetuntoa sekä yhteishenkeä vahvistavien leikkien avulla tukemaan oppilaiden sosiaalisia suhteita ja erilaisuuden hyväksymistä. Teematuntien ja –viikkojen avulla pyritään puuttumaan koulussa vallitseviin ilmiöihin, kuten kiusaamiseen ja syrjäytymiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Toimia asioihin puuttuvana aikuisena lasten ja perheiden kanssa, vetää ryhmätoimintoja ja tehdä oppilashuollollista työtä. (vastaaja 4)

Tehdä työ tutuksi esimerkiksi erilaisia ryhmiä järjestämällä (vastaaja 9)

Monipuolinen koulunkäynnin tukeminen on olennainen osa koulusosionomin työnkuva. Se ilmenee arjessa muun muassa yksilöllisenä läksytukena ja parkkitoimintana oppilaille. Tutkimukseen osallistuneet koulusosionomit ovat työssään osallistuneet pienluokan toimintaan ja vetäneet erilaisia pienryhmiä muun muassa oppimisvaikeuksista ja käytösongelmista kärsiville oppilaille. Työnkuvaan kuuluu päivittäin tukea ja sovittelua sekä oppilaan oppimisessa että arkeen liittyvissä asioissa sekä haasteissa. Sosionomin

ammattitaitoon kuuluu merkittävänä osana kyky kohtaamiseen ja dialogiseen keskusteluun ja niiden myötä oppilaan motivointiin koulutyössä.

Koulusosionomin työ voidaan moneltakin osalta liittää sosiaalipedagogiikkaan ja sen erilaisiin menetelmiin. Esimerkiksi *dialogisuus* on tärkeä sosiaalipedagogiikan työmuoto. Se merkitsee tasapuolista ja vastavuoroista vuorovaikutusta, jossa molemmat osapuolet pyrkivät yhteisen ymmärryksen rakentumiseen vaikuttamalla toinen toisiinsa. Asiakkaan, opinnäytetyömme yhteydessä oppilaan ja työntekijän välinen dialogi sisältää mahdollisuuden muutokseen. Pedagogisessa yhteydessä dialogisuus ja pedagogisuus nivoutuvat yhteen tukien toinen toisiaan. (Rautiainen 2005, 19.)

Työnkuvaani kuuluu toimia koululla monipuolisena sosiaalisena tukena sekä oppilaille että koulun henkilöstölle. Arkisin ylläpidän pysäkkiä haastaville oppilaille, jotka pääsevät tilaani rauhoittumaan ja tarvittaessa keskustelemaan päivän kulusta. Iltapäivisin pidän läksyparkkia, jonne osa oppilaista voi tulla myös viettämään aikaa ja juttelemaan kuulumisia. (vastaaja 3)

Yksilöohjauksen tärkeimpinä elementteinä tutkimukseen osallistuneet pitivät aitoa kohtaamista, luottamusta sekä asiakas- ja lapsilähtöisyyttä. Yksilöohjausta toteutetaan keskustelun avulla ja tavallisimmin ajanvarauksella. Ohjauksen avainasiana on sen lähtöisyys ja tapaamisten sisällöt määräytyvät oppilaan ja hänen tarpeidensa mukaan. Vastaajat kokivat saavansa käyttää tapaamisissa luoviakin ratkaisuja ja menetelmiä.

Yksilöohjauksessa voidaan soveltaa sosiaalipedagogiikalle ominaista näkemystä siitä, että keskiössä on aina yksilön oma arki, kokemusmaailma ja todellisuus. Sosiaalipedagogiikassa se merkitsee uusien kokemusten syntymistä, ja mahdollisuutta kriittiseen ajatteluun ja itsetietoisuuden lisääntymiseen. Vaikka sosiaalipedagogisella ajattelulla yksilön arkea ja itsenäisyyttä kunnioitetaan, sillä tähdätään kuitenkin paremman arjen luomiseen ja elämänhallintaan. Sosiaalipedagogiikan toiminnan tavoitteena on yksilön toimintakyvyn palauttaminen silloin kun se on heikentynyt ja se merkitsee sellaista elämänhallintakyvyn rakentamista, joka luo edellytykset yksilön persoonalliselle ja sosiaaliselle eheydelle. Yksilön katsotaan olevan oman elämänsä paras asiantuntija ja häneen suhtaudutaan aina aktiivisena osana ympäröivää todellisuutta. (Rautiainen 2005, 14.)

Rinnalla kulki ja tarpeen mukaisilla tuen muodoilla viedään koulutyötä yhdessä eteenpäin. (vastaaja 2)

Tutkimuksessamme työnkuvaan liittyen nousi esille asioita, jotka liittyvät kiinteästi oppilaiden elämänhallintaan ja sen haasteisiin, joita avataan myöhemmin tulososiossa. Konkreettisesti ohjausta ja tukemista toteutetaan toimimalla pahan olon vastaanottajana, esimerkiksi niin sanotun huolituolin avulla. Yksinkertaisimmillaan elämänhallinnan tukeminen on kuuntelua, kannattelua ja keskusteluapua koulupäivien aikana.

Myös sosiaalisten suhteiden tukeminen ja niissä esiintyvien ongelmien poistaminen lisää elämänhallinnan tunnetta. Painotus on oppilaan voimavaroissa ja kyvyissä löytää itsestään tarvittavat taidot parantaa omaa elämänlaatuaan. Sosiaalipedagogiikassa juuri *vahvistamisen* merkitys on oppilaalle suuri. Vahvistamisen avulla pyritään ehkäisemään ja madaltamaan sosiaalisia ja henkilökohtaisia esteitä liittyen oman elämän hallintaan. Se on osallistava työskentelytapa, jolla oppilaalla koetaan olevan oikeus olla osallisina niissä päätöksissä ja toiminnoissa, joilla on merkitystä heidän elämässään. Toiminnassa pyritään vaikuttamaan oppilaan kasvuprosessiin ja hänen kasvu- ja kehitystasonsa huomioiden auttamaan häntä tiedostamaan muutoksen mahdollisuus ja tukemaan muutoksen aikaansaamista. Jokaisessa oppilaassa on itsessään olemassa suuri määrä voimavaroja, joita sosiaalipedagogiikan keinoin pyritään tuomaan esiin. Vahvistamisella on tässä oleellinen merkitys. (Rautiainen 2005, 19.)

Sosiaaliohjaajat keskustelevat, neuvovat ja ohjaavat nuoren koulunkäyntiin ja elämäntilanteisiin liittyvissä asioissa. (vastaaja 6-8)

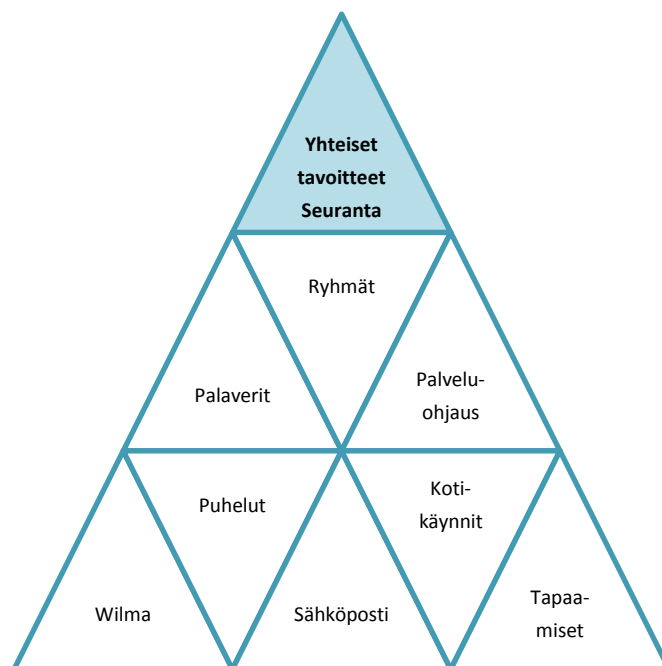
Tärkeäksi työnkuvan osaksi vastaajat nimesivät vanhempainryhmät ja monipuolisen yhteistyön vanhempien kanssa sekä vanhemmuuden tukemisen. He pitivät yhteistyötä merkittävänä oppilaan hyvinvoinnin kannalta ja jotkut vastaajista toivoisivat sitä olevan enemmän. Vanhempainryhmiä toteuttaneet vastaajat kokivat ryhmien olleen toimivia ja niistä oli saatu positiivista palautetta myös vanhemmilta.

Ryhmähaastatteluihin kävi ilmi, että vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön määrä ja toimivuus koettiin olevan yhteydessä sekä perheen sosiaaliseen asemaan että siihen onko kyseessä ala- vai yläkouluikäisen lapsen perhe. Koulusosionomit toimivat linkkinä koulun ja vanhempien välillä ja tarvittaessa kulkevat oppilaan ja tämän perheen rinnalla prosessissa alusta loppuun asti. Joskus vanhemmat tarvitsevat vain konkreettista neuvontaa ja ohjausta. Myös lapsi-vanhempi-ryhmät, joilla pyritään vahvistamaan lapsen ja vanhemman välistä positiivista vuorovaikutusta, erilaiset palaverit ja sähköinen viestintä mainittiin vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön muotoina.

Tavata OHR:ssa sovittuja oppilaita ja heidän perheitään. (vastaaja 11)

Osallistuminen oppilaan ja tämän perheen tukemiseen myös kouluajan ulkopuolisella ajalla. (vastaaja 9)

Kuviossa 9 kuvataan koulusosionomin ja perheen välistä yhteistyötä eräänlaisena pyramidina, jossa alla olevat osat kuvaavat käytännön yhteistyömuotoja. Niiden avulla muodostetaan oppilaan ja perheen tarpeet ja voimavarat huomioiden yhteiset tavoitteet, joita seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Ryhmillä tarkoitetaan sekä vanhempainryhmiä että lapsi-vanhempi-ryhmiä.

KUVIO 9. Koulusosionomin ja perheiden välinen yhteistyö ja sen muodot.

Erilaiset palaverit tarvittaessa, wilmaviestit ja puhelinkeskustelut sekä tärkeänä osana samaan hiileen puhaltaminen ja yhteinen suunnitelmallinen toiminta lapsen parhaaksi. (vastaaja 10)

Koulussamme on monia ryhmätoimintoja, osaan niistä on yhdistetty myös perheiden tapaamisia. Yhteydenottoja perheiden kanssa on myös KiVa koulun yhteydessä ja osa yhteydenotoista tulee vanhemmilta itseltään. (vastaaja 4)

Koulusosionomin koettiin vastausten mukaan toimivan *matalan kynnyksen lähitukena oppilaille*. Koulusosionomi on eräänlainen nuoren äänen kuulija ja käytännössä tämä näkyy arjessa nuoren vaikuttamismahdollisuuksien edistämisenä. Avainasemassa on

läsnäolo arjessa turvallisena, helposti lähestyttävänä aikuisena, jonka puoleen on helppo turvautua erilaisissa koulunkäyntiin ja elämäntilanteisiin liittyvissä asioissa.

Ryhmähaastatteluissa osallistujat toivat esille, että tarve kyseiselle matalan kynnyksen työlle on erittäin suuri ja sillä on huomattava vaikutus oppilaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Vastajat kokivatkin koulusosionomin työn ennaltaehkäisevänä lastensuojeluna. Virta ym, (2012, 126) toteavat artikkelissaan ”luottamuksellisten suhteiden olevan merkittävä osa koululaisten turvaverkkoa ja yleensäkin turvallisuuden tunteen kokemista kouluympäristössä”. Turun Yliopistossa vuonna 2009 tehdyn tutkimuksen mukaan tärkeitä tukijoita vanhempien, sisarusten ja ystävien ohella ovat luokkakaverit ja koulussa toimivat aikuiset. Oppilaat kokevat opettajalle tai terveydenhoitajalle puhumisen vaikeana ja tämän vuoksi olisikin tärkeää pohtia, miten koulussa toimiviin aikuisiin turvautumisen kynnyksiä voitaisiin madaltaa. Koulun taholta saatava tuki on tärkeää kaikille, mutta erityisesti niille oppilaille, joilla on kotiasioihin liittyviä ongelmia, turvattomuutta tai eivät saa riittävästi tukea perheenjäseniltään. (Virta, M. ym., 2012, 126-127.) Ratkaisuna tähän voisi olla juuri matalalla kynnyksellä toimiva, sosiaalialan koulutuksella työskentelevä koulusosionomi, joka on läsnä helposti lähestyttävänä ja turvallisena aikuisena koulun arjessa.

Tukea oppilaiden myönteistä kokonaiskehitystä, koulunkäyntiä ja hyvinvointia sekä yksilötasolla että koulu yhteisössä. Oppilaan aktiivinen lähtöki. (vastaajat 6-8)

Koulusosionomi on läsnä oleva aito kuuntelija. Tärkeää on huomioida erilaiset nuoret ja ymmärtää heitä. (vastaaja 3)

5.1.2 Perustehtävän ja työnkuvan toteutuminen arjessa

Kaikki vastajat kokivat perustehtävän vastaavan melko hyvin tai hyvin arjen työtä. Koulusosionomin työtä ei yleisesti ottaen vielä kovin hyvin tunneta eri kunnissa ja virallista perustehtävän ja työnkuvan määritelmiä ei ole tehty. Suurelta osin näiden määritelmien puuttuessa he ovat kokeneet saavansa vaikuttaa yllä kuvatun perustehtävänsä muodostumiseen merkittävän paljon. Kahdeksan vastaajaa koki, että he ovat voineet itse rakentaa perustehtävänsä ja kohdentaa työ lähtökohtaisesti juuri niihin asioihin, joissa tukea ja ohjausta eniten tarvitaan. Varsinkin työpäivän rakentuminen, työmenetelmät ja niiden käyttö sekä yleisesti työn sisällöt ovat asioita, johon koulusosionomit pystyvät pitkälti itse vaikuttamaan. Yhtä lukuun ottamatta muut vastajat työskentelivät vain

yhdellä koululla, jota he pitivät yhtenä tärkeänä syynä perustehtävän toteutumiseen arjessa. Tällöin oppilaat tulevat tutummiksi kuin silloin, jos kouluja olisi useampia.

Vastauksista esiin nousi ainoastaan kasvatuskumppanuus sellaisena perustehtävän osana, joka ei ole toteutunut toivotulla tai odotetulla tavalla. Perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä toivoi lisää kolme vastaajaa. Osittain yhteistyön vähäisyys koettiin johtuvan myös perheiden omasta halusta ja aktiivisuudesta tehdä yhteistyötä koulun kanssa. Yhdessä kunnassa vanhempainryhmiin ei ollut tullut riittävästi vanhempia ja jatkossa koulussa panostetaan enemmän niihin.

Koska määritelmä on hyvin laaja, voisi sanoa, että se toteutuu hyvin. Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö jää vähemmälle, mutta sitäkin on. Työnkuva keskittyy enemmän tukemaan oppilasta itseään, erityisesti yläkouluikäisten kanssa. Alakouluikäisten kanssa työskentely perheen kanssa on tiiviimpää. (vastaaja 11)

Kaikki muut toteutuvat paitsi vanhempainryhmään ei tullut vanhempia. (vastaaja 12)

Voin vaikuttaa kaikkiin työni sisältöihin. Saan olla vaikuttamassa työnkuvaani ja itse määritellä aika pitkälle millaisissa asioissa olen koulun arjessa mukana. Tietysti toimintaa ohjaa koulun tarpeet ja toiveet, mutta itse vastaan työn toteutuksesta ja saan käyttää luoviakin ratkaisuja. Koska olen kunnan ja koulun ensimmäinen koulusosionomi eikä työlle ole luotu tiukkoja raameja, olen voinut luoda omaa työnkuvaani ja toimintatapojaani aika pitkälti oman mielen mukaan. (vastaaja 3)

Aineistosta selvisi, että koulusosionomit kokivat työnsä parhaina puolina erilaisen yhteistyön ja ihmisen kohtaamisen. He pitivät tärkeänä kohdata toinen ihminen vertaiseenaan ja olla tukena tarvittaessa. Vastauksista tuli esille läsnäolon ja oppilaiden aidon kohtaamisen tärkeys. Arjessa saatavilla oleminen ja tuen antaminen koettiin merkittävänä osana työtä lähes kaikkialla. Toisaalta työn itsenäisyys, vaihtelevuus ja monipuolisuus nähtiin voimavarana. Yhteistyö eri tahojen kanssa ja vaihtelevat työpäivän rakenteet ylläpitävät kipinää ja innostusta omaan työhön. Kuten jo aiemmin kävi ilmi, useat koulusosionomit ovat huomattavasti saaneet vaikuttaa oman työnsä sisältöön, koska virallista kuvausta ei juuri ole ollut. Oleminen päivittäin fyysisesti samalla koululla, kuten useimmilla vastanneista, nähtiin etuna työn kannattavuuden suhteen. Se lisää oppilaiden tuntemusta ja sen koetaan madaltavan oppilaiden kynnystä tulla juttelemaan koulusosionomille.

Asiakaslähtöisyys on parasta. Lapsia ja nuoria pääsee myös kohtaamaan monilla tavoilla. Tässä työssä voi tarjota turvallisen ja välittävän aikuis-kontaktin. Koen olevani koululla ”ylimääräinen aikuinen”, jolla ei ole opetus- eikä rangaistusvelvoitetta. Voin siis kohdata lapsen ja nuoren vaipaammalla tavalla. Toki huolen asteet ja merkit huomioiden, vastuullisesti toimien. (vastaaja 2)

Kysyttäessä koulusosionomin kolmea tärkeintä työtehtävää, esille nousivat selkeästi teemat: *oppilaan tuki ja ohjaus, yhteistyö oppilaan perheen kanssa ja moniammatillinen yhteistyö*. Lähes kaikki vastaajat kokivat yhdeksi tärkeimmistä tehtävistään oppilaan tukemisen ja ohjauksen. Koulunkäynnin haasteet ovat yksi merkittävin ilmiö oppilaan elämässä, johon koulusosionomin on hyvä puuttua ja ohjata oikeaan suuntaan. Koulussa pärjääminen on apuna oppilaalle tulevaisuudessa, minkä vuoksi yksilökohtainen ohjaus siinä suhteessa on hyvin tärkeää. Yksilökohtainen ohjaus myös perhesuhteisiin ja henkilökohtaisiin suhteisiin liittyvissä asioissa koettiin koulusosionomin tärkeimpinä työtehtävinä. Helposti lähestyttävyyttä pidetään yhtenä koulusosionomin oleellisimmista ominaisuuksista. Sen merkitys korostuu henkilökohtaisista asioista keskusteltaessa oppilaan kanssa. Aikuisen täytyy olla ihminen, jota on vaivatonta lähestyä, jotta turvallisuuden tunne välittyy ja keskusteluyhteys muodostuu. Koulusosionomia pidettiin tutkimuksessa oppilaan äänen kuulijana ja sen myötä edistävän hänen vaikuttamismahdollisuuksiaan. Edellä kuvatulla yksilökohtaisella ohjauksella pyritään vaikuttamisen lisäksi myös vahvistamaan oppilaan itsetuntoa ja saamaan aikaan onnistumisen kokemuksia.

Antaa tukea sitä tarvitseville nuorille ja aikuisille, toimia matalan kynnyksen kuuntelijana ja keskustelijana, olla läsnä. (vastaaja 3)

Oppilaiden henkilökohtainen tuki koulussa, nuoren äänen kuuleminen ja sen eteenpäin vieminen nuoren ja kouluyhteisön asioissa. Asiantuntijuus koulussa, sosiaali- ja lastensuojelutyöosaamisen hyödyntäminen koulun arjessa. Perheiden kanssa tehtävä työ, vanhemmuuden tukeminen ja perheen sisäisten näkemyserojen kaventaminen. (vastaaja 7)

Yhteistyö sekä oppilaan perheiden että moniammatillisen verkoston kanssa nousee myös aineistosta koulusosionomin tärkeimpien tehtävien joukkoon. Yhteistyössä oppilaan vanhempien kanssa pyritään olemaan heidän tukenaan sekä arkipäiväisissä asioissa että esimerkiksi lastensuojelullisissa prosesseissa. Vanhemmuuden tukemisen merkitys kasvaa, jotta kaikkien perheen osapuolten hyvinvointia voitaisiin ylläpitää ja edistää. Moniammatillista yhteistyötä koulusosionomi tekee tarvittaessa opiskeluhoitoryhmän jäsenten kanssa. Yhteistyö kunnan muiden hallintokuntien, kuten sosiaalitoimi, perhe-

ja lastensuojelupalvelut ja nuorisopalvelut, on merkittävä osa moniammatillista yhteistyötä, joka kuuluu koulusosionomille.

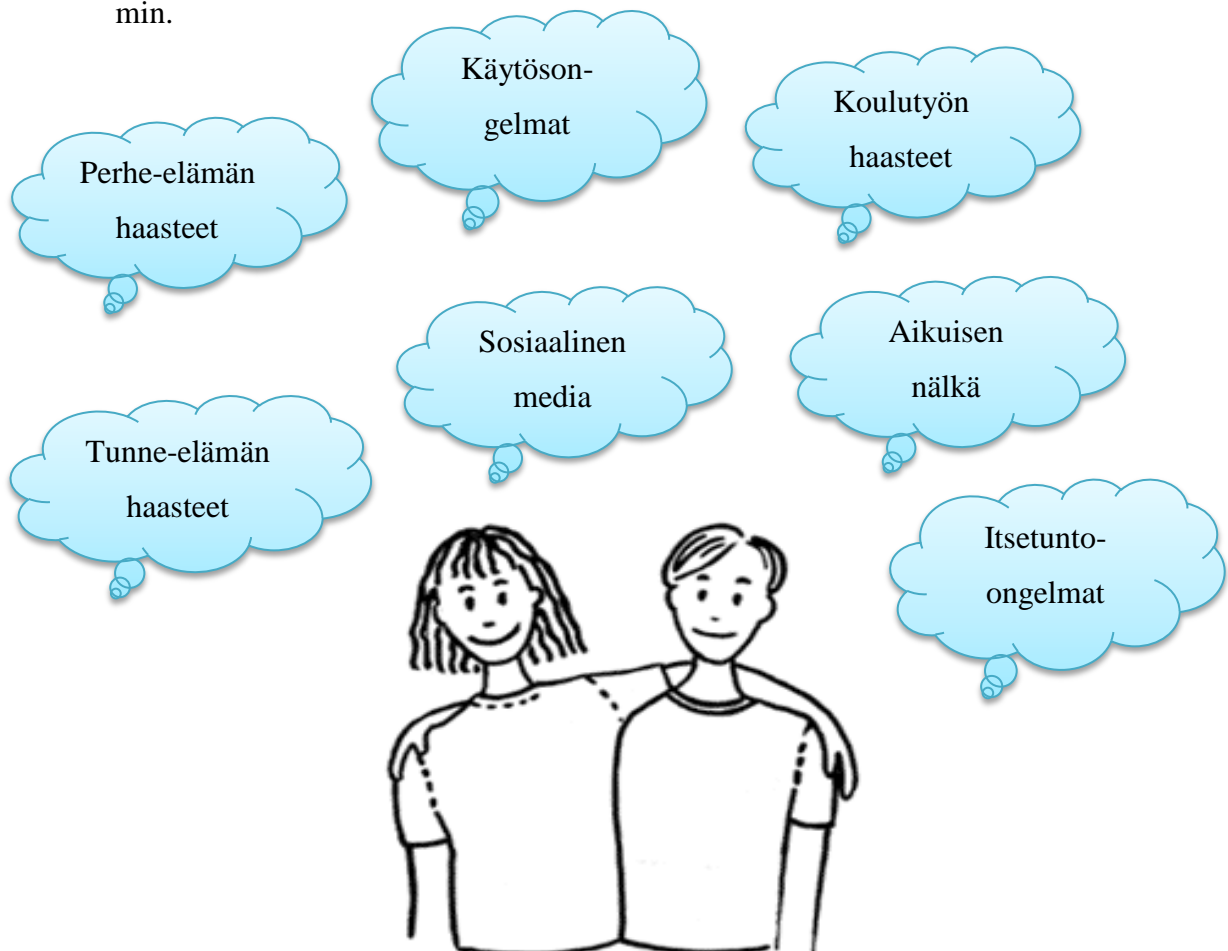
Nuoren äänen kuulija, verkostotyö, konsultointi (vastaaja 6)

Oppilashuollollinen työ, perheiden kanssa tehtävä yhteistyö ja koulun yhteisöllisyyden lisääminen. (vastaaja 4)

5.2 Koulu- ja sosiaalipalvelujärjestelmä

5.2.1 Oppilaan yleisimmät haasteet kouluympäristössä

Käydessämme läpi keräämäämme tutkimusaineistoa, on siitä erottunut muutamia koulusosionomin arjessa mukana kulkevia haasteita. Kyseiset haasteet ovat *aikuisen nälkä, koulutyön haasteet, käytösongelmat, tunne-elämän haasteet, itsetunto-ongelmat, perheen sisäiset haasteet ja sosiaalinen media*. Alla kuvaamme kyseisiä haasteita tarkemmin.

KUVIO 10. Oppilaiden yleisimmät kouluympäristössä ilmenevät haasteet

Sekä kyselylomakkeesta että ryhmähaastatteluista nousi useasti eri tavoin esille oppilaiden tarve turvalliseen ja läsnä olevaan aikuiseseen. *Aikuisen nälkä* ja sen yleisyys onkin asia, josta keskustelimme erityisesti ryhmähaastatteluista. Vastaajat kokivat, että moni oppilaista ei välttämättä saa tarvitsemaansa huomiota kotonaan ja tämän myötä tarve aikuisen läheisyyteen on niin suuri. Skinnari (2004, 90) mainitsee teoksessaan ”aikuisen nälän olleen selkeästi esillä kouluympäristön päivittäisessä arjessa jo pidempään”. Jorosen ja Kosken teoksessa Junttila (2010, 45) kertoo ”ihmisellä olevan perustarve läheiseen inhimilliseen kiintymykseen”. Aineiston perusteella pelkän lähellä olemisen ja keskustelukumppanin mahdollisuuden tarjoajana aikuisen rooli on tärkeä oppilaan arjessa. Junttila (2010, 44) käsittelee artikkelissaan lasten ja nuorten yksinäisyyttä ja sen tunnepohjaista merkitystä. Hänen mukaansa yksin oleminen on olotila ja yksinäisyys on tunne. Yksinäisyydellä on todettu olevan yhteyksiä myös muun muassa koulutusuran katkeamiseen sekä alhaiseen itsetuntoon ja itsearvostukseen. (Skinnari 2004, 90; Junttila 2010, 44-45.)

Koulusosionomi mahdollistaa koululle joka päivä paikalla olevan aikuisen, jolla on aikaa kuunnella nuorta niin isoissa kuin pienissäkin asioissa. Jo pelkästään läsnäolo on monelle tärkeää. Osa voi hakea koulusosionomilta sellaista aikuisen huomiota, mitä jostain syystä ei esimerkiksi kotona saa. (vastaaja 3)

Läsnäolo, kiireettömyys, on aikaa paneutua yhden oppilaan asioihin tiiviimmin kuin esim. opettajalla. Tämä pätee niin alakouluikäisten aikuisen kaipuuseen ja oppimisvaikeuksiin kuin yläkouluikäisten kannabiskokeiluihin. (vastaaja 11)

Kouluympäristössä toimittaessa haasteita on luonnollisesti myös koulutyössä ja sen sujuvuudessa. Oppilaan innostamisella ja kannustuksella koulusosionomi pystyy vastaamaan oppilaan haasteisiin arjessa omalla työllään. Hänen tehtävänsä on toimia ulkopuolisena, mutta luotettavana aikuisena, joka tarjoaa tukensa tarvittaessa. Uusikylä (2006, 17) kertoo Perkiö-Mäkelän, Nevalan ja Laineen teoksessa, että ”koulun tunneilmastoon kuuluu kolme asiaa: yhteisyyden tunne, henkilökohtaisten suhteiden lämpö ja sivistyneisyys sekä turvallisuudentunne”. Näistä tärkeimpänä pidetään oppilaiden sisäistä turvallisuutta, hyvää ja rauhallista oloa (Uusikylä 2006, 18). Koulusosionomin läsnäolo tukee tätä. Koulutyön haasteisiin liittyen opettajan tai muun opetushenkilöstön puoleen kääntyminen on oppilaalle vaikeampaa, minkä vuoksi koulusosionomin läsnäolo koulu-ympäristössä olisikin äärimmäisen tärkeää. Toisaalta hyvän ja turvallisen opetta-

ja-oppilassuhteen koetaan vaikuttavan positiivisesti myös opiskelumotivaatioon (Uusi-kylä 2006, 18).

Mahdollisimman varhaisessa vaiheessa alkaneet haasteet ja niihin puuttuminen ja tuen tarjonta (mm. poissaolot, läksyvaikeudet, motivaatiopulmat, kaverisotkut, itsetunto-ongelmat) Aito motivointi ja tsemppaus ja kohtaaminen muutenkin kuin oppilaana koulussa. Lapsen/nuoren kanssa tustuminen tuo luottamusta ja sitä myötä uskallusta itse toimintaan. (vastaaja 2)

Koulutyön tukemiseen läksypiirin muodossa. (vastaaja 9)

Koulunkäynnin vaikeudet, kaverisuhteiden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen haasteet...(vastaaja 5)

Perheen sisäiset tilanteet saattavat rasittaa oppilasta, minkä vuoksi puolueeton aikuinen ja tieto hänen läsnäolostaan on oppilaalle tärkeää. Huolta aiheuttavia asioita voivat olla muun muassa terveydelliset ongelmat perheessä, vanhempien päihteidenkäyttö, väkivalta perheessä, erotilanteet tai muut kriisitilanteet. Myös oma itsenäistyminen tai parisuhde saattaa aiheuttaa vaikeuksia. (Honkanen & Suomala 2009, 66.) Oppilas tietää voidensa turvautua näissäkin tilanteissa koulusosionomin tukeen ja luottamukseen. Tyypillisiä tapoja oirehtia kyseisiä tilanteita ovat esimerkiksi keskittymisvaikeudet, poissaolot koulusta ja muut koulutyössä näkyvät huolimattomuudet (Honkanen & Suomala 2009, 66). Yhteisen keskustelun tai vain läsnäolon hetken avulla oppilas voi voimaantua ja kokea jaksavansa jatkaa taas eteenpäin omista perhe-elämän vaikeuksistaan huolimatta.

Perhetilanteen muutokset ja niihin liittyvät haasteet/sopeutumisen vaikeudet (myös lastensuojelullisia interventiota vaativat tilanteet). (vastaaja 5)

Ehkäisevä lastensuojelutyö, voidaan puuttua varhaisessa vaiheessa ja ehkäistä lastensuojelun tarvetta (poissaolot, koulutyön laiminlyönnit, käyttäytymisen pulmat, perheen sisäiset ristiriidat, kriisit.. (vastaaja 7)

Sosiaalisen median yleistyminen on tuonut oman mausteensa koulusosionomin työhön. Virtuaalisia kanavia pidetään hyvinä kanavina sekä kohtaamiseen että vaikuttamiseen. Niiden läsnäolo ei kuitenkaan poista aiemmin Junttilan (2010, 45) toteamaa perustarvetta toisen ihmisen kiintymykseen ja läsnäoloon. (Wallin 2011, 168.) Internetissä tapahtuvat asiat, jotka eivät näy konkreettisesti päivän aikana, ovat saaneet aikaan erilaisia kiusaamisen kokemuksia oppilaissa ja niitä on puitu yhdessä. Nämä kokemukset ovat psyykkistä kiusaamista. Kaikenlaiseseen kiusaamiseen tulee puuttua, ja se on henkilökunnan velvollisuus, riittävän ajoissa ja luoda ennaltaehkäisyyn yhdessä myönteisiä toiminta-

tamalleja (Honkanen & Suomala 2009, 59). Sosiaalisessa mediassa tapahtuvassa niin sanotussa verkkokiusaamisessa ja siihen liittyvissä tilanteissa tulee nuoria opastaa ja kertoa kuinka niissä tulee toimia. Sosiaalisessa mediassa ja internetissä tapahtuvasta kiusaamisesta jää aina jälki esimerkiksi sähköpostiviestin tai tekstiviestin muodossa. Kiusaamistilannetta selvitettäessä ne toimivat todistusaineistona. (Hamarus 2012, 64-65.) Sosiaalinen media ja sen tuomat haasteet nousivat esille erityisesti molemmissa ryhmähaastatteluissa. Useat vastaajat totesivat, että sosiaalinen media on tuonut mukanaan muun muassa sellaista kiusaamista, johon on entistä vaikeampaa puuttua. Lisäksi he kokivat, että sosiaalinen media on monille oppilaille maailma, jonka riskit eivät ole täysin tiedossa ja hallinnassa.

Kiusaamisen kaltaiset kokemukset heikentävät oppilaan *itsetuntoa*, minkä koettiin olevan myös yksi suurimmista haasteista. Koulusosionomin työllä voidaan vahvistaa oppilaan itsetuntoa auttamalla oppilasta hyväksymään itsensä ja luottamaan itseensä eri menetelmien avulla. Oppilaan itsetunnon vahvistumisen ja minäkuvan kehittymisen kannalta kaikenlainen positiivinen kannustaminen ja tukeminen vie niitä eteenpäin. Myönteisen palautteen antaminen ja saaminen sekä tukeminen ovat itsetunnon vahvistumisen prosessissa merkityksellisiä. Tärkeää on tuoda esille aidosti toisen ihmisen hyviä puolia. (Hamarus 2012, 98.)

Itsetunnon vahvistamiseen, omaan itseensä luottamiseen, oman itsensä hyväksymiseen, omien tekojensa seurauksiin, toisten huomioimiseen...
(vastaaja 12)

Erilaiset *tunne-elämän haasteet* nousivat aineistosta myös esille. Koulusosionomit kokivat, että tämän päivän nuorisolla ei välttämättä ole kykyä käsitellä tunnemaailman asioita. Tunteiden käsittely etenee prosessina, jossa ensin tulisi tunnistaa tunne ja myöntää se itselleen. Tämän jälkeen kuunnellaan, kuinka se vaikuttaa ajatteluun antamatta sen heikentää itsekontrollia ja harkintakykyä. Näin tulisi toimia esimerkiksi kiusaamistilanteista toivuttaessa. (Hamarus 2012, 97.) Tunnemaailman ongelmat heijastuvat muun muassa hankaluuksiin sosiaalisissa suhteissa, rajattomuutena ja erilaisina käytösongelmina. Vastaajat kokivat, että oppilaat näkevät vain omat oikeutensa eivätkä tunnista itsellään olevan minkäänlaisia velvollisuuksia sekä kertoivat tunnistanneensa narsismin piirteitä oppilaissa. Tunteiden käsittelyn opettelemisessa keskustelu on keskeisessä roolissa. Myös erilaisilla luovilla menetelmillä voidaan saada apua tunteiden tunnistamiseen ja hallintaan. (Hamarus 2012, 96-97.)

Sosioemotionaaliset haasteet, ryhmäytyminen, syrjäytymisen ennaltaehkäisemiseen. (vastaaja 10)

Teoksessaan Ecclestone ja Hayes (2009, 46) viittaavat Brett Kahriin, joka käsittelee koulun ja perheiden suhtautumista oppilaiden tunne-elämään. Hänen mukaansa usein oppilaat kokevat luontevammaksi näyttää tunteensa ja tuoda ne ympäristön tietoisuuteen kouluympäristössä. Niistä ei puhuta juurikaan kotona vaihtelevista syistä, minkä vuoksi ne saattavat patoutua oppilaan sisälle. Kirjoituksessa esille nousset arjen haasteet, kuten oppilaan itsensä arvokkaaksi tunteminen ja läsnäolo arjessa, myös leviävät samassa ympäristössä helposti, mikä myös tukee niin sanotun ylimääräisen aikuisen läsnäoloa koulussa. (Ecclestone & Hayes 2009, 46.)

Käytösongelmat olivat vallitseva puheenaihe myös ryhmähaastatteluissa erilaisista oppilaiden haasteista keskusteltaessa. Honkanen ja Suomala (2009, 51) kuvaavat käytösongelmilla aggressiivista, impulsiivista tai passiivista käyttäytymistä, joka johtaa negatiiviseen kehään. Käyttäytyminen voi ilmetä myös asioiden passiivisena vastustuksena eikä ainoastaan aggressiivisena toimimisena. (Honkanen & Suomala 2009, 51.) Ryhmähaastattelut aiheuttivat keskustelua myös siitä, ovatko käytösongelmat itse haaste vai seurausta jostain muusta haasteesta. Niiden todettiin voivan olla molempia tilanteesta riippuen, sillä asioihin reagoidaan yksilöllisesti ja persoonasta riippuen. Toisilla oppilailla muunlaiset haasteet elämässä saattavat aiheuttaa käytösongelmia, vastaavasti toisella käytösongelmat saattavat olla itse haaste. Ongelmat voivat tilanteesta riippuen olla joko lyhytkestoisia ja ohimeneviä tai toistuvia ja jatkuvasti ilmeneviä, jolloin oppilas tarvitsee niihin ammattiapua. Arjen tuen merkitys korostuu oppilaalla, joka kärsii jonkinlaisista käytösongelmista. Hänen vahvuuksiaan ja positiivisia ominaisuuksia tulee vahvistaa ja antaa positiivista mallia arkeen, jotta myös oppilas oppisi muuttamaan negatiivisen kierteensä. Rutiineilla on suuri merkitys erityisesti käytösongelmaisen oppilaan elämässä. Arjen perusasioiden, kuten riittävän yönunen, säännöllisen ruokailun, rauhallisen hetken läksyjien tekemiseen ja rauhoittumisen, takaaminen antaa oppilaalle tarvittavaa säännöllisyyttä ja tukea käytösongelmien hallintaan. (Honkanen & Suomala 2009, 51-54.)

5.2.2 Sosionomin ammatilliset valmiudet koulun sosiaalityössä

Vastaajat kokivat lähes poikkeuksetta, että sosionomin tutkinnon mukanaan tuomat ammatilliset valmiudet soveltuvat hyvin koulussa työskentelyyn. Erityisesti *kyky työskennellä eri verkostojen kanssa, oli kyse sitten läheisverkostosta tai ammatillisesta verkostosta, koettiin vahvuutena*. He kokivat myös, että sosionomi *tuntee sosiaalipalveluverkoston*, josta on hyötyä kouluympäristössä oppilaan tukemisessa ja yhteistyössä muiden koulussa työskentelevien tahojen kanssa.

Vastaajien mielestä sosionomin koulutus kokonaisuudessaan antaa hyvät valmiudet koulusosionomin työssä oleelliselle aidolle kohtaamiselle ja kyvyille työskennellä erilaisten ihmisten kanssa. Tuloksista ilmeni, että koulusosionomit kokevat kaiken kaikkiaan oleellisena, että koulussa tarjotaan myös monipuolisempia sosiaalipalveluja yhtenä osana esimerkiksi kouluterveydenhuollon rinnalla. Sosionomin tutkinnossa käydään läpi laajasti erilaista menetelmäosaamista ja ammatillisiin vahvuuksiin kuuluu myös kyky löytää oppilaassa itsessään olevat voimavarat esimerkiksi oman elämänsä hallintaan, sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen ja koulutyössä onnistumiseen. Sosionomilla on kyky ennaltaehkäisevään työhön, jolle on vastaajien kokemuksen mukaan koulussa suuri tarve.

Sosionomin koulutusta vastaajat pitivät sopivan käytännönläheisenä. Koulussa työskentelemisen ainoana haasteena kolme vastaajaa pitivät sitä, että sosionomin koulutuksessa ei ole huomioitu koulujärjestelmän tuntemista juuri millään tavalla. Ryhmähaastatteluihin osallistuneet koulusosionomit olivat sitä mieltä, että koulussa työskentely on sosionomille suhteellisen tuntematon ja uusi alue, joka pitäisi jatkossa huomioida myös tutkinnon rakenteessa.

Hyvin, käytännönläheinen koulutus antaa välineitä nuorten kanssa työskentelemiseen ja valmistaa moniammatilliseen yhteistyöhön. (vastaaja 7.)

Hyvin, koulussa on hyvä maaperä ennaltaehkäisevään työhön. Sosionomi ymmärtää oppilaan voimavarat ja osaa tukea ja ohjata eri elämäntilanteissa. (vastaaja 9.)

Sosionomin koulutus antaa hyviä valmiuksia toimia erilaisten ihmisten kanssa ja ymmärtää heitä ja heidän läheisverkostojaan. Tämä on hyvä ominaisuus koululla työskenneltäessä. Vahvuuksiin kuuluu myös kyky verkostoyhteistyöhön ja moniammatillisuuteen, mikä on koulumaailmassa

valtavan tärkeää. Lisäksi tietämys sosiaalialan palveluverkostosta (esim. lastensuojelu) on hyödyksi. (vastaaja 3.)

5.2.3 Koulusosionomin keskeisimmät yhteistyökumppanit ja -muodot

Alla olevassa kuviossa on kuvattu näiden keskeisimpien yhteistyökumppaneiden lisäksi yleisimmät yhteistyön sisällöt ja muodot.

KUVIO 11. Koulusosionomin keskeisimmät yhteistyökumppanit ja -muodot

Lastensuojelun kanssa tehtävä yhteistyö on pääsääntöisesti oppilashuollollista työtä ja verkostopalavereja yksittäiseen oppilaaseen liittyvissä asioissa. Palveluverkoston kartoituksella tarkoitetaan tämänhetkisten lasten ja perheiden palvelujen tarjontaa, laatua ja niiden vastaavuutta tarpeisiin. Tarvittaessa suunnitellaan yhdessä uusia tukimuotoja tilannekohtaisesti, lasten ja perheiden tarpeet huomioiden. Koulusosionomit kokivat yhteistyön ja tapaamisten lastensuojelun toimijoiden kanssa sisältävän myös työnohjauksellisia elementtejä. *Poliisin* kanssa tehtävä yhteistyö on enimmäkseen koulupoliisi-toimintaa, jossa poliisi on läsnä koululla valistamassa esimerkiksi päihteisiin liittyvistä vaaroista. Yhteistyöllä pyritään vaikuttamaan myös kunnassa esiintyviin lasten, nuorten ja koulunkäyntiin liittyviin ilmiöihin ja niiden poistamiseen. Poliisit ovat mahdollisuuksien mukaan osallisina yhteisten tapahtumien ja teemapäivien suunnittelussa ja toteutuksessa. *Perheneuvolan* kanssa koulusosionomit käyvät verkostopalavereja yksittäisen oppilaan ja perheen asioissa suunnitellen yhteistä menettelytapaa perheen voimavarat huomioiden.

Nuorisopalveluihin kuuluvat muun muassa nuorisotyö, etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajat. Yhteistyö *nuorisopalvelujen ja urheiluseurojen* kanssa painottuu luonnollisesti vapaa-ajan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen sekä kerhojen ja ryhmien ohjaukseen yhteistyössä koulusosionomin kanssa. Osassa kunnista nuorisotyöntekijä osallistui myös vanhempainryhmien ohjaamiseen. *Seurakunnan* kanssa yhteistyö kiteytyy myös vapaa-ajan toimintaan ja leirien järjestämiseen, mutta yhteistyö sisältää myös kriisisuunnitelman päivityksen ja tarvittaessa kriisiavun tarjoamisen oppilaille.

Yllä mainitun yhteistyön koulusosionomit kokevat erittäin tärkeänä oman työnsä kannalta. Yhteistyön avulla he kokevat saavansa uutta ja tärkeää tietoa oppilaasta ja hänen kokonaisvaltaisesta tilanteestaan ja oppilasta koskevien tavoitteiden asettaminen ja niitä kohti eteneminen helpottuvat. Oppilaiden keskuudessa esiintyviä ilmiöitä, kuten esimerkiksi koulukiusaamista, sosiaalisen median tuomia mahdollisia ongelmia ja päih-teidenkäyttöä, käydään läpi yhdessä eri ammattilaisten kanssa, jolloin niihin puuttuminen helpottuu.

Vastaajat kokivat myös, että koulusosionomin työllä ei ole aina riittävän selkeää rajausta ja yhteistyöllä eri verkostojen kanssa on silloin suuri merkitys myös tukea ja työnohjausta antavina tahoina. Yhteistyön avulla myös vältetään tekemästä päällekkäistä työtä tavoitteiden ja työnjakojen ollessa yhdessä sovittuja ja asiakas saa oikein kohdennettua

ja tarpeidensa mukaista apua ja palvelua. Oman työn kehittäminen sekä uusien työmuotojen ja –palvelujen muodostaminen ovat myös oleellisia tuotoksia onnistuneesta verkostoyhteistyöstä.

Laajasta verkostosta yhteistyökumppaneita on suurta hyötyä oman työn hoitamisessa. Apua erilaisiin ongelmiin löytyy helposti ja osa keskusteluita toimii jopa osittain työnohjauksellisena keskusteluna. (vastaaja 4)

Yhteistyö antaa kattavamman kuvan paikkakunnan nuorten elämästä. Koulu on pieni osa nuoren elämää ja sinne ulottuu välillä vapaa-ajan kuviot. Näiden kuvioiden tunteminen on tärkeää, jotta pystyy olemaan nuorten elämässä läsnä kattavammin. (vastaaja 11)

Minusta on hyvä tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa, työskentely antaa uutta näkökulmaa itselle ja vahvistaa osaamista. On tärkeää jakaa kokemuksia ja yhdistää voimavaroja. (vastaaja 12)

5.2.4 Koulusosionomin rooli osana koulujärjestelmää ja lasten ja perheiden sosiaalipalveluja

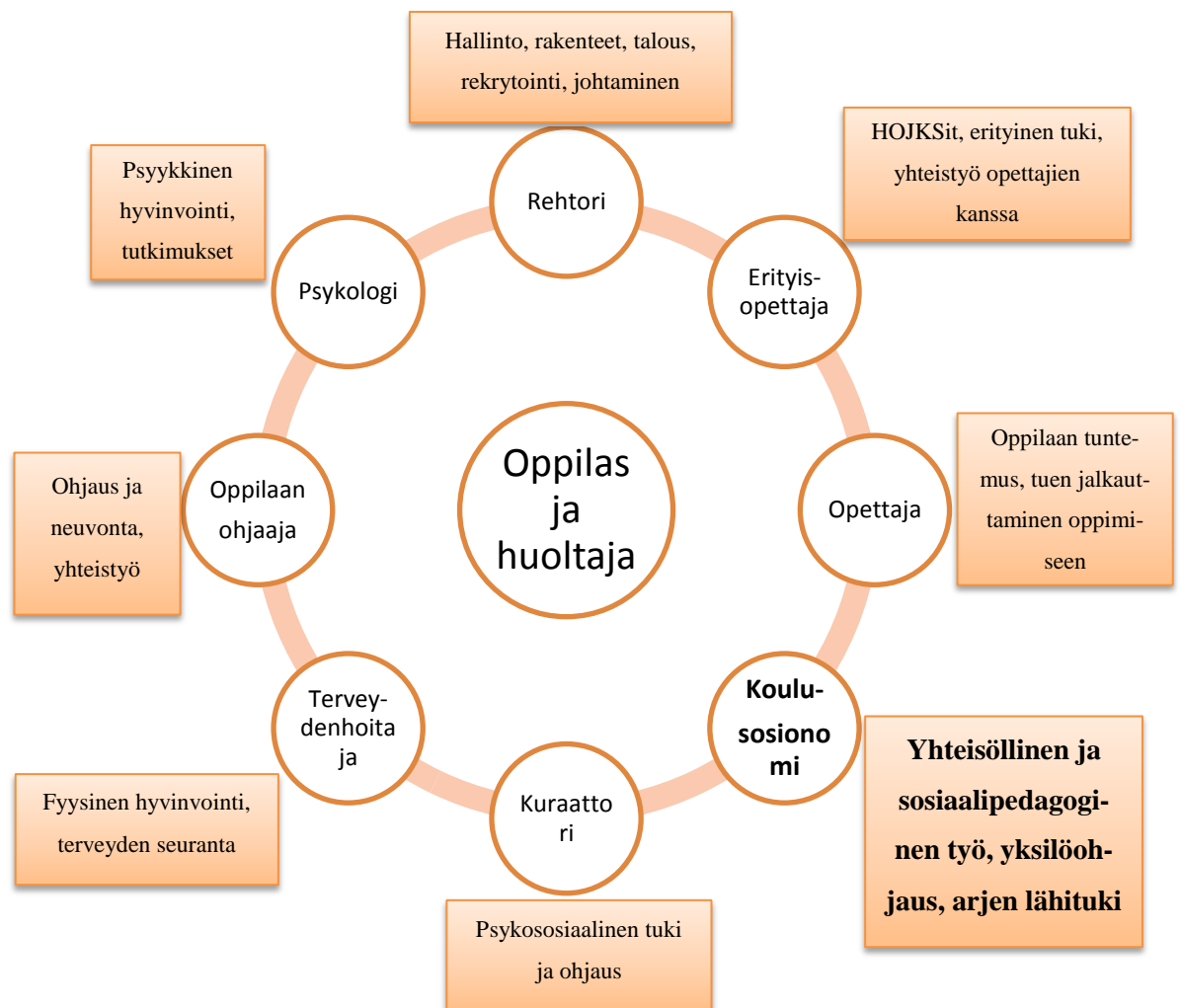
Opinnäytetyöhömmä osallistuneet koulusosionomit kokivat, että rooli koulun puolella on selkeytynyt ja ainoastaan kaksi vastaajaa koki, että koulusosionomi hakee vielä paikkaansa kouluympäristössä. Koulusosionomin työnkenttä on laaja ja toisinaan sen rajaaminen tuottaa hankaluuksia.

Suuri merkitys roolin löytymiselle on ollut koulun muun työyhteisön tuki ja tietoisuus koulusosionomin perustehtävästä. Osa vastaajista koki, että opettajat, rehtori ja muut toimijat ovat ottaneet hyvin vastaan koulusosionomin osaksi koulu yhteisöä, mutta muutamista vastauksista kävi ilmi, että aina opettajat eivät ymmärrä riittävän hyvin koulusosionomin perustehtävää, jolloin työ jää hieman etäiseksi ja mahdollinen hyöty kokonaisuudessaan jää toteutumatta. Parhaimmillaan koulusosionomin ja opettajan yhteistyö toimii niin, että opettajan pedagogisen tehtävän toteuttaminen mahdollistuu kun koulusosionomi omalla ammattitaidollaan auttaa esimerkiksi luokassa häiritsevää oppilasta tai ohjaa oppilaan pienryhmään tai muun tuen pariin. Koulusosionomin rooli nähtiin myös selkeästi linkkinä sekä vanhempien että muiden yhteistyötahojen välillä. Kuviossa 12 selkeytetään koulusosionomin roolia osana koulujärjestelmää.

Arkkipäiväinen ☺ Konsultoija ja asioiden selvittelijä. Aikaansa antava. Lastensuojelun ”äänitorvi”. Lähituki. (vastaaja 6)

Omassa koulussani sosiaalihoajaan työ on löytänyt paikkansa ja tarve on selkeästi nähtävissä. Työnkuvan määrittely on varmasti jatkuvaa ja peilautuu myös kuraattorin työnkuvan kanssa. (vastaaja 11)

Omalla kohdallani ei vielä täysin kirkastunut, mutta lupaavasti kehitty-mässä. Nopeasti reagoimaan pystyvä, linkki koulun ja vanhempien välillä, eräänlainen lapsen ja nuoren tukihenkilö koulussa, mutta myös koulutyös-kentelyä ohjaava henkilö sekä koulun ja vapaa-ajan yhteistyö. (vastaaja 2)

KUVIO 12. Koulusosionomin rooli osana koulujärjestelmää

Sekä kyselylomakkeissa että ryhmähaastatteluissa vastaajat pohtivat paljon koulusosionomin ja koulukuraattorin työnkuvien ja roolien eroa. Yhdessä tutkimukseen osallistuneista kunnista koulukuraattorien asemasta koululla toimivat sosiaalihoajaanimikkeellä kolme koulusosionomia. Muissa kunnissa koulusosionomit työskentelevät koulukuraattorin rinnalla. Ryhmähaastatteluissa ilmeni, että vastaajat kokivat kuraattorin työn olevan enemmänkin korjaavaa kuin koulusosionomin roolille mahdollistuvaa

ehkäisevää työtä. Useissa kouluissa yksi kuraattori työskentelee usealla koululla, jolloin oppilasmäärä yhtä kuraattoria kohden on useita satoja. Näin ollen kuraattorin työväkisinkin painottuu korjaavaan ja vaikeuksia poistavaan työhön. Vastaajat kokivat koulusosionomin roolin taas arkipäiväisenä, matalan kynnyksen sosiaalityöntekijänä koulussa. Koulusosionomit ovat arjessa läsnä olevia, helposti lähestyttäviä ja oppilaille tuttuja ja turvallisia aikuisia, joiden puoleen voi kääntyä erilaisissa elämänhallintaan ja kouluun liittyvissä haasteissa. Tarvittaessa koulusosionomi ohjaa oppilaan kuraattorille tai he yhdessä miettivät tarvittavan tukimuodon ja tuen vahvuuden. Alla olevassa kuviossa kuvataan ryhmähaastattelussa esiin nousutta koulusosionomin ja koulukuraattorin roolijakoa tuen tarpeen arvioinnissa.

KUVIO 13. Tuen tarpeen prosessi koulusosionomin ja koulukuraattorin yhteistyössä

Sekä kyselylomakkeissa että ryhmähaastattelussa esiintyi ajatus koulusosionomin roolista opettajan ja koulukuraattorin välillä toimivana aktiivisena, matalan kynnyksen sosiaalityöntekijänä. Vastaajat kykenevät reagoimaan nopeasti tilanteisiin ja ongelmiin joko opettajan tai perheiden ilmaistessa huolensa. Koulusosionomi toimii lähellä oppilaita, tuttuna ja turvallisenä aikuisena, jolta saa helposti tukea koulunkäyntiin, ihmissuhteisiin tai yleisesti elämänhallintaan liittyviin ongelmiin ja murheisiin päivän aikana.

Koulusosionomi on arjen isosisko tyyppinen, joka on koululla koko ajan. Teen vähän yksilötyötä. Jos on (oppilas) käynyt kuraattorilla eikä tarvii niin vahvaa tukea niin oppilas saattaa käydä mulla ja jutellaan kuulumisia, katotaan vahvuuskortteja ja tehdään itsetuntoa vahvistavia harjoituk-

*sia yhdessä. Mä oon enemmän sellainen et mua voi tavata siellä käytäväs-
sä ja voi tulla mun huoneeseen viettää välitunteja ja juttelemaan asioista.
(ryhmähaastattelu 2)*

Koulusosionomin rooli osana lasten ja perheiden sosiaalipalveluita

Koulusosionomin *rooli sosiaalipalvelujärjestelmässä* ja tarkemmin lasten ja perheiden palvelujen piirissä nähdään neuvottelijana ja linkkinä lapsen ja nuoren koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Sosiaalityön näkökulmasta koulusosionomin katsotaan tukevan koulu yhteisön hyvinvointia ennalta ehkäisevällä työllä. Enimmäkseen koulusosionomit ovat kuitenkin yhteydessä kuraattoriin oppilaiden ja perheiden haasteisiin ja tuen tarpeisiin liittyen ja kuraattori vie asioita eteenpäin muun muassa lastensuojelun sosiaalityöntekijöille. Tämän vuoksi osalle koulusosionomeista rooli sosiaalipalvelujärjestelmän piirissä olikin vielä hieman tuntematon.

Koulusosionomin perustehtävän koettiin olevan sosiaalityön piirissä vielä melko tuntematon muun muassa sen vuoksi, ettei nimikettä ole määritelty virallisesti toistaiseksi mitenkään. Suurimmassa osassa kunnista koulusosionomi kuului koulu- tai sivistystoimen alaisuuteen. Kahdessa kunnassa, joissa koulusosionomi kuului sosiaalitoimen alaisuuteen ennaltaehkäisevänä lastensuojelun työntekijänä, koettiin myös yhteistyön lastensuojelun kanssa toimivana ja hedelmällisenä.

Olisiko vielä käynnistysvaiheessa? Veikkaan, että tapoja ja työn sisältöjä toteutetaan vielä varsin kirjavasti. Mutta luulen, että on tulevaisuuden juttu ehdottomasti. (vastaaja 5)

Koulusosionomina en kuulu koulun oppilashuoltoryhmään mikä on minusta epäkohta. Koulusosionomina en juurikaan ole suoraan yhteydessä sosiaalitoimeen vaan enemmän vien tietoa oppilashuoltoryhmään ja he ovat tarvittaessa yhteydessä lastensuojeluun. Sen vuoksi en ole täysin perillä miten lapsen tai nuoren tilanne huolitapauksissa etenee, toisin kuin työskennellessäni koulukuraattorina. (vastaaja 12)

Lähityöntekijä, jolla on kosketus nuoreen ja ajankohtainen tieto hänen asioistaan. Koulusosionomilla on mahdollisuus paneutua yksityiskohtiin ja tehdä selvitystyötä sosiaalityöntekijän päätöksen pohjaksi. Näkemyksellä on merkitystä päätöksenteossa. (vastaaja 7)

5.3 Työn kehittäminen

5.3.1 Perustehtävän ja työnkuvan kehittäminen

Tärkeimpinä kehityskohteina koulusosionomit kokivat *perustehtävän selkiyttämisen* ja sen *vakiinnuttamisen* osaksi koulun sosiaalityötä. Osa vastaajista koki, että koulusosionomin työnimikkeen ollessa niin uusi, on perustehtävä ollut jatkuvassa kehityksessä koko olemassa olo ajan. Lisäksi uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain tuomat muutokset puhuttivat koulusosionomeja.

Varsinaisessa perustehtävässään vastaajat kehittäisivät eniten *yhteisöllisen työn määrää* ja *sisältöjä tarpeita vastaaviksi* sekä *työn järjestelmällisyyttä*. Linjojen ja menettelytapojen ollessa selkeät, kaikille koulun toimijoille on selvää miten tilanteissa toimitaan. Tämä koulun eri toimijoiden välillä vallitseva selkeys viestittyy myös oppilaille, jolloin voidaan välttää epävarmuutta ja turhia konflikteja. Näin ollen koulusosionomien osaaamisesta saataisiin irti paras mahdollinen hyöty sekä opettajille ja oppilaille, että kuraatorille ja muulle koulun henkilökunnalle.

Yhteisöllisen työn lisääminen ja kehittäminen tarpeita vastaavaksi (kouluyhteisö, ala-/yläkoulu, luokkataso, ryhmätoiminta). Yksilöllisempää tukea tarvitsevien oppilaiden "löytöminen" ja matalan kynnyksen tuen mahdollisuuksien kehittäminen. (vastaaja 2)

Perustehtävään voisi luoda selkeyttä, mutta on ymmärrettävää, että tällaisessa kehitysvaiheessa asiat ovat vielä levällään. Kestää vuosia rakentaa raameja tyhjistä luodulle työlle. (vastaaja 3)

Yhteisöllisen työn lisääminen merkittävämpään osaan työajasta. (vastaaja 7)

5.3.2 Roolin kehittäminen koulujärjestelmässä ja osana lasten ja perheiden sosiaalipalveluja

Kysyttäessä *koulusosionomin roolin kehittämisestä kouluympäristössä* ilmeni, että suurin osa vastaajista oli melko tyytyväisiä nykyiseen rooliinsa. Roolin opettajan ja kuraatorin välillä pitäisi olla selkeämpi, jolloin kaikille osapuolille olisi selvää miten eri tilanteissa toimitaan ja toiminta olisi sujuvaa ja toisiaan tukevaa. Yhtenä kehittämiskohteena pidettiin myös sitä, että koulusosionomin tulisi olla mukana aktiivisemmin koulun lukuvuoden suunnittelussa, jolloin erilaisten tapahtumien järjestäminen helpottuisi. Opiske-

luhuoltoryhmään ja johtoryhmään kuulumisen koettiin tärkeänä, sillä niiden kautta sekä koulun toiminnasta että oppilaiden tilanteista saadaan parempi kokonaiskuva. Kuten jo aiemmin on mainittu, uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki toi muutoksia opiskeluhoollon toteuttamiseen niin, että ryhmä kootaan aina erikseen sovituista oppilaan asioissa mukana olevista toimijoista. Näin ollen automaattisesti mikään toimija ei kuulu opiskeluhoolloryhmään.

Roolin selkeys sekä koulusosionomille itselleen että muulle koulun henkilökunnalle koettiin vastauksissa tärkeänä. Kehittämiskohteena mainittiinkin, että koulusosionomille pitäisi muotoutua kouluympäristössä se oma toiminta-alueensa, jotta rooli on selkeä kaikille koulussa työskenteleville tahoille. Aineistosta esiin nousi myös pohdinta uudesta oppilas- ja opiskelijahuoltolaista ja sen tuomista muutoksista työhön ja rooliin. Muutamalle vastaajalle yhteisöllisen työn lisääntyminen uuden lain myötä toi muutosta omaan rooliinsa.

Toisessa ryhmähaastattelussa keskusteltiin paljon koulusosionomin ja kuraattorin rooleista, jotka koettiin toisinaan päällekkäisiksi ja epäselviksi toisiinsa nähden. Tähän yhteistyöhön koulusosionomit halusivat tarkennusta, jotta työtä pystyttäisiin tekemään oppilasystävällisesti ja tarvelähtöisesti ilman päällekkäistä työtä. Yhdessä hahmotelimme ajatusta yleisen, tehostetun ja erityisen tuen mallista myös koulun sosiaalityöhön. Varhaiskasvatuksessa ja perusopetuksessa käytettävässä kolmiportaisen tuen mallissa korostuvat myös koulun sosiaalityössä tärkeät osa-alueet; varhainen vaikuttavuus, tarpeenmukaisuus, pedagoginen asiantuntijuus, moniammatillisuus, suunnitelmallisuus, joustavuus ja jatkuvuus (Kolmiportainen tuen malli, 2015).

Tuen kolmiportaisuus –mallia käsittelemme tarkemmin johtopäätöksissä ja kuviossa 18. Kuvion avulla selkeytämme kolmiportaisen tuen –mallia mukailen koulusosionomin roolia opettajan ja kuraattorin välillä. Yleisellä tuella tarkoitetaan oppilaan oikeutta laadukkaaseen ja turvalliseen oppimiseen ja kasvuun. Tehostettu tuki merkitsee puolestaan oppimisen ja kasvun turvaamista yksilöllisillä, yhteisöllisillä ja suunnitelmallisilla toimenpiteillä. Selkeät ja konkreettiset muutokset, kuten lastensuojelun toimenpiteet, muodostavat erityisen tuen käsitteen. (Wallin 2011, 96.)

Uusi laki edellyttää oppilashuollon järjestämiseen suuria muutoksia, lain hengen mukaan toimiminen edellyttää erityisesti suurissa kunnissa panostusta. Työ pitää saada oppilas- ja opiskelijahuoltolain hengen mukaiseksi.

Erityisesti painoa pitää laittaa yhteisölliselle oppilashuoltotyölle sekä nuorten osallisuudelle. (vastaaja 7)

Koulusosionomille pitäisi saada se oma tontti, kun ei ole opettaja eikä koulunkäynnin ohjaaja niin liikutaan harmaalla alueella eikä opettajat välttämättä tiedä mitä työhön kuuluu tai kuinka opettaja voi hyödyntää koulusosionomin taitoja luokkansa tai oppilaansa hyväksi. (vastaaja 10)

Uuden ammatin näkyväksi tekeminen. (vastaaja 5)

Roolin kehittäminen osana lasten ja perheiden sosiaalipalveluita

Roolinsa kehittämisestä osana sosiaalityön kenttää muutama vastaaja koki, että yhteistyötä pitäisi lisätä ja kehittää niin, että koulusosionomi ja sosiaalityöntekijä toimisivat enemmän yhteistyössä, työparina. Osalle vastaajista rooli osana sosiaalityön kenttää oli puolestaan tuntematon, mutta he kokivat, että varsinkin ennaltaehkäisevän lastensuojelun kanssa yhteistyön aloittaminen olisi oman työn toteuttamisen ja oppilaan hyvinvoinnin tukemisen kannalta tärkeää. Koulusosionomin rooli koulutyön edustajana sosiaalipalvelujen, kuten esimerkiksi lastensuojelun kanssa tehtävässä yhteistyössä nähtiin tärkeänä ja asiakastyötä vahvistavana tekijänä.

Kaiken kaikkiaan roolin kehittämisessä sosiaalipalvelujen piirissä tärkeimpänä lähtökohtana koettiin tiedottaminen laajemmin koulusosionomin perustehtävästä ja roolista kouluympäristössä. Lähtökohtana pidettiin roolin selkeyttämistä ensin kouluympäristössä ja vasta sen jälkeen voi koulusosionomin perustehtävä löytää paikkansa myös sosiaalipalvelujen piirissä. Kuntien erilaiset palvelurakenteet luovat omat haasteensa roolin selkeyttämiselle, koska koulusosionomit kuuluivat eri hallintokuntien alaisuuteen.

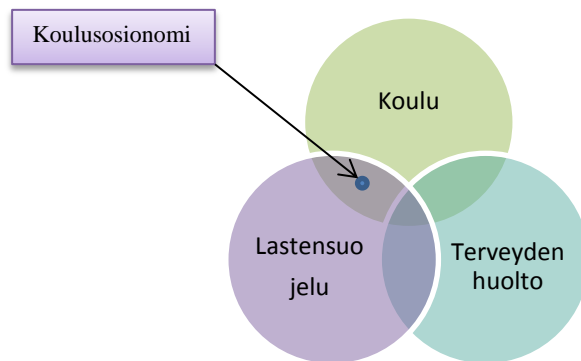
Kuvioissa 14 ja 15 pyrimme selkeyttämään aineistossa esiin tullutta ajatusta yhteistyöstä lastensuojelun kanssa eri hallintokuntiin kuuluvien koulusosionomien näkökulmasta. Koulun tai sivistystoimen alaisuuteen kuuluvien koulusosionomien näkökulmasta yhteistyö lastensuojelun ja sosiaalitoimen kanssa oli vasta joko käynnistysvaiheessa tai vahvassa kehitystarpeessa (kuvio 15). He kokivat oman roolinsa vähäisempänä tai epäselvänä sosiaalipalvelun piirissä kuin ne koulusosionomit, jotka kuuluivat sosiaalitoimen alaisuuteen ehkäisevän lastensuojelun työntekijänä. Kuviossa 12 kuvataan erään tutkimukseen osallistuneen kunnan hankkeen kautta vakinaistunut malli, jossa kunnan koulusosionomit kuuluivat sosiaalitoimen alaisuuteen. He kokivat yhteistyön sosiaali-

toimen ja erityisesti lastensuojelun kanssa oman työnsä ja oppilaan tukemisen kannalta toimivana ja tehokkaana.

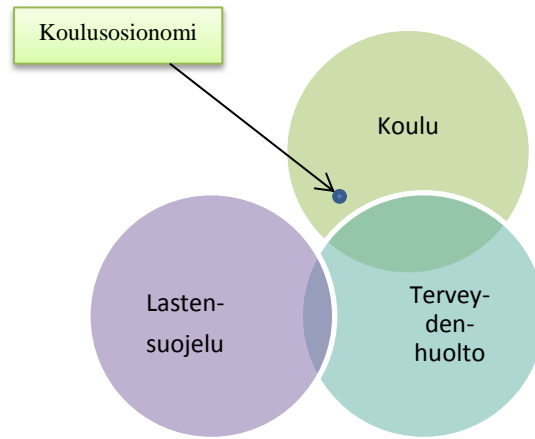
Koen ongelmaksi sen, että minut on palkattu koulusosionomiksi kaupungin työntekijänä ja koulukuraattorina toimin SOTE kuntayhtymän alaisuudessa. Koska toimin kahdella eri työnantajalla, se rajoittaa liikkuvuutta eikä ole joustavaa. Minusta olisi tärkeää, että koulusosionomi olisi palkattu tässä tapauksessa SOTEn kautta kuten koulukuraattorit. Se tiivistäisi yhteistyötä sosiaalitoimeen ja selventäisi kirjaamisasioita. (vastaaja 12)

Toivoisin tulevaisuudessa useammallakin paikkakunnalla olevan toimintamalleja, joissa kuraattoripalvelut ovat kiinteässä työparityöskentelyssä lastensuojelun kanssa tai kuuluisivat samaan organisaatioon. Kouluterveydenhuolto esimerkiksi kuuluu itsestään selvänä osana perusterveydenhuoltoon eikä opetustoimeen. Miksei kuraattoripalveluita voisi ajatella myös samoin? (vastaaja 8)

Vaikeampi kysymys, en osaa vielä vastata tähän viisaita. Aiemmin olen jo maininnut, että työ voisi olla linkkinä ja koulutyön tuntemuksen edustajana olemista tällä kentällä ja yhteisissä asiakastapauksissa. (vastaaja 2)

KUVIO 14. Sosiaalitoimen alaisuuteen kuuluvien koulusosionomien kokemus koulun ja lastensuojelun välisestä sujuvasta yhteistyöstä

KUVIO 15. Koulutoimen alaisuuteen kuuluvien koulusosionomien kokemus työn irrallisuudesta liittyen lastensuojeluun

Työn yleistymistä ja kehittymistä edistäisi tutkimukseen osallistuneiden koulusosionomien mukaan yhtenäinen ja valtakunnallinen perustehtävän määrittely niin pitkälle kuin mahdollista. Työn ja roolin tunnetuksi tekemisessä tärkeässä osassa on esimerkiksi yleinen tiedottaminen työstä mediassa, verkostoituminen ja ammatillinen järjestäytyminen sekä toimivien työmallien näkyväksi tekeminen. Käytännön tasolla koulujen ja niissä toimivien ammattikuntien valmius ja halukkuus vastaanottaa moniammatillista työskentelyotetta ja henkilöstöä koettiin vastauksissa myös oleellisena koulusosionomin työn ja roolin yleistymisessä.

Valtakunnallinen perustehtävän laadinta ja tiedottaminen opiskelijoille, että sosionomi (AMK) voi tehdä myös tällaista työtä koulujen arjessa. (vastaaja 10)

Selkeästi määritelty vastuualue. (vastaaja 9)

Laajempi julkisuus, tunnettavuus ja avoin keskustelu siitä, voisiko koulusosionomi olla yksi vaihtoehto, kun laki määrittelee kuraattoreille rajat asiakkaiden suhteen. (vastaaja 11)

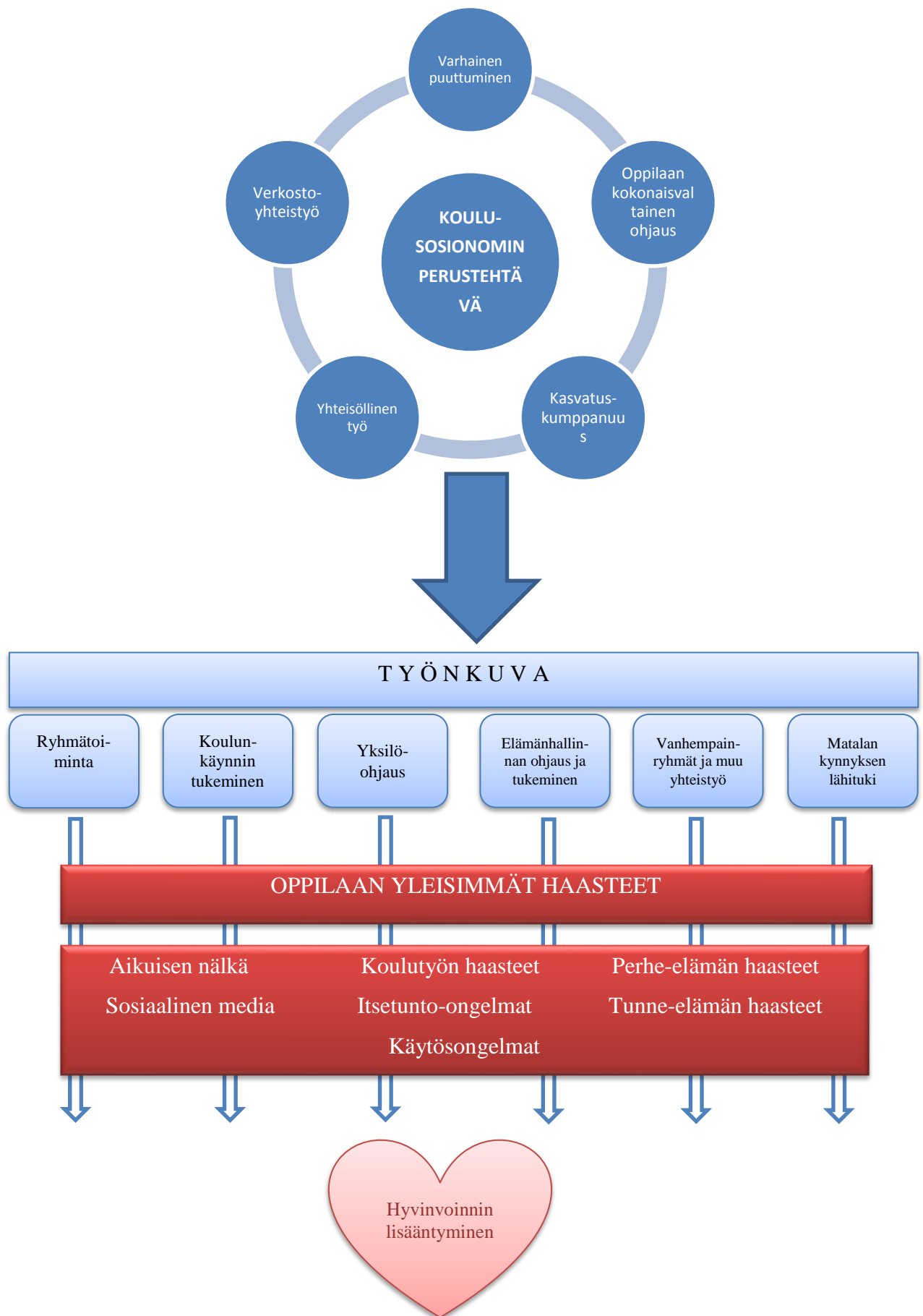
Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki puhuu vaan kuraattoripalveluista. Ammattinimikettä koulusosionomi ei ymmärtääkseni mainita missään. Myös koulun kuraattoripalvelujen kuuluminen lastensuojelun alaisuuteen on harvinaista. Olisi hyvä pohtia laajemminkin, mitä etuja ja mahdollista haittaa tästä mallista olisi. (vastaaja 8)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöprosessin alussa tutustuimme koulusosionomin työhön aiempien opinnäytetöiden ja hankeraporttien kautta. Tiesimme hajanaisesti jotain koulusosionomin konkreettisista työtehtävistä, mutta varsinaisesta perustehtävästä ja työnkuvasta ei tietoa löytynyt. Peruskouluikäisten oppilaiden keskuudessa esiintyvät haitalliset ilmiöt ja haasteet ovat usein esillä esimerkiksi mediassa ja huoli lasten ja nuorten hyvinvoinnista on ajoittain jopa suuri. Päätimme keskittää opinnäytetyömme yhden tavoitteen ja tutkimuskykyksen koulusosionomin perustehtävän ja työnkuvan selvittämiseen ja mahdolliseen yhtenäistämiseen yhteistyössä koulusosionomien kanssa.

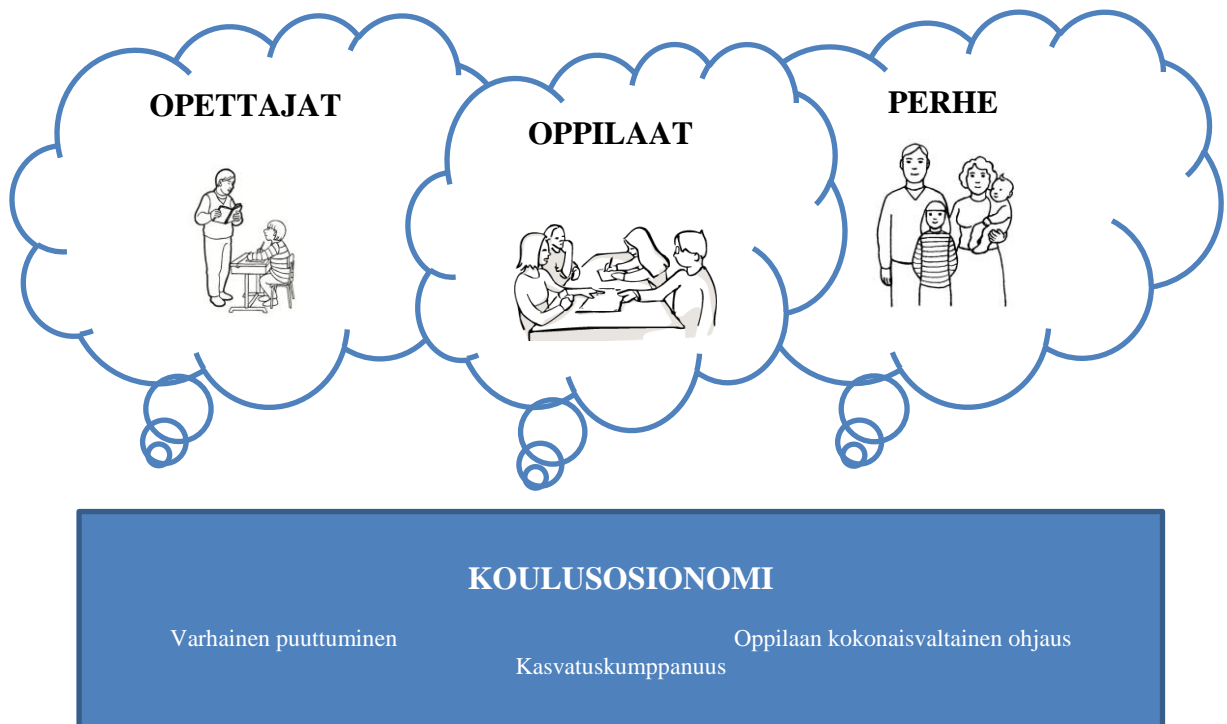
Keskeisimpiä perustehtäväosion tuloksia kuvataan alla olevassa kuviossa 16. Kuviossa viisi perustehtävän osa-aluetta jakautuu kuuteen pienempään työnkuvaosioon, joilla perustehtävää konkreettisesti toteutetaan. Selkeimpänä ja keskeisimpänä perustehtävän osa-alueena esiin nousi *varhainen puuttuminen* ja koulusosionomin perustehtävän ja työnkuvan koettiin perustuvan kokonaisuudessaan *ennalta ehkäisyyn ja varhaiseen puuttumiseen*.

Koulusosionomin käytännön työ koostuu aineiston mukaan pääsääntöisesti alla olevista työnkuvan kuudesta osa-alueesta. Näillä konkreettisilla työtavoilla ja –menetelmillä koulusosionomi sekä *ennaltaehkäisee* että *korjaa* haasteita ja ilmiöitä, joita oppilaan elämässä esiintyy. Kuviossa 16 punaisessa laatikossa esitetään aineistosta esiin nousseet, oppilaiden yleisimmät haasteet kouluyhteisössä. Koulusosionomi pystyy esimerkiksi *yhteisöllisellä työllä* ennaltaehkäisemään haasteiden ilmenemistä ja toisaalta *puuttumaan varhain* havaittuihin haasteisiin, jolloin yksittäisten oppilaiden ja koko kouluyhteisön hyvinvointia pystytään ylläpitämään ja vahvistamaan.

KUVIO 16. Koulusosionomin perustehtävän ja työnkuvan vaikutus oppilaan hyvinvointiin

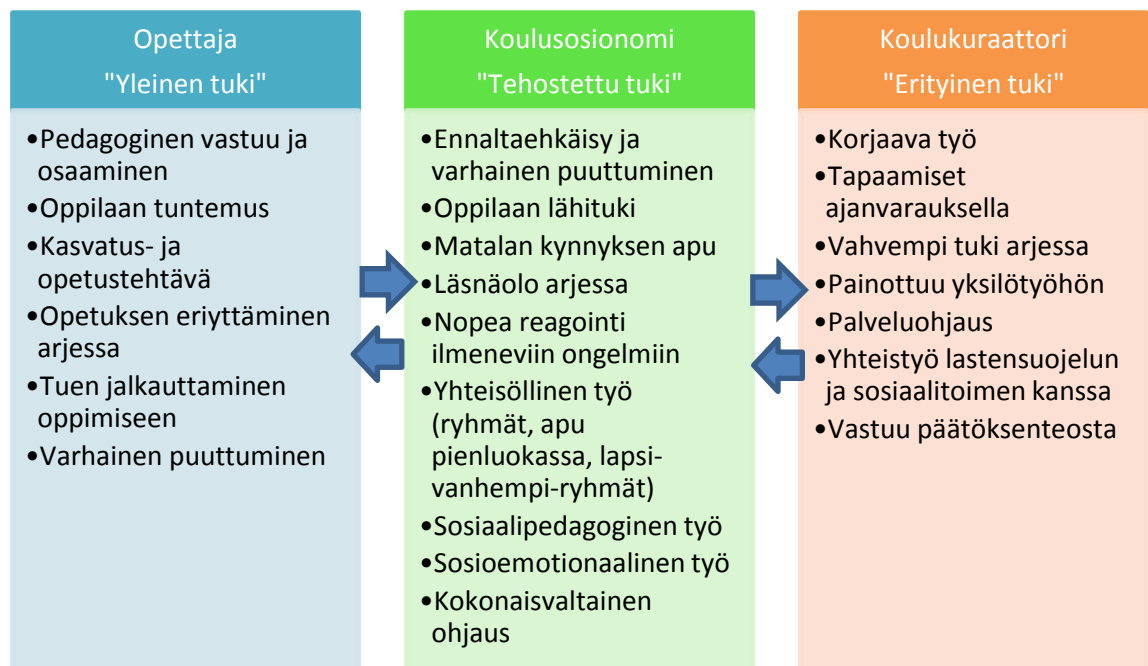
Koulusosionomin perustehtävä ja työnkuva tukee oppilaita koulunkäyntiin ja elämänhallintaan liittyvissä haasteissa sekä *yksilö- että yhteisötasolla*. Kuviossa 17 selkeytetään koulusosionomin työn yhteyttä myös perheiden kasvatustehtävän tukemisessa sekä opettajien työn helpottamisessa. Perheen tai huoltajien kanssa työskennellessä toteutuu *kasvatuskumppanuus* ja tavoitteiden asettaminen yhteistyössä oppilaan hyväksi. Tulosten perusteella vanhemmuuden tukemisen keinoina käytettiin sähköpostien, puheluiden ja palaverien lisäksi muun muassa erilaisia vanhempainryhmiä ja lapsi-vanhempainryhmiä. Myös oppilaan elämän ja erilaisten *ilmiöiden* tuntemuksesta koettiin olevan hyötyä vanhemmuuden ja opettajien tukemisessa. Tulosten mukaan myös hyvä ja toimiva *yhteistyö* opettajien ja rehtorien kanssa on suoraan verrannollinen koulusosionomien kokemukseen oman työnsä hyödynnettävyydestä koulu yhteisössä.

KUVIO 17. Koulusosionomi oppilaan, perheen ja opettajien tukijana

Perustehtävän ja työnkuvan lisäksi tutkimuskysymyksinä olivat koulusosionomin rooli koulu- ja sosiaalipalvelujärjestelmässä sekä miten roolia olisi varaa kehittää. Mainitsimme tulossiosiossa ryhmähaastatteluissa esiin nousseen ajatuksen ja yhdessä koulusosionomien kanssa hahmotteleman koulun sosiaalityön kolmiportaisuusmallin (kuvio 18). Mallissa opettaja toimii yleisen tuen, koulusosionomi tehostetun tuen ja koulukuraattori erityisen tuen tarjoajana kouluympäristössä. Nuolilla kuvataan koulusosionomien käytännössä kokemaa yhteistyötä sekä opettajan että kuraattorin kanssa. Ryhmähaas-

tatteluissa koulusosionomit totesivat, että työ on pääsääntöisesti tehostettua tukea, mutta varsinkin yhteisöllisellä työllä toteutetaan myös yleistä tukea, jolloin ongelmia pyritään ennalta ehkäisemään esimerkiksi luokkahenkeä vahvistamalla. Koulusosionomi tekee pääsääntöisesti kunnan resurssien mukaan tiivistä yhteistyötä koulukuraattorin kanssa, jolloin työssä toteutuu myös erityisen tuen tarjoaminen. Koulusosionomin rooli sijoittuu kouluympäristössä juuri opettajan ja koulukuraattorin välimaastoon tehden yhteistyötä muidenkin koulu yhteisössä toimivien tahojen kanssa. Koulusosionomin perustehtävä ei ole vielä selkeä ja yleisesti tiedossa, minkä vuoksi koulusosionomit kokivat, että heidän osaamistaan ei osata täysin hyödyntää. Myös Jaakonsaari (2008, 10) korostaa, että ”kun kaikille on selvää, kuinka tehtävät ja vastuut jakautuvat, on jokaisen helpompi vastata itseen kohdistuviin odotuksiin ja työskennellä kohti yhteistä päämäärää”. Sosiaalisen tuen kolmiportaisuusmalli on mukailtu muun muassa Huhtasen (2011, 44) varhaisen puuttumisen ja tukimuotojen toimintamallia apuna käyttäen. (Jaakonsaari 2008, 10; Huhtanen 2011, 44.)

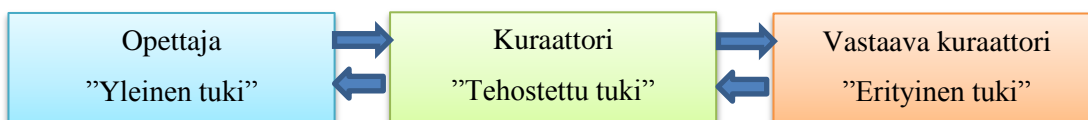

KUVIO 18. Sosiaalisen tuen kolmiportaisuusmalli sekä koulusosionomin rooli ja sijoittuminen koulujärjestelmässä

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki tukee koulusosionomin roolia yleisen ja tehostetun sosiaalityön tarjoajana koulussa. Laki painottaa ennalta ehkäisyn, varhaisen puuttumisen ja yhteisöllisen työn osuutta sosiaalityössä, jolloin koulusosionomin ammatilliset valmiudet ja heidän perustehtävänsä ja työnkuvansa ovat merkittävässä asemassa koulu yhteisössä. Aineiston sekä yleisen tietoisuuden ja uutisoinnin perusteella tämän kaltai-

selle matalan kynnyksen työlle on kouluissa suuri ja tarve ja se on juuri tehokas tapa vastata lain painottaman ennaltaehkäisyn ja varhaisen puuttumisen periaatteisiin.

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki toi muutoksen kuraattoripalveluihin niin, että kouluissa toimii kuraattorien lisäksi vastaava kuraattori (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 7 §, 1287/2013). Opinnäytetyöprosessimme alku ja aineiston keruu ajoittui huhtikuulle 2014, jolloin uuden lain sisältö ei ollut vielä yleisessä tiedossa. Myös sekä kyselylomakkeissa että ryhmähaastattelussa uuden lain tuomat muutokset muun muassa pätevyysvaatimuksiin aiheutti runsaasti keskustelua. Se herätti kysymyksen siitä, millä nimikkeellä koulusosionomin perustehtävää toteutetaan uuden lain jälkeen. Aineiston perusteella hahmottelimme sosiaalisen tuen kolmiportaisuusmallia (kuvio 18) niin, että koulusosionomin tilalla onkin kuraattori koulusosionomin työnkuvalla ja kuraattorin tilalla vastaava kuraattori (vertaa kuvio 19). (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 7 §, 1287/2013.)

KUVIO 19. Uuden lain muokkaama kolmiportaisen tuen malli

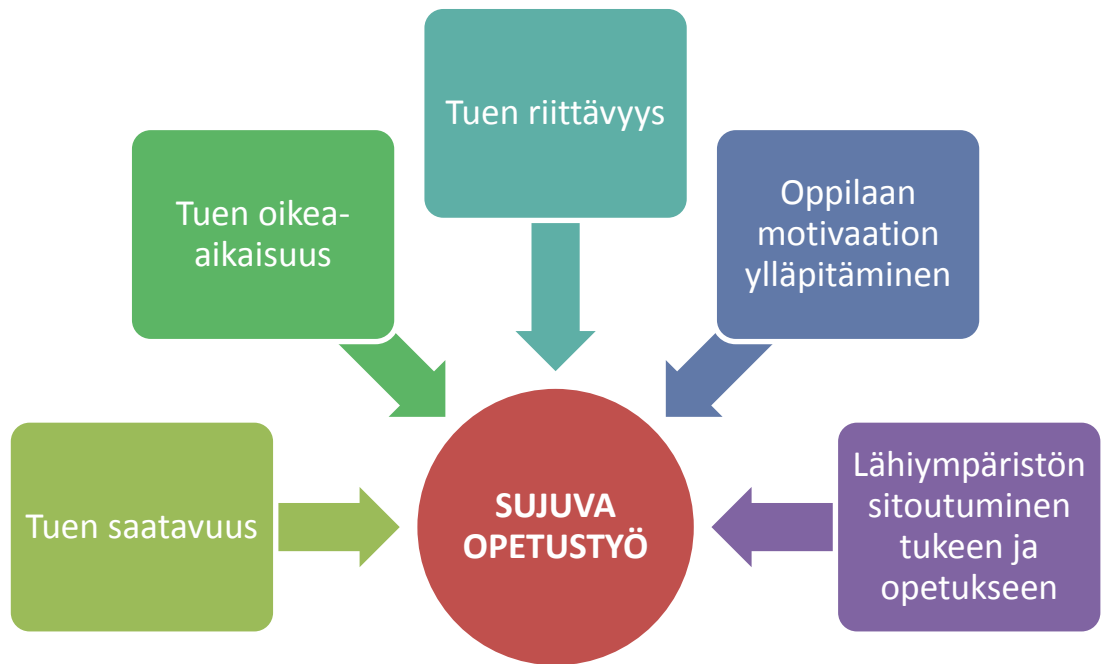
Kuvion 19 mahdollisuuksina voidaan pitää sitä, että se toteuttaisi uutta oppilas- ja opiskelijahuoltolakia lakia monipuolisesti. Kuraattorin pätevyysvaatimus on uuden lain mukaan sosionomi (AMK) ja vastaavan kuraattorin puolestaan yliopistossa suoritettu ylempi korkeakoulututkinto. Lisäksi uusi laki painottaa yhteisöllisen työn merkitystä ennaltaehkäisevänä sosiaalityön muotona ja varhaista puuttumista ehkäisemään ongelmien kasaantumista (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §, 1287/2013). Näin ollen monellakin osa-alueella kuraattori toteuttaisi koulusosionomin perustehtävää yleisen ja tehostetun tuen välillä tehostettuun tukeen painottuen, konsultoiden ja yhteistyössä vastaavan kuraattorin kanssa. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 4 §, 1287/2013.)

Kuvion 19 asetelman haasteena puolestaan saattaa olla kuraattorin nimikkeen pitkät perinteet ja ehkä niiden myötä muodostuneet oletukset ja ennakoasenteet liittyen perustehtävään. Tällä viittaamme teoriaosassa kuvaamaamme koulukuraattorin perustehtävään ja siihen, kuinka kuraattorit itse kokevat työnsä painottuvan pääsääntöisesti korjaavaan yksilötyöhön. Uuden lain tuomat muutokset muokkaavat koulukuraattorin pe-

rustehtävää lähemmäs koulusosionomin toteuttamaa perustehtävää ja työnkuvaa. Siirtyminen ennalta ehkäisevämpään ja yhteisöllisempään työhön vie varmasti oman aikansa. Opinnäytetyöhömme osallistuneilla koulusosionomeilla on jo vahva kokemus juuri ennaltaehkäisevästä, yhteisöllisestä työstä ja oppilaiden lähitukena toimimisesta.

Huhtanen (2011, 32) toteaa, että ”koulujen resurssit eivät ole riittäneet tukemaan oppilaita mielenterveyteen ja psyykkiseen hyvinvointiin liittyvissä haasteissa”. Uudessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa määritellään aikaraja, jossa oppilaalle on järjestettävä henkilökohtainen keskusteluaika kuraattorin kanssa. Kiireellisissä tapauksissa keskusteluaika tulee järjestää seitsemän päivän sisällä siitä, kun oppilas tai huoltaja on sitä pyytänyt ja kiireellisissä tapauksissa kahden työpäivän sisällä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 §, 1287/2013.) Koulusosionomi on toiminut omassa perustehtävässään juuri asioihin nopeasti reagoivana, varhaista tukea tarjoavana sosiaalityöntekijänä. (Huhtanen 2011, 32; Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 15 §, 1287/2013.)

Sekä kyselylomakkeista että ryhmähaastatteluista nousi esiin koulujen suuri tarve ennalta ehkäisevälle työlle ja varhaiselle puuttumiselle helpottamaan kouluyhteisön dynamiikkaa, opetustyötä ja parantamaan yhteishenkeä ja yksilöiden hyvinvointia. Varhainen tuki ei ole pelkästään ongelmiin puuttumista riittävän ajoissa vaan se on myös tukemista silloin, kun ongelmia ei vielä ole olemassa (Huhtanen 2011, 40). Huhtanen (2011, 136) pohtii teoksessaan myös opetustoimen moniammatillisen osaamisen tarpeita ja muuttuvien tarpeiden ennakoimista. Hänen mukaansa kunnan ja opetustoimen tasolla olisi tärkeää ennakoida osaamista, joka on säilytettävä sekä osaamista, jota on kehitettävä. Lisäksi on arvioitava toiminnan edellyttämän uuden osaamisen tarve. (Huhtanen 2011, 137.) Oleellista on myös huomioida, että oppilaiden sosiaalisen tuen ja hoidon tarve kouluympäristössä on viime vuosina kasvanut (Huhtanen 2011, 32). Alla olevassa kuviossa 20 kuvataan Huhtasen (2011, 138) erittelemät sujuvan opetustyön edellyttämät tekijät, joita koulusosionomi työssään toteuttaa. (Huhtanen 2011, 32, 40, 136-138.)

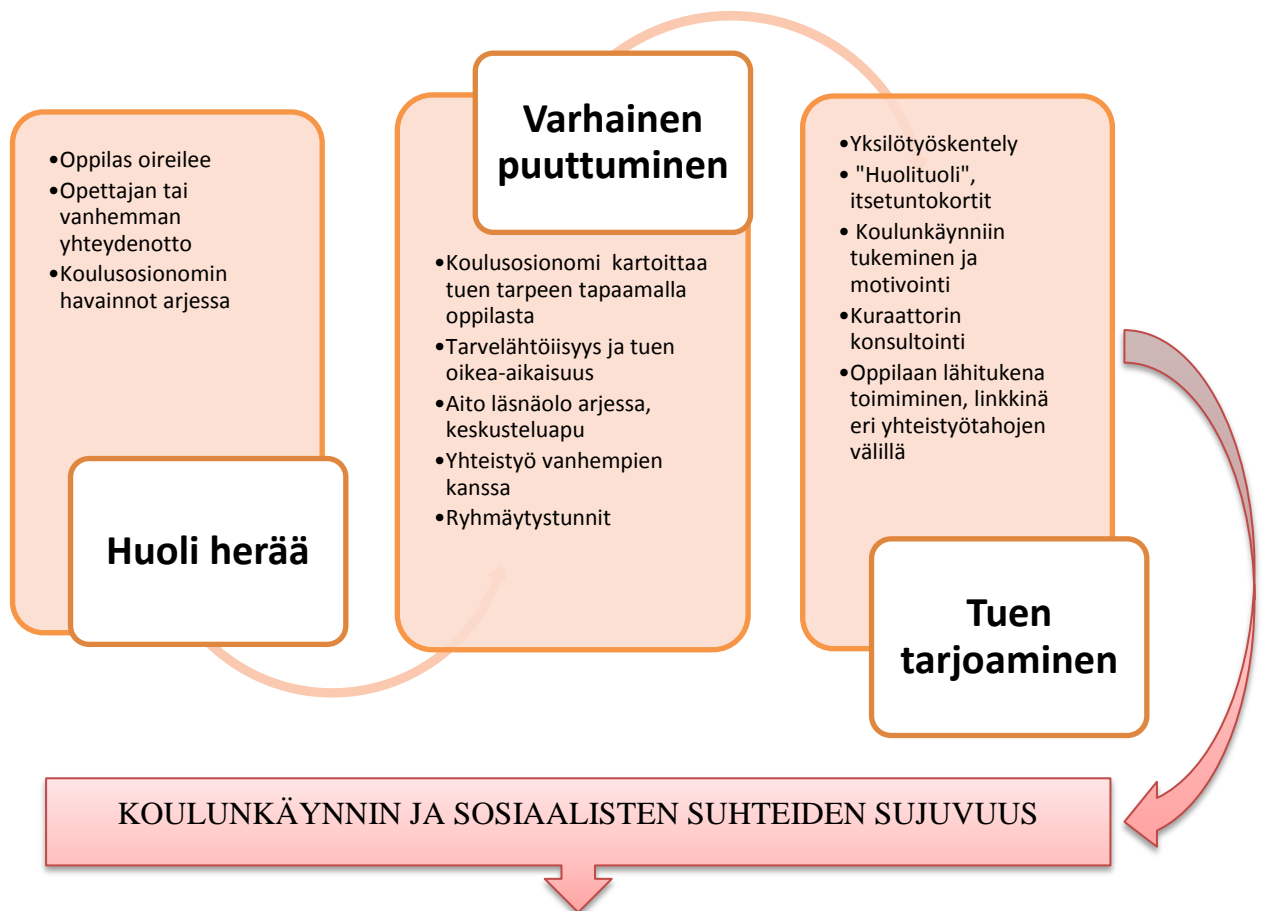

KUVIO 20. Sujuvan opetustyön edellytykset

Huhtanen (2011, 138) korostaa tuen saatavuuden, oikea-aikaisuuden ja riittävyyden merkitystä oppilaan, luokan ja opetuksen näkökulmasta (kuvio 20). Toimiessaan ne tukevat opetuksen suunnitelmallisuutta ja yksittäisen oppilaan sekä koko luokan hyvinvointia. On tärkeää, että koulupäivän aikana tukea on saatavilla monipuolisesti juuri niillä tunteilla ja hetkinä jolloin tukea tarvitaan. Huhtanen (2011, 138) pitää ”mahdottomana tukea sellaisen oppilaan oppimista, jolla ei ole tarvittavaa motivaatiota ja halua oppimiseen”. Oppilaan motivaation ylläpitäminen, tarvittavien tukimuotojen tarjoaminen motivoinnin edistämiseen ja oppilaan tilanteen helpottamiseen tulisi olla tarjolla oppilashuollon palveluissa. Lähiympäristön sitoutuminen tukeen on myös ensiarvoisen tärkeää. Kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys on oppilaan, opetuksen ja tarvittavan tuen kannalta merkittävää ja sitä tulisi vahvistaa systemaattisesti. (Huhtanen 2011, 138-139.) Kaikissa edellä mainituissa osa-alueissa korostuu ennalta ehkäisyn ja varhaisen puuttumisen merkitys opetuksen sujuvuudessa. (Huhtanen 2011, 138-139.)

Kuviossa 16 mainitut oppilaiden yleisimmistä haasteista useat ovat seurausta jostakin muusta oppilaan elämässä ilmenevästä ongelmasta. Koulusosionomi työskentelee niin lähellä oppilaita, että hänen on työssään mahdollisuus puuttua ongelmiin riittävän ajoissa ja löytää haasteiden takana olevat asiat yhdessä oppilaan kanssa. Jokin ongelma oppilaan elämässä saattaa johtaa voimavarojen vähenemiseen aiheuttaen elämänhallinnan vaikeuksia. Oireita saattavat olla muun muassa syrjäytyminen, pinnaus, oppimisen ongelmat, häiriökäyttäytyminen ja päihteiden käyttö. (Huhtanen 2007, 15.) Huhtanen

(2007, 15) alleviivaa teoksessaan, että ”varhaisen puuttumisen onnistunut prosessi johdattaa oireiden alkuperään eli oireiden taustalla oleviin syihin, jotka hidastavat tai estävät tuloksellisen oppimisen”. On erittäin tärkeää, että koulu kykenee tarjoamaan tukea oppilaita erilaisissa ongelmatilanteissa. Toimivan ja tehokkaan erityisopetuksen ja kouluterveydenhuollon rinnalla tulisi Huhtasen (2007, 15) mukaan tarjota riittäviä ja monipuolisia sosiaali- ja perhepalveluja. Lapset ja nuoret tarvitsevat päivittäin arjessaan aikuisten aitoa läsnäoloa, johon kuuluvat vuorovaikutus, välittäminen ja huolenpito (Huhtanen 2007, 40). (Huhtanen 2007, 15, 40.)

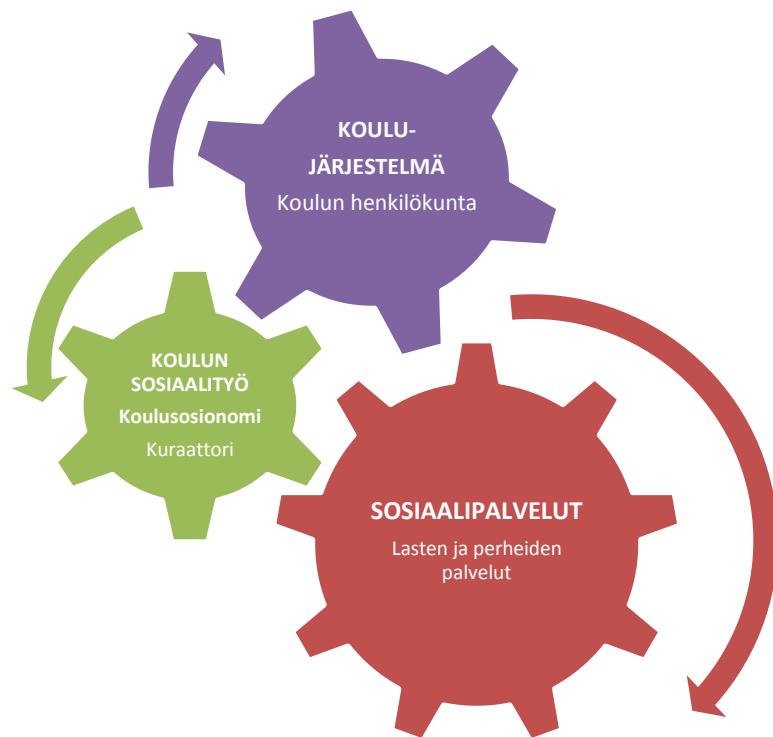

Kuvio 21. Varhaisen puuttumisen ja tuen prosessi koulusosionomin näkökulmasta

Kuviossa 14 ja 15 esitimme vastaajien kokemuksen roolistaan koulusosionomeina sosiaalipalveluiden piirissä. Valtaosa vastaajista koki roolin olevan linkki eri yhteistyötahojen välillä, mutta sijoittuminen lasten ja perheiden sosiaalipalvelujen piirissä oli monelle vastaajalle vielä melko tuntematon. Yhteistyö sosiaalipalvelujen kanssa koettiinkin yhtenä tärkeänä kehittämiskohteena, sillä koulusosionomit näkivät yhteistyön toimivuuden oppilaille ja heidän perheilleen tarjottavan tuen ja ohjauksen vaikuttavuuden kannalta merkittävänä. Kuraattorin kumppanina koulun sosiaalityössä koulusosionomi toimii

oppilaan lähitukena ja matalan kynnyksen sosiaalityöntekijänä vieden asioita eteenpäin koulun ja sosiaalipalvelujen välillä.

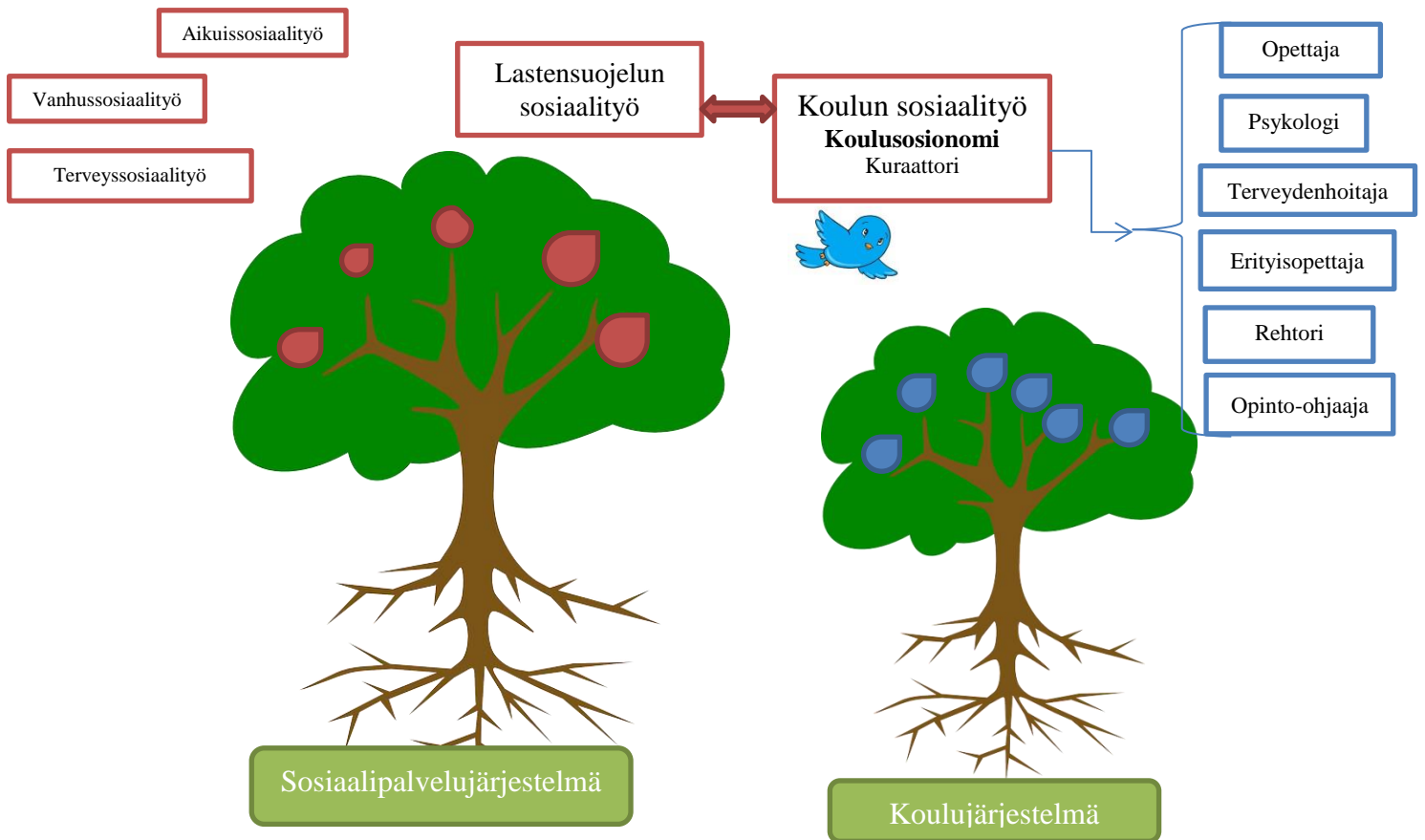
Kuviossa 16 kuvatun perustehtävän ja työnkuvan selkeytyessä ja tuen kolmiportaisuusmallin (kuvio 18) mukaisen ”oman tontin” hahmottuessa, on myös yhteistyö lasten ja perheiden sosiaalipalvelujen kanssa vaivattomampaa ja hedelmällisempää. Alla olevassa kuviossa 22 esitetään malli, jossa lasten ja perheiden sosiaalipalvelut ja koulujärjestelmä toimivat tehokkaina yksikköinä koulun sosiaalityön toimijoiden (koulusosionomi, koulukuraattori) molemmilla puolilla. Tällä mallilla voidaan tehostaa koulun sosiaalityötä, madaltaa kynnystä lasten ja perheiden sosiaalipalvelujen käyttöön ja toteuttaa yhteistyötä poikkihallinnollisesti.

KUVIO 22. Koulun sosiaalityö lasten ja perheiden sosiaalipalvelujen sekä koulujärjestelmän välisenä yhteistyölinkkinä

Teoriaosassa avasimme hieman sosiaalipalvelujärjestelmää yleisesti sekä painottuen lasten ja perheiden palveluihin. Kuviossa 2 esitimme sosiaalityön eri osa-alueet, jotka ovat pilkkoutuneet puolestaan eri palvelumuotoihin. Koulusosionomin kannalta merkittävimmät sosiaalipalvelujärjestelmän ja sosiaalityön osuudet ovat *koulun sosiaalityö* sekä *lastensuojelun sosiaalityö*. Koulun sosiaalityön toteuttajana koulusosionomi sijoittuu koulukuraattorin ohella sosiaalipalvelujen ja koulujärjestelmän välimaastoon tärkeänä oppilaan äänen kuulijana ja matalan kynnyksen tukijana ja toisaalta myös sosiaa-

lipalvelujärjestelmän tuntijana. Tähän kiteytyvät myös vastaajien kokemukset sosionomi (AMK) -koulutuksen vahvuuksista ja osaamisalueista. Näitä olivat yhteistyön näkökulmasta muun muassa *moniammatillinen yhteistyö ja sosiaalipalvelujärjestelmän tunteminen*. Alla olevassa kuviossa 23 esitämme laajemmassa perspektiivissä koulusosionomin sijoittumista koulun sosiaalityön toteuttajana koulu- ja sosiaalipalveluiden kentässä.

KUVIO 23. Koulusosionomin sijoittuminen sosiaalipalvelujärjestelmän ja koulujärjestelmän välillä

Koulusosionomin toteuttamalle työlle on myös tulevaisuudessa selkeä tarve. Uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain tuomat vaatimukset kuraattoripalvelujen toteuttamiselle tukevat varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisevän työn tarvetta kouluissa sekä yksilön että koko kouluyhteisön näkökulmasta. Suomessa koulujärjestelmä on pitkälle kehittynyt ja opetus on laadukasta. Myös kouluterveydenhuollon palvelut toimivat ja vastaavat oppilaiden fyysisen terveyden tarpeisiin. Kuraattori tekee erittäin tärkeää työtä ohjaten ja tukien erilaisissa elämäntilanteiden haasteissa ja on ensiarvoisen tärkeää, että koulun sosiaalityö päivitetään vastaamaan tämän päivän ja tulevaisuuden tarpeita.

7 POHDINTA

Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Tuomi ja Sarajärvi (2013, 125) pitävät teoksessaan tutkimuksen ja etiikan yhteyttä kaksijakoisena: ”toisaalta tutkimuksen ratkaisut vaikuttavat eettisiin ratkaisuihin, toisaalta taas eettiset kannat vaikuttavat tutkijan tieteellisessä työssään tekemiin ratkaisuihin”. Tieteen etiikkaa pidetään jälkimmäistä näkemystä. Samassa teoksessa Haaparanta ja Niiniluoto määrittelevät tieteen etiikan viidestä eri peruskysymyksestä. Näistä yleisimpinä esille nousevat ”millaista on hyvä tutkimus?” ja ”millaisia keinoja tutkija saa käyttää?”. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 125-126.)

Tuomi ja Sarajärvi (2013, 127) määrittelevät hyvään tutkimukseen kaksi ominaisuutta: ”sisäinen johdonmukaisuus” ja ”eettinen kestävyys”. Sisäisen johdonmukaisuuden piirteitä ovat oikeanlaisten lähteiden käytön taito ja tutkijan tietävyys siitä, mitä on tekemässä. Eettisyydellä käsitetään myös tutkimuksen laatua. Eettinen sitoutuneisuus on osa hyvää tutkimusta ja korostaa luotettavuus- ja arviointikriteereitä. Tuomen ja Sarajärven (2013, 127) mukaan ”tutkijan on huolehdittava mm. siitä, että tutkimussuunnitelma on laadukas, että valittu tutkimusasetelma on sopiva ja raportointi on hyvin tehty jne.” Nämäkin yksityiskohdat kertovat siitä, että laadullinen tutkimus ei ole aina laadukas. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 126-127.)

Opinnäytetyöprosessimme aikana olemme tavoitelleet hyvää ja onnistunutta tuotosta. Vaikka prosessi on ollut pitkä, se on ollut meillä prioriteettina. Olemme pyrkineet laadukkaaseen tutkimukseen pitäen mielessä myös tutkimukseen liittyvät eettiset asiat. Jo aihetta ja tutkimusmenetelmiä valitessamme pidimme suhtautumisen aiheeseemme neutraalina sen suhteen, että emme anna omien mielipiteidemme ja näkemyksiemme vaikuttaa aineistonkeruuseen niin kuin Tuomi ja Sarajärvin (2013, 129) teoksessaan tapailevat.

Puhuttaessa laadullisen tutkimuksen luotettavuudesta, nousee esille myös totuuden ja objektiivisuuden käsitteet. Teorioita totuudesta on useita. Objektiivisuuteen liitetään aina kysymykset havaintojen luotettavuudesta ja puolueettomuudesta. Tutkijan oma suhtautuminen tutkittavaan ja sen vaikuttaminen saatavaan aineistoon on Tuomen ja Sarajärven (2013, 136) mukaan väistämätöntä, sillä tutkija on tulkitsija. Tutkimuksen

luotettavuuteen vaikuttaa kuitenkin useita asioita. Yksi näistä on tutkijan oma sitoutuminen tutkimukseen ja syyt aiheen valintaan. Onko kyse kuinka henkilökohtaisesta asiasta ja kuinka tutkija on pystynyt siihen suhtautumaan neutraalisti. Tärkeää on myös huomioida ja suojata vastaajien anonymiteetti eikä julkaista tietoja, joista he saattaisivat paljastua. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 136.)

Pyrkimyksenämme opinnäytetyössä oli, että vastaajat kokisivat aitoa halua osallistua siihen, minkä myötä he myös olisivat mukana tuomassa julki koulusosionomin työtä. Tutkimusmenetelminä käytimme kyselylomaketta ja ryhmähaastattelua. Kyselylomakkeessa vastaajien taustaa kartoittavia kysymyksiä lukuun ottamatta kaikki kysymykset olivat avoimia. Tämä on antanut vastaajille mahdollisuuden kertoa sen myötä todelliset ajatuksensa kysyttävistä asioista ilman minkäänlaisia vastausvaihtoehtojen aiheuttamia rajoituksia. Aito halu osallistua välittyi kaikista vastaajista sekä kyselylomakkeen välityksellä että tavatessamme osan ryhmähaastatteluissa. Innostus työn selkeyttämiseen ja kehittämiseen oli suuri ja havaittavissa oli myös tarve kollegiaaliselle tuelle ja verkostoitumiselle, joita oli mahdollista ryhmähaastattelusta saada. Tämänäyttöinen yhteistyö edesauttaa koulusosionomin työn tunnetummaksi tekemistä. Suhteutettuna koulusosionomien tämän hetkiseen määrään Suomessa, osallistujia opinnäytetyössämme oli niin, että tuloksia voidaan pitää luotettavina.

Aloittaessamme opinnäytetyön raportointia, lähdimme liikkeelle teoriataustastamme ja etenimme siitä järjestyksessä kohti tutkimustuloksia. Tuomen ja Sarajärven (2013, 161) mukaan ”tutkimusprosessin kuvauksen on oltava niin selkeää, että lukija saa käsityksen koko tapahtumasta”. Tuomi ja Sarajärvi (2013) korostavat erityisesti kirjoituksen selkeyttä ja kokonaisuuden eheyttä tärkeänä osana tätä kuvausta. Raportin jäsentely, kirjoitustyö ja lähteiden käyttö edistävät myös onnistunutta raportointia. Opinnäytetyössä tavoitteen ja tarkoituksen ilmaisu selkeästi ovat ydinasioita. Metodologista johdonmukaisuutta, analyttistä tarkkuutta ja teoreettista yhdistämistä arvioidaan myös loppuraportissa. Opinnäytetyön relevanssi, siinä ilmenevien ilmiöiden tunnistettavuus ja niiden teoreettinen soveltuvuus, on myös osa laadukasta raporttia. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 161.)

Tutkimustulosten hyödyntäminen ja jatkotutkimusaiheet

Varhainen puuttuminen nousi opinnäytetyömme aineistosta yhtenä koulusosionomin perustehtävän oleellisena osa-alueena. Yhteistyö kaikkien oppilaan lähellä toimivien osa-puolten ja eri verkostojen kanssa kuuluu tärkeänä osana koulusosionomin työhön. Selvittäessämme koulusosionomin perustehtävää, saimme kiteytettyä sen viiteen eri osa-alueeseen. Kävi ilmi myös heidän omavaltainen roolin rakentaminen koulusosionomin työnimikkeen ollessa vielä virallisesti määrittelemätön sekä halu saada se selkeytettyä ja yleistettyä. Koulusosionomi etsii vielä paikkaansa koulujärjestelmässä ja sosiaalipalveluissa eikä se ollut tutkimukseen osallistuneille itselleenkään selkeä.

Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki antaa mahdollisuuden koulusosionomin paikan selkeytymiselle. Siinä korostuu yhteisöllisen työn merkitys muun muassa yhteisöllisen oppilashuollon myötä. Ennen lain voimaantuloa oppilashuoltoryhmä oli kiinteä ja toimi samalla kokoonpanolla kaikissa tilanteissa. Lakimuutoksen myötä oppilashuolto koontuu tarpeeseen vastaavalla ja oikeanlaista ammattitaitoa tarjoavalla ryhmällä.

Tutkimustuloksissa erottuu myös koulusosionomin ja koulukuraattorin välinen läheinen yhteistyö. Aiemmin esitellyn kolmiportaisen tuen mallin mukaisesti koulusosionomi toimii pääasiallisesti tehostetun tuen tarjoajana, koulukuraattorin antaessa erityistä tukea oppilaille. Koulusosionomin ollessa ”käytävän äänenä”, tarttuen hetkeen ja kuunnellen oppilaan sen hetkisiä tunteita, painottuu koulukuraattorin työ oppilaan haasteiden korjaamiseen ja elämän eheyttämiseen. Jotta tämä työparina toimiminen toimisi vahvana, tulee keskinäisen kommunikoinnin ja yhteistyön olla sujuvaa. Myös tähän työparina toimimiseen ja osapuolten väliseen kommunikointiin voisi jatkossa pureutua tutkimuksissa paremmin.

Lakimuutos määritteli koulun sosiaalityöhön toimijoiksi koulukuraattorin ja vastaavan koulukuraattorin. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tutkia, miten kuraattorin ja vastaavan kuraattorin perustehtävät tukevat aineistomme perusteella luotua kolmiportaisen tuen mallia. Tällöin kuraattori toimisi tehostetun ja yleisen tuen tarjoajana, vastaava kuraattori antaisi erityistä tukea. Tätä mallia on havainnollistettu opinnäytetyömme johdopäätöksissä.

Opinnäytetyö on tehty koulusosionomien näkökulmasta. Ehdotamme tutkimusaiheeksi tulevaisuudessa myös koulusosionomin työn merkityksen tutkimista oppilaiden näkökulmasta. Se toisi varmasti esiin osia työstä, joita aikuisen ei tule ajateltua tai ei osaa ajatella. Koulusosionomi on merkittävä osa oppilaiden elämää, mikä olisi hyvä saada puettua sanoiksi oppilaiden itsensä sanomana. Koska työn tiedetään olevan merkittävää, myös sen vaikuttavuutta voitaisiin tutkia tulevaisuudessa.

Opinnäytetyöprosessi ja oma oppiminen

Opinnäytetyöprosessi on ollut meille erittäin opettavainen. Sen alkuvaiheessa haimme meillä aidon kiinnostuksen ja oppimisen intohimon herättävää työn aihetta. Koska molemmat toimimme lastentarhanopettajina, olemme päivittäin tekemisissä lapsiperheiden kanssa. Jaamme kiinnostuksen työskennellä lasten tai nuorten sekä perheiden kanssa ja lähtökohtaisesti rajasimme aiheemme niin. Kävimme useita aihekokonaisuuksia ja -vaihtoehtoja läpi, mutta koulusosionomin työn selvittäminen tuntui meistä lopulta ”omimmalta”. Siinä tutustutaan tarkemmin koulumaailmaan, joka ei ole meille niin tuttu, ja osoitetaan, minkälaiset mahdollisuudet olisi sosionomilla (AMK) työskennellä osana sitä. Myös lastentarhanopettajana koulu kiinnostaa. On hyvä jo päiväkodissa tiedostaa koulumaailman vallalla olevia ja yleisiä haasteita ja ilmiöitä ja työssään valmistaa lapsia niihin.

Innoittajina koulusosionomin työn tutustumiseen toimivat aiemmin tapaamamme työtänsä esitellyt koulusosionomi ja opintomatalla Chicagossa tapaamamme koulun sosiialityöntekijä Mark Nester. Hän painotti työssään yhteisöllistä työtettä ja korosti ryhmätyön ja –tuntien antavaa voimaa oppilaille. Hänellä oli aito ja vilpitön innostus työtään kohtaan, minkä koimme erittäin inspiroivana.

Aiheen valitseminen oli perusteellinen ja halusimmekin valita aiheen, josta on mielekästä tehdä tutkimustyötä. Päätös tehdä opinnäytetyö yhdessä oli yksimielinen ja molempia meitä innostava. Meidän kokemuksemme aiemmista opinnäytetöistä oli sekä pariettä yksilötyönä. Jaoin myös samat tavoitteet ja pääpiirteiset kiinnostuksenkohteet, joten yhteistyö myös opinnäytetyöhön tuntui luontevalta. Haasteen yhdessä tekemisessä aiheutti lähinnä meille sopivan työskentelytyylin löytäminen. Tapa toimia yhdessä tehokkaimmin selvisi meille kokeilemalla ja löytyi lopulta. Tässäkin totesimme, että ih-

miset ovat yksilöllisiä eivätkä aiemmin hyväksi havaitut tavatkaan välttämättä toimi kaikilla.

Opinnäytetyöprosessi itsessään oli varsin pitkäkestoinen. Aineiston kerääminen kyselylomakkeilla tapahtui hyvissä ajoin huhtikuussa vuonna 2014, ryhmähaastattelut järjestettiin kesäkuun alussa vuonna 2014. Kävimme aineistoa läpi ja totesimme sen alun alkaen olevan hyvä ja perusteellinen. Opinnäytetyö hautui meillä pitkään ja koemmekin sen olleen avuksi kirjoitusprosessissa.

Sosiaalipedagoginen näkökulma tukee opinnäytetyötämme. Opinnäytetyön edetessä havaitsimme sen sopivuuden koulusosionomin työhön ja päätimme liittää sitä mukaan. Sosiaalipedagogiikka korostaa yhteisöllisyyttä, jota toteuttamalla saadaan oppilaita mukaan koulun toimintaan ja yhteiseen ilmapiiriin. Sosiokulttuurinen innostaminen on yksi sosiaalipedagogiikan osallistava työmuoto. Sillä voidaan kannustaa oppilasta muun muassa erilaiseen luovuuteen ja osallistavaan ryhmätoimintaan.

Kuten jo aiemmin on mainittu, tämä opinnäytetyöprosessi on ollut meille hyvin tärkeä ja opettanut paljon asioita. Opinnäytetyön tekeminen oli meille molemmille tuttua jo sosionomi (AMK) –opinnoista, mutta tämän tason opinnäytetyön tekeminen osoittautui haasteelliseksi. Haasteellisuuden tunteen aiheuttajia oli prosessin aikana useitakin, mutta suurin niistä lienee kuitenkin työn ja opinnäytetyön tekemisen sovittaminen yhteen. Työpäivän jälkeen ja viikonloppuisin kirjoittaminen vaati paljon tahdonvoimaa, jota meiltä kyllä lopulta löytyikin. Sekä työn että opinnäytetyön tekeminen toistensa tehoa heikentämättä ja toisiinsa vaikuttamatta on asia, joka tuli opetella ja joka opetti paljon myös oman käyttäytymisen hallintaa.

Vaikka opinnäytetyö toi mukanaan myös haasteita, on se antanut meille runsaasti eväitä tulevaisuuteen. Tämän myötä sekä suhtautuminen koulumaailmaan että siellä vallalla oleviin ilmiöihin on muuttunut. Varhaista puuttumista on aina pidetty merkittävänä, mutta sen noustua näin vahvasti esiin opinnäytetyön aineistosta, näkökulma myös siihen on hieman muuttunut. Asia on erittäin tärkeä ja sillä voidaan vaikuttaa monen lapsen tai nuoren tulevaisuuteen. Huomioimalla orastavat ongelmat oppilaiden elämässä, voidaan ennaltaehkäistä myös lastensuojelullisia toimenpiteitä. Kaikkien ammattilaisten tulisi olla valveutuneita niin koulussa kuin jo päiväkodissakin.

Opinnäytetyömme on työelämäkeskeinen. Sillä on selkeä tarve koulumaailmassa ja uskomme, että työmme omalta osaltaan edistää koulusosionomin työn tunnettavuutta. Aineistonkeruussa oli havaittavissa innostusta ja motivaatiota koulusosionomien kesken uuden perustehtävän luomiseen ja sopivan roolin löytämiseen koulusosionomille. Uskomme opinnäytetyömme antavan työhön osallistuneille koulusosionomeille paljon voimia ja intoa luotaessa uutta roolia koulussa.

LÄHTEET

Aho, M., Heinonen, J., Korhonen, M. & Rönkkö, M. 2014. Koulusosionomin työn mallintaminen Kirkonsalmen alakoulussa. Savonia-Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Bernelius, V. 2008. Lähi(ö)koulu. Helsingin koulut ja kaupunginosat EU:n urban II – ohjelman kouluhankkeissa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki. Luettu: 10.04.2015.

http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/08_06_11_tutk_3_bernelius.pdf

Ecclestone, K. & Hayes, D. 2009. The Dangerous Rise of Therapeutic Education. New York: Routledge.

Forss, P. & Vatula-Pimiä, M-L. 2014. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Gellin, M. 2011. Sovittelu koulussa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hakalehto-Wainio, S. 2012. Oppilaan oikeudet opetustoimessa. Hämeenlinna: Lakimiesliiton kustannus.

Hallitusohjelman koulutuspoliittiset linjaukset ja toimeenpanosuunnitelma (KESU) 2011-2016. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 4.2.2014.

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/linjaukset_ohjelmat_ja_hankkeet/?lang=fi

Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Juva: PS-kustannus.

Hankkeet. 2015. Kangasalan kunta. Luettu 3.3.2015.

http://www.kangasala.fi/lapset_ja_nuoret/koulut/luokat_1-6/suorama/hankkeet/

Heinämäki, L. 2007. Varhaista tukea koulun arkeen – työvälineenä kehittämisvalikko. Stakes. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kirjayhtymä Oy.

Honkanen, E. & Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Huhtanen, K. 2011. Tehostettu tuki perusopetuksessa. Työvälineeksi pedagoginen ennakointi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Jaakonsaari, K. 2011. Toimenkuvat organisaation kehittämisen välineenä. Opinnäytetyö. Pienen ja keskisuuren yritystoiminnan liikkeenjohdon koulutusohjelma. Seinäjoen Ammattikorkeakoulu.

- Junttila, N. 2010. Sosiaalinen kompetenssi ja yksinäisyys koululaisilla. Teoksessa Joronen, K. & Koski, A. (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluuyhteisössä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print.
- Kampman, M. 2010. Yhteispeli –hankkeen kautta tukea sosioemotionaaliseen kehitykseen koulussa. Teoksessa Joronen, K. & Koski, A. (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluuyhteisössä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print.
- Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2011. Sosiaalityön käsikirja. Kolmas, uudistettu laitos. Tallinna: Tietosanoma Oy.
- Kasvatuskumppanuus. 2015. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Päivitetty 30.12.2014. https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoinyhteistoiminta/kasvatuskumppanuus
- Kolmiportainen tuen malli. 2015. LukiMat – Oppimisen arviointi. Luettu 10.04.2015. <http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/kolmiportainen-tuen-malli#section-0>
- Konu, A. 2010. Koululaisten hyvinvoinnin arviointi ja alakoulujen hyvinvointi 2000-luvulla. Teoksessa Joronen, K. & Koski, A. (toim.) Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluuyhteisössä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. Juvenes Print.
- Korhonen, A. 2008. Opettajien perustehtäväkäsitteet osana peruskoulun kehittämistä. Joensuun Yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. N:o 129. Joensuun Yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Koulukuraattori. 2015. Ammattinetti. TE-palvelut. Luettu 22.4.2015. http://www.ammattinetti.fi/ammattinetti/ammattit/detail/12/2/287_ammatti
- Koulutuspolitiikka, 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 4.2.2014. <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/?lang=fi>
- Kudel, M. 2011. Koulusosionomi – Tulevaisuuden ammattilainen. Kymenlaakson Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Kärki, S. 2009. Kuraattorin työ ammatillisessa oppilaitoksessa. Kuntouttavan sosiaalityön näkökulma erityisopiskelijoiden tuen tarpeen arviointiin. Kuopio: KOPIJYVÄ cop.
- Leppämäki, M. 2012. Nyt se toimii taas! Monialainen verkostoyhteistyö ja sen edellytykset. Opinnäytetyö. Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkimus. Tampereen Ammattikorkeakoulu.
- Mahkonen, S. 2014. Uusi oppilashuoltolaki työvälteenä. Porvoo: Edita Publishing Oy.
- Mäkinen, P., Raatikainen, E, Rahikka, A. & Saarnio, T. 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja, 2012:29. Perusopetuksen laatukriteerit. Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit. Luettu 4.2.2014.

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/okm29.pdf?lang=fi>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 1287/2013.

Perusopetuksen laatukriteerit, 2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Luettu 4.2.2014.
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/Hankkeet/pop/Perusopetuksen_laatukriteerit.html

Perusopetuslaki, 21.8.1998/628.

Rautiainen, A. (toim.) 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsinki: Yliopistopaino.

Salovaara, R. & Honkonen, T. 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. Jyväskylä: PS-kustannus.

Skinnari, S. 2004. Pedagoginen rakkaus. Kasvattaja elämän tarkoituksen ja ihmisen arvoituksen äärellä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Sosiaalihuoltolaki, 30.12.2014/1301.

Sosiaalityö. 2014. Suomen Kuntaliitto. Luettu 21.4.2015.
<http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/sosiaalityo/Sivut/default.aspx>

Sosionomi (amk) –tutkinto. 2015. Innokylä. Luettu 17.2.2015.
<https://www.innokyla.fi/sosionomi-amk-tutkinto>

Sosionomi (YAMK) –koulutus. 2015. Tampereen Ammattikorkeakoulu. Luettu 27.2.2015. <http://opinto-opas-ops.tamk.fi/index.php/fi/171/fi/49604/14YSO/year/2015>

Sosionomikoulutus. 2015. Tampereen Ammattikorkeakoulu. Luettu 26.2.2015.
<http://opinto-opas-ops.tamk.fi/index.php/fi/167/fi/49596/14SO/year/2014>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Uusikylä, K. 2006. Koulu oppimisympäristönä. Teoksessa Perkiö-Mäkelä, M., Nevala, N. & Laine, V. (toim.) Hyvä koulu. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Virta, M., Asanti, R., Juntila, N., Koivusilta, L., Koski, P. & Virta, A. 2012. Mistä syntyy turvallisuuden tunne koulussa? Teoksessa Lindfors, E. (toim.) Kohti turvallisempaa oppilaitosta! Oppilaitosten turvallisuuden ja turvallisuuskasvatuksen tutkimus- ja kehittämishaasteita. Tampereen yliopisto.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

1 (4)

KYSELYLOMAKE**TAUSTA**

Työkokemus sosiaalialalla, voit valita useamman.

- lastensuojelu
- päivähoito
- vanhustenhuolto
- vammaispalvelut
- päihdehuolto
- mielenterveystyö
- aikuissosiaalityö
- perhepalvelut
- jokin muu, mikä? _____

Kuinka kauan olet työskennellyt sosiaalialalla? _____ vuotta _____ kuukautta

Kuinka kauan olet työskennellyt koulusosionomina? _____ vuotta _____ kuukautta

Minkäikäisten lasten/nuorten kanssa työskentelet? Voit valita useamman.

- 1.-3.-luokkalaisten
- 4.-6.-luokkalaisten
- 7.-9.-luokkalaisten
- jokin muu, mikä? _____

Kuinka monta päivää viikossa työskentelet koulusosionomina? _____ pv/vko

Minkä sosiaalipalvelun piiriin työsi kuuluu?

Työskentelen _____ kunnan/kaupungin toimessa

___ hankkeessa (ohita viimeinen taustakysymys)

Mikä on työnimikkeesi? _____

Mitä työnimikkeesi kertoo mielestäsi perustehtävästäsi?

Saiko toimesi alkunsa hankkeen myötä? ___ kyllä
 ___ ei
 ___ en tiedä

PERUSTEHTÄVÄ

Mikä on työnantajan määrittelemä

a) perustehtäväsi?

b) työnkuvasi?

Miten edellä mainittu perustehtävä toteutuu arjessasi?

Mitkä osa-alueet siitä eivät toteudu?

Miten ja missä asioissa voit itse vaikuttaa omaan työhösi?

Minkä koet parhaana koulusosionomin työtavassa/perustehtävässä?

Mitkä ovat mielestäsi koulusosionomin kolme tärkeintä työtehtävää?

Miten määrittelet työtäsi ohjaavat periaatteet/arvot?

Miten ja mihin lapsen/nuoren haasteisiin työsi mielestäsi parhaiten vaikuttaa?

Minkälaista yhteistyötä teet lapsen/nuoren perheen kanssa?

KOULU- JA SOSIAALIPALVELUJÄRJESTELMÄ

Miten sosionomin ammatilliset valmiudet soveltuvat koulumaailmaan?

Minkä tahojen kanssa teet yhteistyötä?

Minkälaista yhteistyötä teet kyseisten tahojen kanssa?

Kuvaile, minkälainen vaikutus edellä mainitulla yhteistyöllä on työhösi?

Minkälainen on koulusosionomin rooli tällä hetkellä

- a) kouluympäristössä?
- b) sosiaalityön piirissä?

KEHITTÄMINEN

Mitä asioita kehittäisit perustehtävässasi?

Mihin asioihin keskittäisit painopisteen työssasi?

Mitkä asiat edistäisivät koulusosionomin työn yleistymistä?

Mitkä seikat mielestäsi edistäisivät koulusosionomin työn kehittymistä?

Miten kehittäisit koulusosionomin roolia

- a) osana kouluympäristöä?
- b) osana sosiaalityön kenttää?

TULEVA YHTEISTAPAAMINEN

Järjestämme osana opinnäytetyötämme kaikille kyselyyn vastanneille koulusosionomeille lisäksi yhteisen tapaamisen tai syventäviä haastatteluita.

Minkälaisia ajatuksia/toiveita sinulla on liittyen tulevaan koulusosionomien yhteistapaamiseen ja siellä käsiteltäviin asioihin? Mitä teemoja toivoisit siellä käsiteltävän?

Liite 2. Keskustelun pohja ryhmähaastatteluun

RYHMÄHAASTATTELUIDEN KESKUSTELUN RUNKO

PERUSTEHTÄVÄ

- Ilmiöt, joiden parissa työskennellään
- Yksilö- ja yhteisötason työ
- Hyvät käytänteet
- Perustehtävä ja työnkuva suhteessa koulukuraattoriin
- Miksi työtä tehdään?
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

KOULU- JA SOSIAALIPALVELUJÄRJESTELMÄ

- Yhteistyökumppanit ja ydinverkostot
- Suhde sosiaalitoimen kanssa
- Työ suhteessa muihin: mihin sijoittuu?
- Rooli?
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

TYÖN KEHITTÄMINEN

- Roolin ja perustehtävän selkiytyminen
- Valtakunnallisen työnkuvan luominen
- Oppilashuoltoryhmään kuuluminen
- Mitä työn pitäisi olla?
- Mitä ”uutta” osaamista koulusosionomi voi tuoda kouluympäristöön?
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki